

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ARAPÇA'DA NÛN HARFİ VE KULLANIM BİÇİMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Gökhan TUNÇ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL

SAMSUN, 2016

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ARAPÇA'DA NÛN HARFİ VE KULLANIM BİÇİMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Gökhan TUNÇ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL

SAMSUN, 2016

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

01 /07/ 2016

Gökhan TUNÇ

TEZ KABUL VE ONAYI

Gökhan TUNÇ tarafından hazırlanan “*Arapça’da Nûn Harfî ve Kullanım Biçimleri*” başlıklı bu çalışma, 01/07/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : _____
Üye : _____
Üye : _____

İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

___ / ___ /2016

Doç. Dr. Selim EREN

Enstitü Müdürü

ÖZET

Arapça’da Nûn Harfî Ve Kullanım Biçimleri

Gökhan TUNÇ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz/2016

Danışman:

Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL

Nûn Harfî

ن

Nûn, harf manası olarak Fenike, Arami, İbrani ve Arap dillerinde “*balık*” anlamına gelir. Ayrıca Arapça’da hokka ve kılıç demiri manalarında kullanıldığı belirtilir. Arapça sözlüklere baktığımızda, nûn kelimesinin (نُونُ) divit (*kalem*), balık ve kılıcın ağzı manalarına geldiğini görürüz.

Bu çalışmamızda sarf ve nahiv açısından nûn harfî ve kullanım halleri; nûn’ul-ismiyye, cumhurca adında ittifak olan nûn, adında ihtilaf olan nûn, sâkin bir harf olarak nûn ve tenvîn, nûn’u te’kid-i hafîfe, nûn’u-te’kid-i sakîle, sakîn nûn’un halleri, marife (*belirli*) veya nekra (*belirsiz*) olan tenvîn, harekeli bir harf olarak nûn, nûn’u-vikâye, nûn’u-ref, tesniye ve cem’i nûn’ları, nûn’u nisve ile birlikte aslî nûn ve zâid nûn, ibdâl (*karşılıklı yer değiştirme*) ve hazf (*düşme*) açısından nûn’un halleri; nûn-u el memnû min-es-sarf, nûn’un masdarı, nûn’un edatlarla kullanımı gibi nûnla alâkalı ulaşılan tüm konular çalışıldı.

Ayrıca bu çalışmada nûn’un mistik manaları, Kur’ân-ı Kerim’de kullanımları, örnekleriyle açıklanmaya çalışıldı.

Sonuç bölümünde ise; çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar değerlendirildi.

Anahtar Sözcükler: Te’kit, sâkin, tenvîn, vikâye, nisve.

ABSTRACT

LETTER NÛN AND ITS USAGE IN ARABIC

Gökhan TUNÇ

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences, M.A. , July /2016

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL

The Letter Nûn

ن

Nûn, means as a letter fish in Phoenician, Aramaic, Hebrew and Arabic languages. It also noted that it is used to mean inkwell and sword iron in Arabic. Looking at the Arabic dictionary, we see that the word Nûn (نون) means “divit” (*a kind of pen*), fish and the mouth of the sword.

In this our work, we work in terms of morphology and grammar forms of letter nûn: As a noun of Nûn, alliance of majority nûn, As a vowelless letter nûn and the tanwin, the nûn of emphasis, light nûn of emphasis, weighty nûn of emphasis, forms of vowelless letter nûn, aforementioned and indefinite with the tanwin, nûn as a vibrant letter, nûn’u-wikaya, nûn’u-rafha, dual and plural nûn, nûn of the niswa, nûn-u rafha, ibdal and hazf, nûn between dignity and rather, rather letter nûn, Nûn-u no verb conjugations, infinitive of nûn, provisions of vowelless nûn, topics like tanwin, are discussed in a detailed way between readers and morphologists.

Also in this study, the mystical meaning of nun, use forms in Quran, tried to explain the abundant examples.

In the conclusion part; results achieved in the study results were evaluated.

Key Words : Emphasis , vowelless (*calm*), tanwîn , wikaya, niswa

ÖNSÖZ

Nûn harfi modern Arap alfabesinin 25. harfidir. Bu harfin Arap dil geleneğinde pek çok anlamı vardır. Nûn harfi geçmişten günümüze hem mistik anlayışı temsil etmiş, sarfi ve nahvi kullanımlarıyla dildeki karışıklıkları gidermiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de sık olarak kullanılan bir harftir. Bilindiği gibi Kur'ân'da 29 sure 1 ya da 1'den fazla sembolik harfle başlar. "Mukattaa Harfleri" olarak bilinen bu harfler aynı zamanda başlangıç harfleri olarak da adlandırılırlar. Nûn harfi de Kalem suresinin başında yer alır ve bu harf ya hurûf-u mukattaa'dır veya özel isimdir. Ayrıca Nisa Suresinde sıklıkla kullanılır.

Konu temelde üç bölümde ele alınacaktır. Bu çalışmada nûn harfinin manaları, kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de kullanımı ve ifade ettiği manalar birinci bölümde ele alınacaktır. Ayrıca Arapça'da kullanımı açısından büyük öneme sahip telâffuz işaretlerinden tenvîn ve çeşitlerine de bu bölümde yer verilecektir. İkinci kısımda ise nûn'u-te'kid ve çeşitleri, nûn'u-nisve, nûn'u-vikâye, nûn'u-ref, tesniye ve cem'i nûn'ları, üçüncü bölümde ise aslî, zâid, ibdâl ve hazf açısından nûn'un halleri, nûn harfinin sübutu veya hazfi gibi konulara ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Bu çalışmamızda, araştırmalarımız sonucunda olabildiğince fazla kaynağa ulaşmaya çalıştık. Bol örneklerle konuyu pekiştirmeyi ve desteklemeyi hedefledik.

Bu çalışmamızda gereksiz ve tutarsız bilgiler vermekten kaçındık. Doğru ve güncelliğini koruyan bilgiler vermeyi amaç edindik. Titiz bir şekilde uygun çeviri teknikleri kullanarak kaynakları irdledik. Bu çalışmamızda, konu tespitinden tüm çalışmaların sonuna kadar her aşamada desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL'e, her türlü maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşime, aileme ve arkadaşlarıma en içten şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Gökhan TUNÇ, Samsun 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar.....	x
KISALTMALAR.....	xiii
TRANSKRİPSİYON.....	xiv

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
2. Yöntem ve Kapsamı.....	2
3. Yararlanılan Kaynaklar.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM NÛN HARFİ VE TENVİN

1.1. Nûn Harfî ve Tanımı.....	4
1.1.1. Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfî.....	5
1.1.2. Kalem Suresi ve Nûn'un Kullanımı.....	6
1.1.3. Harf Biliminin Gizemli Yanı ve Kur'ân'î Sesler.....	6
1.2. Arapça'da Nûn ve Halleri.....	11
1.2.1. Fiillerde Nûn'ul-İsmiyye.....	11
1.2.2. Cumhuriyet Adında İttifak Olan Nûn.....	11
1.2.3. Adında İhtilaf Olan Nûn.....	11
1.3. Sâkin Bir Harf Olarak Nûn Ve Tenvîn.....	13
1.3.1 Tenvîn.....	13
1.3.2. Tenvîn'in Tanımı.....	14
1.3.3. Tenvîn Çeşitleri.....	15

1.3.4. Kelâm'da Tenvîn'in Geliş Sırrı	19
1.3.5. Tenvîn'in Hazfı(<i>düşürülmesi</i>).....	20
1.3.6. Nûn-u Sâkin ve Tenvîn'in Okuyucular ve Nahivciler Arasında Hükümleri.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

NÛN'U-TE'KİD VE ÇEŞİTLERİ, NÛN'U-NİSVE, NÛN'U-VİKÂYE, NÛN'U-REF, TESNİYE VE CEM'İ NÛN'LARI

2.1. Nûn'u-Te'kid.....	26
2.1.1. Te'kid Nûn'u ve Mazi Fiille Kullanımı.....	29
2.1.2. Te'kid Nûn'u ve Muzâri Fiille Kullanımı.....	30
2.1.3. Te'kid Nûn'u ve Emir Fiille Kullanımı.....	36
2.1.4. Nûn-u Te'kid'li Müfred Müennes Muhâtaba Sigâsı.....	42
2.1.5. Fiilin Nûn Harfi ile Te'kid'li veya Te'kid 'siz Olması İtibariyle Taksimi.....	46
2.2. Nûn'û-Te'kid-i Hâfife/Muhaffefe	51
2.2.1. Hafife te'kid nûnu ile muzâri fiil çekimleri.....	52
2.2.2. Hafife te'kid nûnu ile emir fiil çekimleri.....	55
2.2.3. Nûn'u-Te'kid'i el-Hâfife'nin İkil Fiil ve Nisve Çoğula Dahil Oluşu.....	57
2.2.4. Nûn'u-Te'kid'i el-Hâfife'nin Hazfı (<i>düşürülmesi</i>).....	58
2.2.5. Kur'ân'da Nûn'u-Te'kid el-Hafife.....	58
2.3. Nûn'u-Te'kid-i Şedîde/Sakîle/Müşeddede	59
2.3.1. Sakîle Nûn'la Mazi Fiil Te'kid'i	60
2.3.2. Sakîle Nûn'la Muzâri Fiil Te'kid'i.....	60
2.3.3. Sâkîle Nûn'un Başına <u>Lâm</u> Alması İtibariyle Muzâri Çekimi.....	64
2.3.3.1. Sakîle ile te'kid nûn'unun bulunmasının uygun olduğu yerler.....	65
2.3.3.2. Sakîle ile te'kid nûn'unun bulunmasının gerekli olduğu yerler.....	65
2.3.3.3. Sakîle ile te'kid nûn'unun bulunmasının uygun olmadığı yerler.....	66
2.3.4. Sâkîle Nûn'la Emir Fiilinin Te'kid 'i.....	66
2.3.5. Nûn'u-Te'kid'den Önceki Harfin Harekesi.....	69
2.3.6. Kur'ân'da Nûn'u-Te'kid es-Sâkîle.....	71
2.4. Nûn'u-Nisve.....	73

2.4.1. Te'kid Nûn'unun Nûn'u- Nisve'ye İsnadı.....	74
2.4.2. Te'kid-i Nisbe.....	75
2.4.3. Nûn-u Nisve'li Fiil Çekimleri.....	75
2.4.4. Kur'ân-ı Kerim'de Nûn-u Nisve.....	76
2.5. Nûn'u-Vikâye.....	77
2.5.1. Nûn'u Vikâye'nin Fiillere Duhulünün Hükümü.....	78
2.5.1.1. İsim fiillerde Nûn'u Vikâye'nin Duhulü.....	80
2.5.1.2. Nûn'u Vikâye'nin Harflere Duhulü.....	80
2.5.2. Kur'ân-ı Kerim'de Nûn-u Vikâye.....	81
2.6. Nûn'u-Ref.....	83
2.6.1. Nûn'u Ref'in Hazfı.....	84
2.6.2. Kur'ân-ı Kerim'de Nûn'u Ref.....	85
2.7. Tesniye/Müsennâ(<i>İkil</i>) ve Cem'i (<i>Çoğul</i>) Nûn'ları	85
2.7.1. Mankus isimlerde tesniye ve cem'i nûnu.....	87
2.7.2. Müsenna/Tesniye (<i>İkil</i>) Nûn.....	88
2.7.3. Cem'i (<i>Çoğul</i>) Nûn'u.....	89
2.7.4. Cem'i Mütakellim Muttasıl Zamiri ل	90
2.7.5. Ukûd Sayılarda Nûn.....	90
2.7.6. Kur'ân-ı Kerim'de Tesniye ve Cem'i Nûn'u.....	91

III. BÖLÜM

ASLÎ, ZÂİD, İBDÂL VE HAZF AÇISINDAN NÛN'UN HALLERİ, NÛN HARFİNİN SÜBUTU VEYA DÜŞMESİ

3.1. Aslî ve Zâid Nûn.....	93
3.1.1. Delil ile Ğayru'l-İlhâk (<i>eklenmemiş</i>) Zâid Nûn.....	96
3.1.2. Delil ile İlhak Zâid (<i>Eklenmiş</i>) Nûn.....	97
3.1.3. İsm'u Mensub'da Zâid Nûn.....	99
3.2. Nûn Bâbında İbdâl (<i>Karşılıklı Yer Değiştirme</i>).....	99
3.3. Nûn'un Hazfı (<i>Düşürülmesi</i>).....	101
3.4. Nûn-û el-Memnû Min-es-Şarf (<i>el-Memnû' Min et-Tenvîn</i>) (<i>Nûnlanmaz</i>).....	104
3.5. Nûn'un Masdârı.....	106
3.6. Mebni (<i>Harekesi Değişmeyen</i>) Fiiller ve Nûn Harfi İle İlgili Diğer Durumlar.....	106

SONUÇ	110
KAYNAKÇA	112
ÖZGEÇMİŞ	115

TABLÖLAR

Tablo 1: Tenvîn Tablosu.....	13
Tablo 2: Lâm ve Nûn İle Te'kid'li Muzâri Fiil Çekimi Tablosu.....	28
Tablo 3: Te'kid'li Muzâri Fiil Çekim Tablosu.....	31
Tablo 4: Şeddeli (<i>Sakîle</i>) Te'kid Nûn'u İle Emr'i Hazır Çekimi Tablosu.....	37
Tablo 5: Şeddesiz (<i>Hafife</i>) Te'kid Nûn'u İle Emr'i Hazır Çekimi Tablosu.....	37
Tablo 6: Şeddeli (<i>Sakîle</i>) Te'kid Nûn'u İle Nehy'i Hazır Çekimi Tablosu.....	37
Tablo 7: Şeddesiz (<i>Hafife</i>) Te'kid Nûn'u İle Nehy'i Hazır Çekimi Tablosu.....	38
Tablo 8: Şeddeli (<i>Sakîle</i>) Te'kid Nûn'u İle Emr'i Gaib Çekimi Tablosu.....	39
Tablo 9: Şeddesiz (<i>Hafife</i>) Te'kid Nûn'u İle Emr'i Gaib Çekimi Tablosu.....	39
Tablo 10: Şeddeli (<i>Sakîle</i>) Te'kid Nûn'u İle Nehy'i Gaib Çekimi Tablosu.....	39
Tablo 11: Şeddesiz (<i>Hafife</i>) Te'kid Nûn'u İle Nehy'i Gaib Çekimi Tablosu.....	40
Tablo 12: Meçhûl Olan Emr-i Hâzırın Şeddeli ve Şeddesiz Nûn-u Te'kid İle Çekimi Tablosu.....	40
Tablo 13: Meçhûl Olan Nehy-i Hâzırın Şeddeli ve Şeddesiz Nûn-u Te'kid İle Çekimi Tablosu.....	40
Tablo 14: Meçhûl Olan Emr-i Ğâibin Şeddeli ve Şeddesiz Nûn-u Te'kid İle Çekimi Tablosu.....	41
Tablo 15: Meçhûl Olan Nehy-i Ğâibin Şeddeli ve Şeddesiz Nûn-u Te'kid İle Çekimi Tablosu.....	41
Tablo 16: Kasem (<i>yemin</i>) İle Başına Lâm ve Sonuna Nûn-u Te'kid Almış Muzâri Fiil Çekimleri Tablosu.....	48
Tablo 17: Başına أَيْتَهَا Nida Edatlarını Sonuna Te'kid Nûn'u Almış Emir Fiillerinin Te'kid'lenme Durumu Tablosu.....	49
Tablo:18 Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Muzâri Mehmuz Salim Fiil Çekimi Tablosu.....	51
Tablo 19: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Muzâri Mehmuz(<i>hemzeli</i>) Fiil Çekimi Tablosu.....	52

Tablo 20: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Muzâri Muzâaf Fiil Çekimi Tablosu.....	52
Tablo 21: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Muzâri Misal Fiil Çekimi Tablosu.....	53
Tablo 22: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Muzâri Ecvef Fiil Çekimi Tablosu.....	53
Tablo 23: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Muzâri Nakıs Fiil Çekimi Tablosu.....	54
Tablo 24: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Muzâri <u>Lefif –i Mefruk</u> Fiil Çekimi Tablosu.....	54
Tablo 25: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Muzâri <u>Lefif –i Makrun</u> Fiil Çekimi Tablosu.....	54
Tablo 26: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Emr-i Hazır <u>Salim</u> Fiil Çekimi Tablosu..	55
Tablo 27: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Emr-i Hazır <u>Mehmuz</u> Fiil Çekimi Tablosu.....	56
Tablo 28: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Emr-i Hazır <u>Muzâaf</u> Fiil Çekimi Tablosu.....	56
Tablo 29: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Emr-i Hazır <u>Misal</u> Fiil Çekimi Tablosu..	56
Tablo 30: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Emr-i Hazır <u>Ecvef</u> Fiil Çekimi Tablosu..	56
Tablo 31: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Emr-i Hazır <u>Nakıs</u> Fiil Çekimi Tablosu..	56
Tablo 32: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Emr-i Hazır <u>Lefif –i Mefruk</u> Fiil Çekimi Tablosu.....	57
Tablo 33: Şeddesiz (Nûn-u Hafife) ile Emr-i Hazır <u>Lefif –i Makrun</u> Fiil Çekimi Tablosu.....	57
Tablo 34: Sakîle Nûn’la Mazi Fiil Te’kid’i Tablosu.....	60
Tablo 35: Şeddeli Nûn (Nûn-u Sakîle) ile Muzâri Salim Fiil Çekimi Tablosu.....	61
Tablo 36: Şeddeli Nûn (Nûn-u Sakîle) ile Muzâri Mehmuz Fiil Çekimi Tablosu.....	61
Tablo 37: Şeddeli Nûn (Nûn-u Sakîle) ile Muzâri Muzâaf Fiil Çekimi Tablosu..	64
Tablo 38: Şeddeli Nûn (Nûn-u Sakîle) ile Muzâri Misal Fiil Çekimi Tablosu....	62
Tablo 39: Şeddeli Nûn (Nûn-u Sakîle) ile Muzâri Ecvef Fiil Çekimi Tablosu...	62
Tablo 40: Şeddeli Nûn (Nûn-u Sakîle) ile Muzâri Nakıs Fiil Çekimi Tablosu....	63
Tablo 41: Şeddeli Nûn (Nûn-u Sakîle) ile Muzâri Lefif-i Mefruk Fiil Çekimi Tablosu.....	63
Tablo 42: Şeddeli Nûn (Nûn-u Sakîle) ile Muzâri Lefif-i Makrun Fiil Çekimi Tablosu.....	63

Tablo 43: Sâkîle Nûnun Başına <u>Lâm</u> Alması İtibariyle Muzârî Çekimi	
Tablosu.....	64
Tablo 44: Şeddeli (Nûn-u Sâkîle) ile Emr-i Hazır <u>Salim</u> Fiil Çekimi Tablosu...	67
Tablo 45: Şeddeli (Nûn-u Sâkîle) ile Emr-i Hazır <u>Mehmuz</u> Fiil Çekimi	
Tablosu.....	67
Tablo 46: Şeddeli (Nûn-u Sâkîle) ile Emr-i Hazır <u>Muzaaf</u> Fiil Çekimi Tablosu.	68
Tablo 47: Şeddeli (Nûn-u Sâkîle) ile Emr-i Hazır <u>Misal</u> Fiil Çekimi Tablosu....	68
Tablo 48: Şeddeli (Nûn-u Sâkîle) ile Emr-i Hazır <u>Ecvef</u> Fiil Çekimi Tablosu...	68
Tablo 49: Şeddeli (Nûn-u Sâkîle) ile Emr-i Hazır <u>Nakıs</u> Fiil Çekimi Tablosu...	68
Tablo 50: Şeddeli (Nûn-u Sâkîle) ile Emr-i Hazır <u>Lefif-i Mefruk</u> Fiil Çekimi	
Tablosu.....	68
Tablo 51: Şeddeli (Nûn-u Sâkîle) ile Emr-i Hazır <u>Lefif-i Makrun</u> Fiil Çekimi	
Tablosu.....	69
Tablo 52: Nûn-u Nisve'li Fiil Çekimleri Tablosu.....	75
Tablo 53: İsimlerde Tekillik, İkillik, Çoğulluk ve Nûn'un Kullanımı Tablosu...	86
Tablo 54: Zâid Nûn Kalıpları Tablosu.....	95
Tablo 55: İlhak Zâid Nûn'un Kalıpları Tablosu.....	97
Tablo 56: Mebni Fiiller ve İ'râbı Tablosu.....	107

KISALTMALAR

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

DİA : Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

ed. : Editör

haz. : Hazırlayan

İA : İslâm Ansiklopedisi

nşr. : Neşreden

s. : Sayfa numarası

ss. : Sayfadan sayfaya/Sayfalar arası

tah. : Tahkik eden

ter. : Tercüme eden.

terc. : Tercüme

ts. : Tarihsiz

tsh. : Tashih eden

ty. : Tarih yok

vd. : Ve diğerleri

y.y. : Basım/Yayın bilgisi yok

yay. :Yayınları

TRANSKRİPSİYON

Transkripsiyon: (Bir alfabede yer alan harflerin bazı özel işaretler ilâvesiyle başka bir alfabenin karakterlerine çevrilmesi, çevriyazı.)

Arap Harfleri	Türkçe Karşılığı	Arap Harfleri	Türkçe Karşılığı
أ	A	غ	Ğ
آ	Â	ف	F
إ	İ	ق	K
أ	O, U	ك	K
او	Ô, Û	ل	L
ء	,	م	M
ي	Î	ن	N
ب	B	و	V
ت	T	هـ	H
ث	S	ي	Y
ج	C	ـ	A,E
ح	Ĥ	ـ	O,U,
خ	<u>H</u>	ـ	I,Î
د	D		
ذ	<u>Z</u>		
ر	R		
ز	Z		
س	S		
ش	Ş		
ص	Ş		
ض	<u>D</u>		
ط	T		
ظ	Z		
ع	,		

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmamızın temel amacı Arap dili ve edebiyatı'nda nûn harfinin yeri, ifade ettiği manalar ve semboller, gramatik açıdan kullanım alanları, kullanılış biçimleri, cümle yapısında meydana getirdiği değişimler ile birlikte Kur'ân-ı Kerim'de kullanım alanları ve ifade ettiği manaların tespitidir. Bu kapsamda nûn harfinin belâği açıdan kullanımları incelenerek değerlendirilmiştir.

Kâinattaki her şey değişime uğramakta ve az da olsa aslından uzaklaşmaktadır. Bu yüzden dilde sürekli gelişen ve değişen bir olgudur. Dil sürekli yaşayagelen canlı bir özelliğe sahip olması sebebiyle, aynı dil içinde yer alan kelimelerde, zaman zaman anlam kaymaları, anlam daralmaları olduğu gibi, yeni anlam kazanımları da olabilmektedir. Bu anlam değişimleri ile birlikte cümle içerisindeki vurgu da doğal olarak değişime uğramaktadır. Bu değişim dil yapısında gramatik değişimi de beraberinde getirmektedir. Çalışmamızın konusu olan nûn harfi de bu değişimden nasibini almaktadır. Çünkü kelime yapısındaki değişim cümlede vurgulanana değiştirmekte, anlam daralması veya kayması bu harfte hazf veya ibdâl gibi nedenlerde değişime uğramasına neden olur.

Öncelikle çalışmamızda, nûn harfinin tanımını, geleneksel harf sembolizmindeki yerini ve harf bilimindeki yerini tespit etmeye çalıştık. Kur'ân-ı Kerim'de kullanıldığı yerleri ve kullanım şekillerini belirlemeye çalıştık. Ayrıca bu harfin gizemli yanlarını tespiti ve Kur'ân'ı ses olması hasebiyle kırâ'ât açısından incelemeye çalıştık.

Nûn harfi ve harfin ifade ettiği anlamlar ile ilgili kitaplar ve dergiler olsa da gramatik açıdan Türkçe nûn harfi ve kullanım biçimlerini ele alan bir kitap, çeviri, dergi veya makaleye rastlanılamamıştır.

Çalışmamızda nûn harfinin cümlede vurgulanmak isteneni dinleyicinin dikkatini cezbetmek için kullanımına, bu harfin iletişimdeki gücüne dikkat çekmeyi amaçlıyor, Arap dilinde bu harfin önemi, cümle yapısında meydana getirdiği değişimleri ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bir dilin iyi anlaşılabilmesi, yazılıp konuşulabilmesi için, o dilin kurallarının iyi bilinmesi kaçınılmazdır. Bütün dillerde

olduğu gibi Arapça 'da yazı ve konuşma dilinde bazı kurallar bulunmaktadır. Nûn harfinin bu dilin temel harflerinden olması hasebiyle sarf ve nahivde kullanımı büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda nûn harfinin gramer açısından kullanımları başta olmak üzere belâğat açısından kullanımlarını da tespit etmeye çalışacağız.

2. Yöntem ve Kapsamı

Arapça'da harflerin kullanımlarındaki manalar ve kullanım şekilleri harf manalarının dışında olabilir. Sarfi bir konu olarak nûn'un kullanımları ve nahvi olarak kullanım şekilleri önem arz etmektedir. Bu alana has bir çalışmanın lazım geldiği aşikârdır. İ'rab konularının ayrıntılı bir şekilde açıklanmasında nûn harfi büyük önem taşır.

Bu çalışmada eklektik (*seçici*) bir yöntem uygulanarak elde edilen bulgular analiz edilip değerlendirilmiştir. Bu yönüyle çalışma nitel bir çalışma özelliği taşımaktadır.

Çalışmamız esnasında nûn ve halleri ile ilgili Arapça ve Türkçe kaynaklardan yararlanılmış, ayrıca Türkiye'de yazılan benzer tezler ve Arap dilinden bu alanda yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Harfin ifade ettiği gizemli yanlar ve Kur'ân'ı açıdan incelenmesinde; Soner Gündüz'ün Ondokuz Mayıs Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde, "*Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfi*" adlı makalesinde bu harfin ifade ettiği manaları ele almıştır.

Nûn harfinin gramatik açıdan incelenmesinde Mısır'da basılan Subhî Abdulhamid Muhammed Abdülkerim tarafından kaleme alınan "*Arap Dili'nde Nûn ve Halleri*" adlı kitabı tezimizin ana hatlarını oluşturacaktır.

"Arapça'da Nûn Harfi ve Kullanım Biçimleri" isimli çalışmamızda konu başlıkları ise; temelde klasik ve modern kaynaklar olmak üzere günümüzde Arap dili sarf ve nahiv kaynakları da incelenerek yapılan değerlendirmeler ışığında aşağıda belirttiğimiz şekilde olmuştur. Bu kapsamda:

Birinci bölümde klasik ve modern kaynaklarda nûn harfi tanımı, Kur'ân-ı Kerim'de kullanımı, tenvîn ve çeşitleri ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, nûn-u te'kid çeşitleri, çekimleri, nûn-u ref, nûn-u nisve, nûn-u vikâye, tesniye ve cem'i nûn'ları, nûn'un masdarı ve Kur'ân-ı Kerim'de kullanımları ile birlikte Arap dili ve edebiyatında kullanımları örneklerle ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise; aslî, zâid, ibdâl ve hazf açısından nûn'un halleri, nûn el-memnû min es-sarf ve kiraât açısından nûn harfinin kullanımları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise; çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar değerlendirilmiştir.

3. Yararlanılan Kaynaklar

Bu araştırmamızda başta kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim, sarf ve nahiv kitaplarından, İslâm ansiklopedisi, makalelerden, lügatlerden, hadis ve fıkıh kitaplarından, dergilerden, risalelerden, internet gibi birçok kaynaktan yararlanmaya çalıştık.

Sarf kitapları, Şaban Sadoğlu'nun "*Muvazza'f Şarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu*", Zeycan Aydın'ın "*Türkçe' açıklmalı Emsile-Bina- Maksûd*", el-Râcîhî Abduhu Ali İbrahim'in "*Ṭatbîk'us-Şarf*", Yusuf Uralgiray'ın "*Modern Metodlu, Uygulamalı, Tahlilli ve Araştırmalı Arabça Sarf Bilgisi*"...

Nahiv kitapları, Ahmed Zahoor'un "*Essential of Arabic Grammar for Learning Quranic Language*", Abdulkerim Suphî Abdulhamid Muhammed'in "*Nûn ve Ahvâluha fîl-Lügat'il-'Arabî*", Mehmet Maksutoğlu'nun "*Arapça Dilbilgisi*", Şeyh Mustafa el-Ğalâyînî'nin "*Câmiu'd-Durûsi'l-'Arabiyye*" el-Racîhî 'Abduhu Ali İbrahim'in "*Ṭatbîk'un- Nahiv*", İbrahim Ferra'nın "*Meâni'l-Kur'ân*", Zemahşeri "*el-Mufasssal fî san'âtî'l-i'râb*", Mehmet Soysaldi "*Arapça Dilbilgisi*", İbn Saed'in "*Maksûd Dersleri*"...

Dergi ve makalelerden, Soner Gündüzöz'ün "*Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfi*", Fethi er-Râvî'nin "*Kur'ân-ı Kerim'de Te'kid Üslupları*"...

Kelime çevirilerinde Mustafa İbrahim, Zeyyât Ahmed Hasan'ın el-Mu'cemû'l-Vasît, Serdar Mutçalı, Kadir Güneş ve Mahmut Topbaş'ın "*Arapça-Türkçe*" sözlüklerinden, ayet çevirilerinde ise; *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'ân-ı Kerim Mealî* eserinden faydalanılmıştır.

Araştırma ve tarama yöntemi ile mümkün olduğunca geniş bir çerçevede veriler topladık ve bu verileri konu bütünlüğünü koruyarak derleme yöntemiyle irdeledik. Bol örneklerle konuları desteklemeye çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

NÛN HARFİ VE TENVİN

ن

1.1. Nûn Harfi ve Tanımı

Nûn harfi modern Arap alfabesinde 25. sıradadır. Nur ve sabır gibi manalara geldiği belirtilir. Ebced hesabıyla 50 rakamını gösterir.¹

Kalem suresinin başında yer alan nûn ya hurûf-u mukattaa'dır (*kendisinden sonraki harfle birleşmeyen*) veya özel isimdir. "Bu surenin bir diğer adı da Nûn sûresidir. Bazı müfessirler nûn'a balık veya hokka manası verirken, Zemahşeri, Arap dilinde nûn'un hokka anlamının bulunmadığını, İbn Atîye el-Endelûsi ise Arap lehçelerinin birinde veya Arap ve Acem dillerinde ortak olarak hokka manasında kullanılmış olabileceğini ileri sürmüştür."²

Arapça sözlüklere baktığımızda, nûn kelimesinin (نُون) divit (*kalem*), balık ve kılıcın ağzı manalarına geldiğini görürüz.³

Nûn, mukattaa harfi olarak, yalnızca 68. surenin (Kalem suresi, Nûn suresi) başında yer almaktadır.⁴ Bu sure şu şekilde başlamaktadır: ﴿ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾⁵ "Nûn, Kaleme ve satıra dizdiklerine and olsun!"⁶ Bu ayeti, Hasan Basri Çantay,⁶ "Hokka ile kaleme ve yazmakta oldukları şeylere andolsun ki" şeklinde tercüme etmiştir. Kalem ve yazı ile hokka arasında bir uyum olduğu söylenebilirse de, nûn harfine balık manasının verilmesinin, şu 3 gerekçeden dolayı, daha doğru olacağı gözükmemektedir:

¹ Mevlüt Sarı, *el-Mevarid*, Arapça-Türkçe Lügat, Bahar Yayınları, İstanbul: s.1474.

² *İslâm ansiklopedisi*, T.D.V Yayınları, İstanbul: c. 33, s. 242.

³ Mahmut Toptaş, *Arapça-Türkçe Lügat*, Cantaş Yayınları, İstanbul: s. 398.

⁴ Soner Gündüzöz, *Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfi*, Samsun: *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, sayı: 30, s. 43.

⁵ el-Kalem 68/1.

⁶ Hasan Basri Çantay (d. 18 Kasım 1887, Balıkesir - ö. 3 Aralık 1964, İstanbul), TBMM 1. Dönem Balıkesir Milletvekili, Öğretmen, Gazeteci, Politikacı, Fikir Ve Din Adamı, Kur'an Müfessiri.

1) Semitik dillerin hepsinde nûn harfi balık manasına gelir.

2) Kur'ân'da da, “balık sahibi” anlamında ﴿وَذَا الثُّونِ إِذْ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا﴾ “Zünnun (Balık Sahibi; Yunus) hakkında söylediğimizi de an. O, öfkelenerek giderken, kendisini sıkıntıya sokmayacağımızı sanmıştı.”⁷ ayet-i kerimesinde “zunnûn” ifadesi geçmektedir.

3) Nûn harfiyle başlayan 68. sûrenin 48. ayetinde, ﴿فَاصْبِرْ حُكْمَ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ﴾ “Sen, Rabbinin hükmünü sabırla bekle de, o balığın arkadaşı (Yunus) gibi olma.” ayeti kerimesinde⁸ “büyük balığın arkadaşı” ifadesi vardır.

Dolayısıyla, surede anlatılan bir olayın, surenin başında bir harfle sembolize edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

1.1.1. Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfi

Nûn harfinin Arap dil geleneğinde pek çok anlamı vardır. Bazı Kur'ân müfessirleri ise nûn harfine daha farklı anlamlar yüklemişlerdir. Hurûfu mukattaa hakkında çok değişik fikirler serdedilmiş olsa da bu görüşlerin, çoğu defa bir varsayımın ötesine geçmediği görülmektedir. Hatta bazı müfessirlere göre zaten hurûfu mukattaa, sözel mantık ile tartışılmayacak mistik sembollerdir.

Geleneksel filoloji araştırmalarının ve Kur'ân çalışmalarının bir parçası olarak harf konusu Arap filolojisinde farklı yaklaşım ve değerlendirmelere konu olmuştur. Meseleye ibdâl-kalb ve benzeri yönlerden daha çok ses merkezli yaklaşanlar olduğu gibi, bunu gramer bakımından ele alanlar da vardır. Kuşkusuz ikinci yaklaşıma sahip olanlar daha çok, harflerin hece harfi olarak değil, meâni harfi olarak bir değeri olduğunu düşünmüşlerdir. Zeccâcî ve İbn Hişâm gibi dilciler, meâni harfleri konusunda müstakil eserler kaleme almışlardır.⁹

Abbâs¹⁰ el-Mu‘cemü'l-Vasît adlı sözlükte nûn harfi ile başlayan 2931 kelime ve türev tespit ettiğini, bunlardan 368 kökü özel olarak incelediğinde bu köklerin

⁷ el-Enbiya 21/87.

⁸ el-Kalem 68/48.

⁹ İbn Hişâm Ebû Muhammed ‘Abdullah b. Yûsuf, *Mugnî'l-lebîb ‘an kutubi'l-e‘ârîb*, Dâru'l-Kitâbi'l-Mısri, Beyrut-Kahire: ty.; Zeccâcî, Ebû'l-Kâsım ‘Abdurrahmân b. İshâk, *Kitâbu'l-lâmât (Lâmlar Kitabı)*, Haz. Ahmet Yüksel, Samsun: 2001.

¹⁰ Hassan Abbas (d.1969- Pakistan), National Defense University (NDU) in Washington: Güney Asya ve Orta Doğu Çalışmaları Uzmanı.

aynı duyusal anlam dairesinde öbeklendiğini, çok azının ikincil düzeyde soyut anlamlar kazandığını söylemektedir.¹¹ Abbâs konuyu daha da uç bir noktaya götürerek bu anlamlar arasında ortak bir payda bulmaya çalışmaktadır. O, Arapçadaki 9767 kök mastarın on binlerce manasının olduğunu, fakat bunlardan 3523'ünün Arapça harflerin ses özelliklerine uygun şekilde aynı anlam dairesinde öbeklendiğini iddia etmekte, ses ve anlam uygunluğunun araştırma materyalinde şaşırtıcı bir biçimde %50 ila %91 oranında tam bir uygunluk arz ettiğini söylemektedir.¹²

1.1.2. Kalem Suresi ve Nûn'un Kullanımı

Arapçadaki 29 harften 14 tanesi mukattaa harflerini oluşturur: Bu harflerden "Nûn" harfinin Kalem Suresi'ndeki kullanımına bakıldığında ayetlerin %88,8'inde "Nûn" harfi ile kafiye olduğu görülür. Şuara Suresi'nin %84,6'sı, Neml Suresi'nin %90.32'si, Kasas Suresi'nin %92.05'i'nûn'lanmıştır. Kur'ân'ın tamamı göz önünde bulundurulduğunda ise %50.08'inde "Nûn" harfi ile kafiye yapıldığı görülür. Diğer bir deyişle Kur'ân'daki ayetlerin yarısından fazlası "Nûn" harfi ile biter. Aynı uzunluktaki hiçbir edebi çalışmada metnin yarısından fazlasında tek ses ile kafiye yapılması mümkün olmamıştır. Bu sadece Arapça için değil tüm dillerde geçerlidir.¹³

Kuran'ın kafiye açısından genel incelemesi yapıldığında ise kafiyelerin yaklaşık %80'inin elif, mim, ya ve nûn harfleri tarafından oluşturulan üç sestem (n m a) olduğu görülür. 247 "Nûn" harfinin dışında ayetlerin %30'u "Mim" "Elif" ya da "Ya" ile kafiyeleşir.¹⁴

1.1.3. Harf Biliminin Gizemli Yayı ve Kur'ân'ın Sesler

Bu alandaki yorumların hurûf-u mukattaa adındaki harfler konusunda yoğunluk kazandığı görülmektedir. Aslında Kur'ân-ı Kerîm'de sure başlangıçlarında (fevâtihi's-süver) sadece söz konusu harfler bulunmaz. Kur'ân'ın kendine özgü üslubu içerisinde, sure başlarında övgü ve medih¹⁵, tesbîh ve ululama¹⁶, nida¹⁷,

¹¹ İbrahim Mustafa, Hamid Abdulkadir, Ahmed Hasan Ziyâd, *el-Mu'cemü'l-Vasît*, Uluslararası Doğu Kütüphanesi, c. 5, Kahire: h.1436, m. 2011, s. 932.

¹² Gündüzöz, *Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfi*, ss. 43-47.

¹³ Hâmid Abdulkâdir, *Sunâiyyetu'l-usûl li'l-lugaviyye*, sayı: 11, Kahire: 1959, s. 123.

¹⁴ Hasen Abbâs, *Hasâ'isu'l-hurûfi'l-'arabiyye ve me'ânihâ*, Dimaşk: 1998, ss. 6- 8.

¹⁵ el- Fatiha, el- En'âm, el-Kehf, es- Sebe, el- Fâtır.

¹⁶ el-Furkân, el-Mülk, el- İsrâ.

¹⁷ el-Hac.

kasem¹⁸ şart¹⁹, emir²⁰, istifhâm²¹, dua²², ta'lîl²³, haber cümlesi²⁴ gibi başka başlangıç ifadeleri de vardır. Buna mukabil bunlar arasında araştırmalara en fazla konu olan mu'cem harfleri veya hurûfu mukattaa diye anılan harflerdir.

Orta şiddette bir cehir (yüksek sesle, bağırarak) harfî olan nûn'un Süryanice'deki biçimi yıldızı andırır. Anlamı ise kılıcın keskin tarafı (*şefretü's-seyf*), balık (*el-hût*) ve hokka (*ed-devât*)'dır. Arap alfabesindeki nûn'un şekline bu nesnelerden birisinin kaynaklık etmiş olabileceği söylenir. Bu şekli durumu bir mukattaa harfî olarak ne anlama geldiğine ilişkin görüşlere de etki etmiştir.²⁵

Nûn hakkındaki temel görüşlerin başında onun alfabe harflerinden biri olmakla beraber Kalem suresinin adı olduğu görüşü gelir. Ebûs-Suûd da hurûfu mukattaa'nın surelerin adı olduğu konusunda çoğunluğun icma halinde olduğunu belirtmekte ve bu görüşü Halîl b. Ahmed ve Sîbeveyh gibi ilk dilcilere kadar götürmektedir.²⁶

Hurûfu mukattaa'nın Arapça kelime kalıplarında olduğu gibi bir, iki, üç, dört ve beş harf olması, nûn harfine balık ve diğer bazı anlamların yüklenmesi gibi gerekçelere bağlı olarak nûn'un bir harf değil, bağımsız bir isim olabileceği de söylenmiştir. Fakat Şevkânî gibi bazı müfessirler, mukattaa harflerinin irâba tabi olmaması, Hz. Peygamber'den bu harflerin anlamlarına dair net haberlerin bulunmaması gibi hususları dikkate alarak bunların yalnızca birer harf olarak düşünülmesi gerektiğini belirtirler.²⁷ Mukattaa harflerinin yalnızca birer harf olduğunu ifade eden Buhari, Tirmizî ve Hâkim'in İbn Mes'ûd'a dayandırdığı elif-lâm-mîm'in birer harf olduklarını belirten bazı hadisler de bunu teyit eder. Buna rağmen, ilk dönem tefsirlerinde hâkim olan anlayış nûn'un balık ve hokka anlamlarında olduğudur. Zemahşerî ise Arap dilinde nûn'un hokka anlamında bir kullanımının olmadığını söyleyerek bu görüşü benimsemez. İbn 'Atiyye nûn'un bazı Arapların lügatinde bu anlama gelebileceği ya da bunun Acem-Arap dilinde ortak bir

¹⁸ ez-Zâriyât, et-Tûr, en-Necm, el-Kıyâmet, el-Mürselât, el-Burûc, et-Târik, el-Fecir, el-Beled, eş-Şems, el-Leyl, ed- Duhâ, et-Tîn, el-Âdiyât, el-Asr.

¹⁹ el-Vâkıa, el-Münâfikun, et-Tekvîr, el-İnfitâr, el-İnşikâk, ez-Zilzâl, en-Nasr.

²⁰ el-Alak, el-Cin, el-Kâfirûn, el-İhlâs.

²¹ el-İnsân, en-Nebe, el-Gâşiye, el-İnşirah, el-Fil, el-Maun.

²² el-Mutaffifûn, el-Hümeze, et-Tebbet.

²³ el-Kureyş.

²⁴ el-Enbiyâ, el-Enfâl, el-Mü'minûn, en-Nûh.

²⁵ İsmail Durmuş-S. Gündüzöz, *Nûn, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXIII, 2007, ss. 242-243.

²⁶ Ebû's-Su'ûd Muhammed b. Hamd el-'İmâdî, *İrşâdu'l-'akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru'l-Mushaf*, Kahire: ty. , c. IX, s.11.

²⁷ Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, Matba'atu's-Seâdet, Kahire:1328, c. VIII, s. 309.

kelime olabileceği şeklindeki gerekçelerle Zemahşerî'ye İsmail Cerrahoğlu da hurûfu mukattaa hakkındaki görüşlerde kesin bir neticeye ulaşmanın mümkün olmadığını, bunların isimlere irca edilmesi durumunda pek çok terkip ve tertip ihtimalinin karşımıza çıktığını söylemektedir.²⁸

Gerek hokka, gerek balık anlamları yüklenen nûn hakkında kaynaklarda ontolojik yorumlara gidilir. İbn Abbâs'a dayandırılan bir haberde Allah'ın yarattığı ilk şeyin (*kader*) kalem(i) olduğu söylenir. Aynı habere göre Allah nûn'u yaratır, Yeryüzünü onun üzerinde yayar, nûn kıyımlar, yeryüzü hareket eder. Bir başka hadiste Allah'ın ilk yarattığı kalemdir. Sonra nûn'u yaratır. Ki o hokkadır- ayette 'nûn ve'l-kalemi' denmesinin sebebi budur. Sonra kaleme, yaz denmiş ve kıyamete kadar, bütün amel, ecel ve rızıkları yazmıştır.' denir. Bu görüş Katade, Hasan el-Basrî ve ed-Dahhâk'ın da tercihidir.²⁹

Nûn'un hokka değil de, doğrudan kâinatın yaratıldığı gün yaratılmış olan ve kıyamete kadar olacakları yazan nurdan bir kalem olduğu da söylenmiştir.³⁰ Mukâtil, Mürre el-Hemedânî, Atâ el-Horâsânî, es-Süddî ve el-Kelbî'ye göre ise nûn yedi arşı üzerinde taşıyan bir balık ya da yedi kat yerin altında bir balıktır. Bazı tefsirler bu balığa Hût-i A'zam ve Yehmût demişlerdir. Bazı müfessirler Kur'an-ı Kerim'deki sâhibu'l-hût³¹ ve zü'n-nûn³² (*yani nûn'un sahibi*) olan Hz. Yunus ile ilişki kurmuşlar, 'kınanmış bir halde iken balık (*el-hût*) onu yutmuştu³³, ayetine dayanarak Kalem suresindeki nûn'un karanlıkları içinde Hz. Yunus'un hapsedildiği balık olduğu sonucuna varmışlardır.³⁴ Bazı mistikler ise balığın kâinat yuvarlağını temsil eden bir sembol olduğunu ve çemberi ifade ettiğini belirtir. Balık sembolizmi Hindu geleneğinin Matsya-avatâra'sı yahut ilk Hristiyanların Ichthus'u ile de bağlantılıdır.

Nûn harfî yaratılış olayı ile bir başka açıdan da ilişkilendirilir. Nûn hurûf-u tekvîn olarak adlandırılan Kur'an'daki *kun fe yekûn* harfleri³⁵ içerisinde bulunur. Allah'ın buyruğunun kâf ile nûn harflerinin arasında olduğu kabul edilir. Böylece nûn, kâf ile beraber yaradılışın özünü teşkil eder.

²⁸ Kurtubî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Kahire: 1378/1967, c. XVIII, s. 223.

²⁹ İbn Kuteybe Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *Tefsîru Garîbi'l-Kur'an*, nşr. es-Seyyid Ahmed Abbâs Sakr, Beyrut: 1398/1978, s. 477.

³⁰ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâ'il, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Mektebetü Dâri't-Türâs, Kahire: ty. , c. IV, s. 401.

³¹ el-Kalem 68/28.

³² el-Enbiyâ 21/87.

³³ es-Saffât 37/142.

³⁴ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (Feza), İstanbul: ty., c.VIII, ss. 257-258.

³⁵ en-Nahl 16/40, el-Meryem 19/35, el-Yâsîn 36/82, el-Gâfir 40/68.

Bazı mutasavvıflar ise varlık âleminde harfleri nuranî ve ilâhî hakikatlerin kalıpları olarak görmüşlerdir. Buna göre Yeryüzünde semavi risâletin hecâ harfleriyle başladığı düşünülür. Bu doğrultuda Âdem'e inen ilk vahyin alfabe olduğu yönünde hadisler rivayet edilmiştir. Alfabeye atfedilen bu kutsal değer Hz. Peygamber'e isnat edilen bazı dualarda alfabeye, ism-i azam bağlantısı içinde bir değer yüklenmesi ile belirginleşmektedir. Bunlardan birinde nûn harfi 'nûnu'n-nûr' olarak ifade edilir. Tabâtabâî, hurûf-u mukataa'nın doğru telifi (*kompozisyonu*) sayesinde Allah'ın ism-i a'zamına ulaşmanın mümkün olduğunu, elif lâm râ, hâ mîm ve nûn harflerini birleştiren er-Rahmân adını elde ettiğini, fakat kendisinin yine de ism-i a'zamı tespite muktedir olmadığını söyler.³⁶

Nûn'un nurdan bir levha, cennet'te bir ırmak,³⁷ Allah'a ya da Peygamber'e ait bir ad, Kur'ân'da tehâddî ve yemin amacıyla kullanılmış bir harf ya da *elâ* ve *emâ* gibi bir tenbih harfi olabileceği de söylenmiştir.³⁸

el-Alâyilî ve diğer bazı dilcileri referans veren Hasen Abbâs Arapça kelimelerdeki nûn harfinin çağrışımsal olarak bir nesnenin içinden çıkma, zuhur etme ve ortaya çıkma gibi soyut veya somut anlamlar taşıdığını iddia etmektedir. Nûn'un bu anlam dairesi içinde bulunması psikolojik bir hâlin yansıması olup insanın acı ve üzüntüler karşısında gayri ihtiyari olarak bu sesi çıkarmasındandır. Abbâs'ın daha önce ana hatlarıyla temas ettiğimiz ses haritası projesine göre, nûn sesini ince ve tonsuz okumak zarafet, alçakgönüllülük ve inceliğin bir anlatımı, tonlu ve baskılı okumak ise bir nesnenin içinden patlarcasına bir şeyin çıktığı hissini uyandırmaktadır. Dolayısıyla harfin ses tonu ve baskısındaki farklılığa göre çağrışımı ya dıştan içe, ya da içten dışa doğru bir hareketi hatıra getirmektedir.

Nûn'un inleme, çınlama, titreme, huşu, gizlenme, içe nüfuz etme, patlama, ortaya çıkma, zuhur etme, iç ve dış kusurlardan arınma, incelme, güzelleşme, yerleşme, kuşatma gibi anlamlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Nûn'un mastarlarda ilk harf olarak patlama, ortaya çıkma, nüfuz etme anlamlarına gelme oranı % 61 iken son harf olarak bu oran % 4'tür. Son harf olarak yerleşme, gizlenme ve kuşatma anlamı sadece %1'den azken, bu oran son harf olarak % 15'i bulmaktadır. Nûn, zayıf olma, zarif olma ve güzel olma anlamlarını ilk harf olarak % 18, son harf olarak %

³⁶ Tabâtabâî (Muhammed Hüseyin), *el-Mizân fî Tefsiri'l-Kur'ân*, nşr. Müessesetü'l-A'lemi Li'l-Matbu, Beyrut: 1973, c. XVIII, ss. 6-7.

³⁷ Kurtubi İbnu'l-Muneyyir, *el-İnkisâf*, (Keşşâf'ın kenarında basılmıştır), Beyrut: ty. , c.IV, s.140; İbn Kesîr, y.y. , c.IV, s. 401.

³⁸ Merâgî Ahmed Mustafâ, *Tefsîrû'l-Merâgî*, Kahire: 1385/1966, c. XXIX, s.28.

25 oranında yüklenir. Titreme, patlama, ortaya çıkma ve nüfuz etme anlamlarının ilk harf olarak mastarlarda baskın anlam olduğu, incelme, yerleşme, gizlenme ve kadınsı tüm eylemlerin son harfteki nûn'da baskın anlam olduğu görülmektedir.³⁹

Sonuç

Gelenekte ileri sürülmüş olan görüşlerin, aslında çok sağlam nassî referansları olmadığı ve bunların, daha çok âlimlerin harflere yükledikleri subjektif anlamlar ve yakıştırmalar olduğu görülmektedir.

Gelenekteki görüşlerin birbirinden çok farklı olması da hurûf'u-mukattaa konusundaki yorumların subjektif ve indî görüşlerden ibaret olduğunu biraz daha perçinlemektedir.

Âlimler, bu harflerin ve özelde nûn harfinin anlamı konusundaki görüşlerinde, imla, ses çağrışımı gibi farklı hususların etkisinde kalmış görünmektedirler. Bu noktada belirleyici olan faktörlerden biri de mezhebî eğilimlerdir. Ebcede dayalı Şîa yorumlarında nûn'un Hz. Peygamber, kalemin Hz. Ali olduğuna dair görüş böyle bir görüştür.

Hurûf'u-mukattaa harfi olarak nûn'un, Arapçada /n/ sesine yüklenmiş anlamlardan bağımsız düşünölemeyeceği ve bazı görüş sahiplerinin Arapça'daki /n/ sesinin bu gibi çağrışimsal anlamlarından etkilenmiş olabileceği ihtimali inkâr edilemez. Nûn harfinin diğer başka muhtemel faktörlerle birlikte, kâinat yuvarlağı, yaratılış, kader kalemi gibi anlamlara geldiğini söyleyen görüşün psikolojik temelini, Arapçada /n/ sesinin ortaya çıkma, zuhur etme ve patlama anlamlarında yoğun bir anlam öbeğine sahip olması gerçeğinden aldığını söylemek mümkündür. Öte yandan nûn'un Yunus Peygamberin tüm karanlığıyla içinde kaldığı balığı temsil ettiği görüşü de /n/ sesinin gizlenme anlamı taşımasıyla, buna mukabil nûn'un nur ve ilâhi ışık anlamına geldiği görüşü ise, /n/ sesinin ortaya çıkma ve patlama anlamlarıyla psikolojik bağlantı içinde gibi gözükmektedir. Çok farklı yorumlara konu olmuş bu harflerin anlamı hakkında kesin bir tavır takınmak yerine bunların Kur'ân'ın etkileyici üslûbu içinde bir anlam ifade ettiğini kabul ederek, konuyla ilgili her görüşün aslında kendi tarihsel şartları içinde üretildiğini ve biraz da gaybı taşlamaktan ibaret olduğunu söylemek gerekir.⁴⁰

³⁹ Abbâs Sakr, *Tefsîr'u Garîbi'l-Kur'ân*, y.y. , ss. 166-169.

⁴⁰ Gündüzöz, *Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfi*, ss. 47-55.

1.2. Arapça'da Nûn ve Halleri

1.2.1. Fiillerde Nûn'ul-İsmiyye

Bu bab iki kısımdan oluşur:

1.Cumhurca adında ittifak olan nûn

2.Adında ihtilaf olan nûn

1.2.2. Cumhurca Adında İttifak Olan Nûn

Fiillerde Nûn'ul-ismiyye cumhurca nûn zamirinde mahsurdur ve cem'i müennes gâibe ve muhâtaba dışında kullanılmaz. Böylece ana cümlelerin fiili onsuz ortaya çıkamaz. Cumhur bu konuda ittifak etmiştir. Yani nûn-u'l-inâs (dişillik nûnu)'dır. Hafife olur. Meftuh olarak fiile bitişir. Mazi ile nûn zamirine misâl: هُنَّ

هُنَّ يَكْتُبْنَ. \ أَنَّهُنَّ كَتَبْنَ. (Onlar yazdılar ./ Sizler yazdınız.); Muzâri ile misâl : هُنَّ يَكْتُبْنَ. \ أَنَّهُنَّ تَكْتُبْنَ.

هُنَّ لِيَكْتُبْنَ. \ أَنَّهُنَّ تَكْتُبْنَ. (Onlar yazıyorlar ./ Sizler yazıyorsunuz.) ; Emir ile: هُنَّ لِيَكْتُبْنَ. \ أَنَّهُنَّ تَكْتُبْنَ.

هُنَّ لِيَكْتُبْنَ. \ أَنَّهُنَّ تَكْتُبْنَ. (Onlar yazsınlar. / Sizler yazın.)⁴¹

Şeddeli olarak da kullanılır, Müennese delalet eden cem'i zamirlere bitişir. Misâl:

مِنْهُمْ ، صَرَبَهُمْ ، غَلَامُكُمْ (Onlardan, onları dövdü, sizin köleniz)⁴²

Hükmü: Nûn-u inas (müennes) fetha üzere mebnidir.⁴³

1.2.3. Adında İhtilaf Olan Nûn

Gramerciler nûn-u nisve'nin cem'i müennesten sonra kuraldışı bir harf mi, failin yerine i'rab edilen bir isim mi yoksa el-mübteda el-muahhar (geride kalmış mübteda) ve nûn-u nisve almış haber-i mukaddim (öne geçmiş haber)'den sonra merfu olduğu veya zâid bir harf olması hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Şairin şu sözünde:

رَأَيْنَ الْغَوَايِي الشَّيْبَ لَاحَ بِعَارِضِي (Karşıdan yaşlı dansözleri parlak gördüler.)

فَأَعْرَضْنَ عَنِّي بِالْخُدُودِ النَّوَاصِرِ (Güzel yanaklarla benden yüz çevirdiler.)⁴⁴

⁴¹ Subhî Abdulhamid Muhammed Abdülkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, 1. Baskı, Matbaat'ul-Emanet, Mısır: h. 1406, m. 1986, ss. 4-10.

⁴² Sarı, *el-Mevarid*, Arapça-Türkçe Lügat, s.1474.

⁴³ Muhammed Abdülkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 9.

Bir hadis-i şerifte:

”لَوْ كَانَتْ وَرَاءَكُمْ أُمَّةٌ مِنَ الْأُمَمِ لَخَدَمْنَ نِسَاءَكُمْ نِسَاءَهُمْ ، كَمَا يَخْدُمُكُمْ نِسَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ“

(Şayet önünüzde başka milletlerden bir millet bulunacak olsa, sizden önceki ümmetlerin kadınlarının size hizmet ettikleri gibi, bu kadınlar da onlara hizmet etmekten çekinmezler.)⁴⁵

Diğer bir hadis-i şerifte:

”كُنَّ أُمَّهَاتِي يُوَاطِنُنِي“ (Sebat eden anneler olun.)⁴⁶

Beyitlerde ve hadis-i şeriflerde geçen nûn-u nisve'leri incelediğimizde ondan sonra fâil veya hakiki naibu'l-fâil geldiğini görürüz. Yani fâili ifade eder.

Sibeveyh⁴⁷ nûn-u nisve'nin cem'i müennes için kullanıldığı ve mebni bir harf olarak şeddeli ve şeddesiz bulunduğunu ifade etmiştir.

el- Muberrred⁴⁸ bu nûn'un sadece sıradan zâid bir harf olduğunu ileri sürmüştür. Örnek: ”أَكُلُوْى الْبَرَاعِيْثُ“ (Pireler beni yediler.)

el-Kisâi⁴⁹ ise nûn-u nisveli fiilin haber-i mukaddim (öne geçmiş haber) olabileceğini ileri sürmüş ve bu yüzden nûn- nisve'dir demiştir. Sonraki kısım da mübteda muahhar (geriye kalmış mübteda)'dır.

Bu görüşler içinde en çok tercih edileni Sibeveyh'in Müennes Çoğul için kullanımı görüşüdür. Nûn ile ilgili görüş ayrılıklarının temelinde aslında Arapça'nın lehçelerine bağlı değişik kullanım biçimleri yatmaktadır.⁵⁰

⁴⁴ Abdurrahman Muhammed bin Abdullah el-Atibî, *el-Beyit min'et-Tavîyl, Şerhu'l-Makamât'ul-Harîriyye*, 13/2.

⁴⁵ İmam Ahmed, *Müsned*, 38/12.

⁴⁶ Sahih-i Buhari, 138/1.

⁴⁷ Sibeveyh, dilbilgisi alimi. İsmi Amr, lakabı Sibeveyh, Ünlü künyesi Ebu Bişr olup, ayrıca Ebu Osman, Ebü'l-Hüseyn veya Ebü'l-Hasan'dır. Daha çok Sibeveyh lakabıyla tanınır. Nesebi Ebu Bişr Amr bin Osman el-Kanber'dir. İran'ın Şiraz yakınlarındaki Beyda'da ve bir rivayete göre de Ahvaz'da doğdu. Doğumuna 767 (H. 150), vefatına da 809 (H.194) tarihleri rivayet edilir. Kabri Şiraz'dadır.

⁴⁸ el-Muberrred Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdulkber b. Umeyr el-Müberred el-Ezdî es-Sümâlî (ö.286/900), Arap dili ve edebiyatı âlimi.

⁴⁹ el-Kisa'i meşhûr yedi kırâat imamından yedincisi. Tebe-i tâbiînden, ya'nî Tâbiîni görenlerdendir. Kırâat ilminde işareti Râ'dır. Kûfe'de nahiv ilminin kurucusudur. Kırâat, nahiv ve lügat ilimlerinde zamanının imâmı olup, diğer İslâm ilimlerinde de söz sahibi bir âlimdi. Yetmiş yaşlarında iken (m. 805) târihinde vefât etmiştir.

⁵⁰ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 14.

1.3. Sâkin Bir Harf Olarak Nûn ve Tenvîn

1.3.1. Tenvîn (Sâkin Nûn Harfî)

Nûnlama- التنوين (et-Tanvînu)- Nûn-u Sâkin

Kelimeler sonunda, bu kelimelerin belirsiz olduğunu göstermek üzere harekesiz bir /n/ (ن) sesi bulunur. Buna Nûnlama التنوين denir. Yazılışı son harfin harekesine göre değişir.

1.Tablo

Yazılış	Okunuş	Nûnlama İşareti
كتاب	كتَابُنْ	(نْ) : _
كتابًا	كتَابُنْ	(نَ) : ا
كتابِ	كتَابِنِ	(نِ) : ـِ

نْ şeklindeki tenvîn, yuvarlak ة üzerinde olduğu zaman yazılmaz.⁵¹

قلم (Kalem)	قلمًا
صحة (sağlık)	صحةً
دار (sağlık)	دارًا

Tenvîn aşağıdaki konuları içerir:

1-Tenvîn'in tanımı, konuşma ve yazma 'da durumunun beyanı

2-Gramerle bağlantılı tenvîn çeşitleri: (Tenvîn'ul-temkîn(Yerleştirme Tenvîni)---Tenvîn'ul-tenkîr (Nekra Tenvîni)-Tenvîn'ul-'ivadu(Bedel Tenvîni)---Tenvîn'ul-mukâbele(Karşılık Tenvîni)---Tenvîn'ul-terennum(Kafiye Tenvîni) ---Tenvîn'ul-ğâlî (Fazlalık Tenvîni)---Tenvîn'ul-tenasüb (Uygunluk Tenvîni)---Tenvîn'ul-zarûret(Zorunluluk Tenvîni) ---Tenvîn'ul-şâz (Kuraldışı Tenvîn)---Tenvîn'ul-hikâye) (Hikâye Tenvîni)

3-Sözde Tenvîn'in geliş sürecinin özeti

⁵¹ Mehmet Maksutoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, 15. Baskı, Ensar yayınları, Ankara: 2011, ss.7-8.

4-Tenvîn'in hazfi konuları

5-Tenvîn ve Nûn üzerinde duruş⁵²

1.3.2. Tenvîn'in Tanımı

Tenvîn'in aslı نَوْنٌ 'den gelir yani iki nûn'dur.⁵³ Tenvîn harfi, pekiştirme amacı olmaksızın kelimenin son harekesini takip eden sâkin ve zâid bir nûn'dur.

Eğer bir isim harf-i ta'rif (*belirlilik takısı*) almazsa veya onu bir izâfet ve birleşik şahıs zamiri takip etmezse, o isim nekra'dır(*belirsizdir*). Kaideye göre belirsiz isimler, yani yalın isimler tenvîn alırlar. Vakf (*durma*) dışında, telaffuzda kelimenin sonunda bulunup, kelimenin son harfinin harekesine tabiidir. Yazıda ise düşürülür. Fiili pekiştirme için değildir. Örnek: (رَجُلٌ) (رَجُلٌ) (عَالِمٌ) (عَالِمٌ) (Âlim) (Rajul) (Adam)

Tenvîn alan isimlere münevven, almayan isimlere ise ğayr-ı münevven kelime denir.⁵⁴

Gayr-ul-Munsariflar (*çekime uğramayan*), tesniye (*ikil*) ve cem'i müzekker sâlim (*erkek kaideli çoğul*) tenvîn almazlar.

Konuşma ve Yazma'da Tenvîn'in Durumu

Öncelikle: Konuşmada Durum:

Tenvîn sâkindir çünkü o harftir ve binada kök harfleri sükûnla mebnidir. İbn Malik⁵⁵ şöyle der:

“Her harf bina içindir, aslında mebnidir. Fakat o iki sâkinin bir araya gelmemesi için çoğunlukla kesra ile harekelenir.”

Damme ve fetha ile de kullanılır fakat konuşmada kesra tercih edilendir. Allah (c.c.) şu sözünde:

﴿وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ارْجُزْ﴾ (Kulumuz Eyyub'u da

zikret (*hatırla*). . . Hani Rabbine: "Muhakkak ki şeytan (kendimi beden olarak hissediş) bana bitkinlik ve azap yaşattı" diye nida etti.)⁵⁶

⁵² Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s.34.

⁵³ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s.63.

⁵⁴ Mehmet Çelen, *Arapça'da Edatlar, Lügat ve Fiolojik İnceleme*, 2. Baskı, Kalem Yayınları, İstanbul: 2006, s. 388.

⁵⁵ İbn Malik, meşhûr nahiv âlimi. İsmi, Muhammed bin Abdullah bin Abdullah bin Mâlik'dir. Künyesi Ebû Abdullah olup, lakabı Cemâlüddîn'dir. (m. 1203) senesinde Endülüs'de, Ceyyân denilen yerde doğdu. Bu sebeble kendisine Ceyyânî denilir. Dimeşk'da (m. 1273) târihinde vefât etti.

İkincisi: Yazmadaki Durum:

Öncelikle isimlere mahsus tenvîn:

Konuşmada Tenvîn'in sözde sabit olduğunu ve isme has değilse yazılmadığını konuştuk; ancak yazmada tenvîn bir harekeye işaret eder. Ref halinde iki damme şeklinde, nasb halinde eliften sonra iki fetha ve cerr durumunda iki kesra şeklinde yazılır.

Vasl durumunda tenvîn'in konuşma ve yazmada sabit olduğu malumdur. Duraklama durumunda ise tenvîn Araplarca tek başına nasb halinde elif ile değişimiyle düşürülür veya konuşmada sürati artırdığında med'den kaçınmak için değiştirilir veya değiştirilmediğinde mutlak olur.

كَأَيِّن dışında tenvîn iki nûnla yazılmaz, nûnla yazılması caizdir. Kur'ân-ı Kerim'de bir ayette: ﴿وَكَايِّنَ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ (Göklerde ve yerde nice âyetler vardır ki, insanlar onlara sırt çevirir de yanlarından geçer, giderler.)⁵⁷

Bu tür tenvîn yazıdaki isimlere hasır.⁵⁸

1.3.3. Tenvîn Çeşitleri

1.(Tenvîn'ul-temkîn(Yerleştirme tenvîni)---2.Tenvîn'ul-tenkîr (Nekra tenvîni)-3.Tenvîn'ul-'ivadu(Bedel tenvîni)---4.Tenvîn'ul-mukâbele(Karşılık tenvîni)---5.Tenvîn'ul-terennum(Kafiye tenvîni) ---6.Tenvîn'ul-ğâlî (Fazlalık tenvîni)---7.Tenvîn'ul-tenasüb (Uygunluk tenvîni) –8.Tenvîn'ul-zarûret(Zorunluluk tenvîni) ---9.Tenvîn'ul-şâz (Kuraldışı tenvîn)---10.Tenvîn'ul-hikâye (Hikâye tenvîni)

1-تَنْوِينُ التَّمَكِينِ (Yerleştirme Tenvîni):

İsim cümlesinde ismin pekişmesindeki değişimdir. Sarf tenvîni olarak da adlandırılır. Çünkü o munsarife girer ve gayrısından kaçınılır. Bu tenvînden amaç munşarif ve gayru'l-munşarif'i ayırt etmektir. Bu tenvîn isim cümlesinde isme duhul ederse orada kalıcı olduğunu gösterir.⁵⁹ Cem'i müennes sâlim ve جَوَارِ (Civar, semt)

⁵⁶ es-Sâd 38/41.

⁵⁷ el-Yusuf 12/105.

⁵⁸ Çelen, *Arapça'da Edatlar*, Lügat ve Fiolojik İnceleme, s. 389.

⁵⁹ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s.36.

غَوَاشٍ (Guaj boy) gibi kelimeler hariç, bütün munsarif isimlerin sonlarında bulunur.

Sonuna geldiği kelimenin, geçiş ifadesi olduğuna delalet eder.⁶⁰

Bu tenvîn çoğunlukla mu'reb isimlere bitişir. Ör: سَعْدٌ أَوْ رَجُلٌ (Suâd veya adam) gibi.

تَنْوِينُ التَّنْكِيرِ-2 (Nekra Tenvîni):

Bazı mebni isimlere bitişen nekra isimleri gösterendir. Elif- lâm takısı (ال) almaz. Sesler, isimler, fiiller gibi.

a) وَهُوَ ile biten özel isimlerin sonunda bulunur. Nekralığa delalet eder.

Ör. سَيِّوِيْهُ Sibeveyh isminde herhangi bir kimse. سَيِّوِيْهُ Belirli bir Sibeveyh (zihinde biliniyor).

b) اِيْهِ ، مَهِ ، صِهٍ Bu üç fiil isim'lerinin sonuna gelerek anlamlarını genelleştirir. Mesela صَهٌ dendiğinde muhâtabtan sadece o anda susması istendiği halde، صِهٍ olarak tenvînli kullanımda muhâtabtan uzun süre susması istenir.⁶¹

تَنْوِينُ الْعَوَضِ-3 (Bedel Tenvîni):

Hazfedilen muzafun ileyh'ten bedel olarak bir muzâfa ya da mahzuftan bedel olarak kelimenin sonuna getirilen tenvîndir.

a) Müfredten bedel: اِنْسَانٌ ، بَعْضٌ ، كُلٌّ ، اَيٌّ gibi.

بِكُلِّ وَاحِدٍ (Ayakta iken hepsine (veya her birine) uğradım.) Yani بِكُلِّ قَائِمًا takdirindedir.

b) اِذْ harfinin، يَوْمٌ ، حِينَ ، وَقْتُ gibi kelimelerin sonuna bitişerek aldığı tenvîn. يَوْمَئِذٍ ، وَقْتُئِذٍ ، حِينَئِذٍ (o günde, o vakitte, o anda)

﴿وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ﴾ “Ki o zaman siz bakar durursunuz.”⁶²

Bu يَوْمَ اِذْ كَانَ takdirindedir. Yani şöyle: يَوْمَئِذٍ dir.

⁶⁰ Mu'cem 'ul-Mustalahât, ss. 213-214.

⁶¹ Çelen, Arapça'da Edatlar, Lügat ve Fiolojik İnceleme, s. 390.

⁶² el-Vâkıa 56/84.

c) Harften bedel olur. ğayr'ul-munsarif nâkıs isimlerin ref ve cerr hâllerinde getirilen tenvîndir. (جوار (ي)، دواع (ي)، راج (ي) (hakimiyet, nedenler, semt)

Örneklerde de görüldüğü gibi, hazfedilen illetli harfin yerine tenvîn getirilmiştir.⁶³

İbn Hişâm⁶⁴ onu şu sözüyle açıklar: “O asıl harftir veya zâid harftir veya müfred muzafun ileyhtir veya cümle yerine geçendir”.

Kelimenin yerine kullanılabilir: Ör: Allah (c.c.) ﴿وَكَلَّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ﴾

(Hepsine de örnekler getirdik, hepsini de kırıp geçirdik.)⁶⁵

Cümle yerine kullanılabilir: Ör: Allah (c.c.) ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾

(O gün yer, kendisindeki bütün haberleri anlatır.)⁶⁶

Başka bir ayette: ﴿وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ﴾ (Ve o gün emir ancak Allah'ındır!)⁶⁷

İlk ayette tenvîn 3 cümlelerin yerine kullanılmıştır. Cevâzen hazf olmuştur ve o da şudur:

﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا﴾

(Yeryüzü kendine has bir sarsıntıya uğratıldığı, içindekileri dışarıya çıkarıp attığı ve insan, “Ona ne oluyor?” dediği zaman,)⁶⁸

4- تَنْوِينُ الْمُقَابَلَةِ (Karşılık Tenvîni):

Cem'i müzekker sâlim'deki i'râb nûna karşılık, cem'i müennes sâlim'de getirilen tenvîndir.⁶⁹

(ات) (مُسلِمَاتٌ - مُجِدَاتٌ) (Müslümanlar (byn.), varlıklar) gibi elif ve te

çoğullarının sonunda olur. Araplar onu mukabele nûn'u kıldılar. Örnek: Cem'i müzekker sâlim'de مُسْلِمُونَ-مُجِدِّينَ Vav ve nûn (ون) veya ya ve nûn (ين) ile çoğul olur.

Örnek: Cem'i müennes sâlim'de tenvîn ile i'râb olur.⁷⁰ Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

⁶³ Çelen, *Arapça'da Edatlar, Lügat ve Fiolojik İnceleme*, s. 391.

⁶⁴ İbn Hişâm, asıl adı Muhammed ibni Hişâm olup siyer ilminin en önemli kitabı Siret-i İbni Hişâm kitabının yazarıdır.

⁶⁵ el-Furkan 25/39.

⁶⁶ el-Zilzal 99/4.

⁶⁷ el-İnfitar 82/19.

⁶⁸ el- Zilzal 99/1, 2.

⁶⁹ Çelen, *Arapça'da Edatlar, Lügat ve Fiolojik İnceleme*, s. 391.

⁷⁰ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s.47.

﴿فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ﴾ “Arafat’dan dönüşünüzde Meş’ari Harâm nâmındaki yerde Allah’ı zikredin.”⁷¹

5- تَنْوِينُ التَّرْمِ (Kafiye Tenvîni):

تَنْوِينُ التَّرْمِ çoğunlukla son harfi med olan ve o elif, vav ve ye olup harekenin yerini dolduran ve kendisiyle şiiri süsleme ve güzelleştirme kast olunan tenvîndir.

Bu tenvîn bazen mısra sonlarına bitişir ve oradaki vurgu dengesini değiştirir. Cerir⁷²’in şu sözünde:

أَقْلِي اللَّوْمَ عَادِلَ وَالْعَتَابَ وَقُولِي إِذْ أَصَبْتُ لَقَدْ أَصَابَنُ

(Ey Azile! (Hareketim hakkındaki) kınamayı ve ayıplamayı terket! Eğer (hareketimi) doğru yaparsam, vallahi Cerir isabet etti de!))⁷³

Şiirde görüldüğü gibi, fiil ve isimle birlikte gelmiştir.

6- أَلْتَنْوِينُ الْغَالِي (Fazlalık Tenvîni):

Bu tenvîn kısmını, dilbilimci Ahfeş⁷⁴ eklemiştir. Beyit ve mısralarda, şiiri güzelleştirmek ve süslemek için mukayyed kafiyelerin sonlarına getirilen tenvîndir. Bu tenvînin şiire katılmasıyla vezin, kalıbının dışına çıkar. Örnek:

وَقَائِمِ الْأَعْمَاقِ خَاوِي الْمُخْتَرَقِ مُشْتَبِهِ الْأَعْلَامِ لَمَّاعِ الْخَفَقِ

(Aşırı tozdan çevresi zindana benzeyen çöller ve sahralar vardır ki, yolları ıssız, bu nedenle yoldaki işaretler, sanki birbirine benzer ve uzaktan oldukça parlak bir serap sanılır.)⁷⁵

7- تَنْوِينُ التَّنَاسُبِ (Uygunluk Tenvîni):

Diğerleriyle uyum için munsarif dışında duhul eder. Allah (c.c.):

﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَ وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا﴾

⁷¹ el-Bakara 2/198.

⁷² Cerir b. Atıyye b. el-Hatafâ (Huzeyfe) et-Temîmî (ö. 110/728), Emevîler devrinde eski üslûbu devam ettiren üç büyük hiciv şairinden biri.

⁷³ Muhammed Abdülkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s.53.

⁷⁴ Ebü'l-Hasen Saîd b. Mes'ade el-Mücâşî el-Belhî el-Ahfeş el-Evsat (ö. 215/830), Basra dil mektebinin tanınmış âlimi.

⁷⁵ Muhammed Abdülkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 59.

(Muhakkak ki biz hakikat bilgisini inkâr edenler için silsileler (zincirler - toplumsal şartlanmalar ve değer yargıları), ağılal (boyun bağları - bedenselliğin bağları) ve saîr (alevli ateş - yangın) hâzırladık.)⁷⁶

8- تَنْوِينُ لِلضَّرُورِ (Zorunluluk Tenvîni):

Gramerciler bu tenvîni 2 mevzuda zikrederler:

Birincisi: Şiirin içinde Munsarif olmayan vezni kurmak ve kafiyei tamamlamak için gelir. İmru'l-Kays⁷⁷, in mu'allâkasında şu sözünde olduğu gibi:

وَيَوْمَ دَخَلْتُ الْخَدَرَ خَدَرَ غَنِيَّةٍ فَقَالَتْ: لَكَ الْوَيْلَاتُ! إِنَّكَ مُرْجَلِي

(Mahfeye, Uneyze'nin mahfesine girdiğim o gün: "Yazıklar olsun sana! Beni yaya bırakacaksın" demişti Uneyze)

İkincisi: Vezni kurmak için dammeli münada olarak gelir. El-Ahvas'ın şu sözünde:

سَلَامُ اللَّهِ يَا مَطَرٌ عَلَيْهَا وَ لَيْسَ عَلَيْكَ يَا مَطَرُ السَّلَامُ

(Allah'ın selâmı onadır ey yağmur ve ey selâmın yağmuru sana değil)⁷⁸

9- التَّنْوِينُ الشَّاذُّ (Kuraldışı Tenvîn):

Kurallara uymayan tenvîn türüdür. Faidesi lafzın artmasını sağlamasıdır. İsmi sonunda nûn artar. Örnek: ضَيْفُنْ (konuk). Yani tenvînin harflerle yazılışıdır.

10- تَنْوِينُ الْحِكَايَةِ (Hikaye Tenvîni):

Bilimsel bir çalışmadan önce birisinin hikâyesini bilen bir tenvîn gibidir. Suyûtî⁷⁹ şöyle der: Bir lafzın hikâyesini anlatıyormuşçasına akıllı diye adlandırılan bir adamın hikâyesi gibidir. Ör: رَأَيْتُ زَيْدًا (Zeyd'i gördüm.)⁸⁰

⁷⁶ el-İnsan 76/4.

⁷⁷ İmru'l Kays, m.s. 520 yılı civarında Necd'de doğdu. Bazı edebiyatçılar tarafından edebiyat tarihinin en büyük şairi olarak değerlendirilir. Muallakat Kasidesi neredeyse tüm dünya dillerine çevrilmiş ve hakkında eserler yazılmıştır.

⁷⁸ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 64.

⁷⁹ Celâleddîn Süyûtî (1445, Asyut, Memluk Devleti, 1505, Kahire, Memluk Devleti), Mısırlı muhaddis, müfessir, mutasavvıf ve filozof.

⁸⁰ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 67.

1.3.4. Kelâm'da Tenvîn'in Geliş Sırrı

İsimlerde Tenvîn'in Geliş Sırrı:

Birincisi: Kelimede tenvîn, isim ile fiili ayırt etmek için gelir.

İkincisi: İsimlerde iki türlüdür. Sakîle ve Hafife. Bu iki türün farkını ortaya çıkarır.

Üçüncüsü: İki kelimenin arasını harekelerin artmasını önlemek için ayırır.

Dördüncüsü: Harekelerin art arda gelmesini önler.

Beşincisi: Müfred ve muzaf arasını ayırır.⁸¹

1.3.5. Tenvîn'in Hazfî (düşürülmesi)

Tenvîn'in hazfî lisan'da hafifleme (yumuşama)'ya meylettir. Örnek:

Tenvîn'in Hazfî Konuları

Birincisi: Vakf (Durma) Halinde

Nûn'lu isim ta'ut-te'nis ile bitebilir. Eğer ta'ut-te'nis ile biterse; Örneğin: قائمة - قانئة (liste, itaatkâr) gibi tenvîn'in hazfî ile durulur. Ref, nasb ve cerr hallerinde de تاء - ها gibi okunur; böylece sakîle müennes تاء tenvîn'in hazfî ile hafifler.

İkincisi: Lafzî veya manevî izâfet durumunda:

Şöyle denir: كِتَابٌ وَ كَاتِبٌ سَعْدٌ وَ عَلَى كَاتِبٍ الْمُحْكَمَةِ ; burada كِتَابٌ وَ كَاتِبٌ kelimelerinden tenvîn'in hazfî ile muzaf, muzafun ileyh ile bitişir ve sanki onun harflerinden biri gibidir. Bu yüzden onların arasını ayırmak caiz olmaz.

Üçüncüsü: أداة التعريف (Belirlilik takısı) alan kelimede: Aynı şekilde

الْكِتَابُ gibi belirli veya النَّفْسُ gibi zâide olur. Örnek:

Dördüncüsü: Şibihle İzâfette:

Şu örnekte: لَسْعَدٍ مَالٌ لَا (Su'ad'ın parası yok.)

Muzafun ileyh belirlilik takısı almamasına rağmen harf-i cer ile kullanımından tenvîn hazfolunur.

Beşincisi: التَّعَايُ السَّاكِنَيْنِ (Tenvîn iki sâkinin karşılaşmasında hazfedilir.):

⁸¹ İsfehendi, Şerhü'l Kafiye, Matbaay-ı Âmire, İstanbul: h.1284, s.14.

Ör. ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ﴾ (Yahudiler: "Uzeyr, Allah'ın oğludur." dediler.)⁸²

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ﴾ İki sâkinin buluşması ile tenvîn ve illetli harf hazf olmuştur.

Altıncısı: Mebni Münâda Nidâsında: Ör:

يا سَعْدَ لِلْمُفْرَدِ الْعِلْمِ (Ey ilmin yalnızlığı Su'ad...)

يا رَجُلَ لِلنَّكْرَةِ الْمَقْصُودَةِ (Ey yolu belirsiz adam!..)

Yedincisi: Sarf olmasına bir mani varsa isimde nûn olmaz ve orada sarfi engelleyen bir veya sıfat olursa aynı şekilde tenvîn hazf olur.

هذه فاطمة.

Fatıma'da tenvîn yoktur çünkü o müennes bir ilimdir ve Arap'lar müennes ile çekimini ağır görürler ve tenvîni düşürürler.

Nûn'un Sonunda Durma

Nûn'un sonunda durma sukûn ile olur ve bunda hilaf yoktur.⁸³

1.3.6. Nûn-u Sâkin ve Tenvîn'in Okuyucular ve Nahivciler Arasında Hükümleri

Bu babın konuları:

- a) Nûn'un sıfatı ve mahreci (*kaynağı*)
- b) İzhâr (*Ortaya çıkarmak*)
- c) İlhfâ (*gizlemek*),
- d) İdgâm (*bağlamak*),
- e) İklâb (*çevirmek, değiştirmek*)

a) Nûn'un Sıfatı ve Mahrecî

Sibeveyh: "Konuşmada nûn harfinin hava hareketleriyle gerilmiş akciğerlerden açığa çıkar, sonra öncelikle boğaza doğru ilerler. Boğaza ulaştığında en yüksek tonuyla en uzağa kadar gider. Ağzın açılmasıyla inişe geçer ve hava, burundan gelen kuraklık ile hafif bir türden geçişle konuşma olur, neredeyse

⁸² et-Tevbe 9/30.

⁸³ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, ss. 63-81.

duyulmaz. O burada mim gibidir. Nûnla mim arası dil tarafından ayrılmaz, o ikisi karşılaştığında ön orta kesici dişe ulaşmasıyla dudaklardan ses yükselir.”der.⁸⁴

b) İzhâr (Ortaya Çıkarma)

Açıkça okumak demektir. İhfâ'nın yani gizlemenin tam tersidir. Eğer, aşağıdaki altı harf tenvîn veya cezimli nûndan sonra gelirse "nûn" sesi kesin ve net çıkarılır.

• ا ح خ ع غ • Genizde gizlenmez. Duraklama da yapılmaz. Bu harfler 6 tanedir:

Bu harflere, boğaz harfleri denir. Bu harfleri ezberlemek için Allah'ın şu mübarek isimlerini bilmemiz yeter. Bu isimlerin baş harfleri İzhâr harfleridir:

اللَّهُ حَيٌّ خَالِقٌ عَدْلٌ غَنِيٌّ هَادِيٌّ (vol gösterici, zengin, adaletli, yaratıcı, hayat sahibi Allah

Örnekler: غَفَّرَ حَلِيمٌ - مَنْ آمَنَ - مِنْ خَوْفٍ (O bağışlayıcı, kim imân etti, korkudan)⁸⁵

﴿مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ﴾ (Ondan başka tanrınız yoktur.)⁸⁶

﴿عَلَىٰ شَفَا جُرْفٍ هَارٍ﴾ (Yapısını Allah korkusu ve hoşnutluğu temeli üzerine kuran mı hayırlıdır, yoksa yapısını kaymak üzere olan bir yarın üzerine kurup da o yarla birlikte cehenneme kayan kimse mi hayırlıdır?)⁸⁷

﴿وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ (De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve yanında Kitab'ın bilgisi olan (Peygamber) yeter.)⁸⁸

﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ﴾ (O halde (yalnız) Rabbine ibadet et ve (yalnız O'nun adına) kurban kes.)⁸⁹

c) İhfâ (Gizleme)

İhfâ, nûn sesini genizde gizlemek demektir. Tenvîn veya cezimli nûn'dan sonra aşağıdaki harflerden biri gelirse "nûn" sesi genizden söylenir. Bir buçuk harf miktarı uzatılır. Bu harfler: İhfâ harfleri 15 tanedir.. ت ث ج د ذ ز س ش ص ط ظ ف

ق ك

İhfâ harflerini ezberde tutabilmek için şu beyti ezberlemek lazımdır.

صِفْ - ذَا - ثَنَا - جُودَ - شَخْصٍ - قَدْ - سَمَا - كَرَمًا - صَعُ - طَالِمًا - زِدْ - تُقَا - دُمْ - طَالِبًا - فَتَرَى

⁸⁴ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s.304.

⁸⁵ İmam Birgivi, *Arapça İzhâr Kitabı*, Fazilet Neşriyat, İstanbul: 1964, s.12.

⁸⁶ el-Hûd 11/84.

⁸⁷ et-Tevbe 9/109.

⁸⁸ er-Rad 13/43.

⁸⁹ el-Kevser 108/2.

İhfânın yapılışı: Dil ucu serbest bırakılarak nûn sesinin genizden gelmesiyle yani ğunne ile okumaktır.

Örnek: غَنِيَّ كَرِيمٍ وَفَتَحَ قَرِيبٌ عَنْ صَلَاتِهِمْ

Örnek açıklama: عَنْ صَلَاتِهِمْ derken sâkin nûn'dan sonra ihfâ harflerinden ص geldiği için ihfâ olmuştur.⁹⁰

Kur'an-ı Kerim'de: Nûn'un Sad'da ihfâsına örnek : ﴿إِنْ يَنْصُرْكُمُ﴾ (Eğer Allah size yardım ederse),⁹¹ Zal'de : ﴿قِيَمًا لِّيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا﴾ (...katından gelecek şiddetli azaba karşı (insanları)uyarmak,)⁹², Se'de ﴿وَالْأُنْتَىٰ بِالْأُنْتَىٰ﴾ (...dişi dişi ile...)⁹³ Kef'de ﴿لَدَيْنَا أَنْكَالٌ﴾ (...bizim nezdimizde (onlar için hâzırlanmış) boyunduruklar, yakıcı bir ateş,...)⁹⁴ Cim'de ﴿لَنْ أُنْجِيَنَّكَ مِنْ﴾ (...Bizi bu (felaketten) kurtarırsan...)⁹⁵, Şin'da ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمْ﴾ (...sizden kim bu aya erişirse...)⁹⁶ Kaf'da ﴿وَمَنْ يَنْقَلِبْ﴾ (...Ama ökçeleri üzerinde gerisin geri dönen kişi...),⁹⁷ Sin'de ﴿أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ﴾ (...Hem Allah) bildi ki, içinizden hastalar olacak...)⁹⁸ Dal'da ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ﴾ (Yeryüzünde rızık Allah'a ait olmayan hiçbir canlı yoktur.)⁹⁹, Zı'da ﴿مِنْ زَوَالٍ نَعْمَتِكَ﴾ (Nimetine zevâl gelmesinden...)¹⁰⁰ Fa'da ﴿سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ (...Allah, bolluk ve bereketinde bize (dilediğini) verecektir...)¹⁰¹ Ta'da ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ﴾ (Siz hayırlı bir

⁹⁰ H. İbrahim Çoraklı, *Tecvid*, Şadırvan Yayınları, İstanbul: 2002, s.47.

⁹¹ âli-İmrân 3/160.

⁹² el-Kehf 18/2.

⁹³ el-Bakara 2/178.

⁹⁴ el-Müzzemmil 73/12.

⁹⁵ el-Yunus10/22.

⁹⁶ el-Bakara 2/185.

⁹⁷ âli-İmrân 3/144.

⁹⁸ el-Müzzemmil 73/20.

⁹⁹ el-Hud 11/6.

¹⁰⁰ Güzel Sözler Ansiklopedisi, *Dua Şerhi*, C.IV. y.y. , s. 630.

¹⁰¹ et-Tevbe 9/59.

ümmetsiniz...)¹⁰² Dad'da ﴿وَطَلَحَ مَنُودٌ﴾ (Meyve dizili muz ağaçları...)¹⁰³ Za'da ﴿لَهُ﴾

﴿مِنْهُمْ مِّنْ ظَهِيرٍ﴾ (O'nun için de onlardan bir yardımcı yoktur).¹⁰⁴

Tenvîn ve nûn'u sâkin, Kur'ân-Kerim'de birçok yerde ihfâ olur. Bunun için okuyucu nûn'un ihfâsında med'den sakınır.¹⁰⁵

d) İdgâm (Bağlamak)

Birbirinin aynı olan veya aynı cinsten olan (birbirlerine yakınlığı olan) harflerden sâkin, ikincisi harekeli olarak geldiğinde, birincisini ikincisine katmaya (birinci harfî ikinci harfe çevirerek ikinci harfî şeddeli imiş gibi okumaya) idgâm denir.

Gunne: Ağız ve burun boşluğundan gelen sese denir. Gunneye en uygun harf, nûn, sonra da mîm'dir. Onun için bu iki harf şeddeli olduklarında gunneli okunurlar.

İdgâm Çeşitleri:

1. İdgâm-ı Bilâ Gunne (Gunnesez İdgâm)

Tenvîn veya sâkin nûn'dan sonra idgâm-i bila ğunne harfleri olan *lâm* veya *ra* gelirse gunnesiz idgâm yapılır. Tenvîn'in idgâmında; tenvîn tek harekeye düşer ve ikinci harf şeddeli imiş gibi okunur:

﴿خَيْرٌ لَّكُمْ ← خَيْرٌ لَّكُمْ , غَفُورٌ رَّحِيمٌ ← غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ (sizin için daha hayırlıdır...)¹⁰⁶, (

Çok bağışlayan ve çok merhametli...)¹⁰⁷. Sâkin nûn'un idgâmında ise; sâkin nûn okunmaz ve ikinci harf şeddeliymiş gibi okunur:

﴿مِنْ لَّدُنْكَ ← مِلْدُنْكَ , مِنْ رَّحِيمٍ ← مَرَّحِيمٍ﴾ (..kendi katından..¹⁰⁸, ...işte onlar

Rablerinden...)¹⁰⁹

2. İdgâm-ı Me'al Gunne (Gunneli İdgâm)

Tenvîn veya sâkin nûn'dan sonra ayrı kelimede, idgâm-ı mea'l-gunne harfleri olan (ي , و , ن , م) (يَمْنُو) harflerinden biri gelirse gunneli idgâm yapılır. Gunnenin hakkını harfte veririz, harekede değil. Miktarı: Bir buçuk eliftir:

¹⁰² âli-İmrân 3/110.

¹⁰³ el-Vakı'a 56/29.

¹⁰⁴ es-Sebe 34/22.

¹⁰⁵ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 317.

¹⁰⁶ el-Bakara 2/216.

¹⁰⁷ el-Fussilet 41/32.

¹⁰⁸ el-Kehf 18/10.

¹⁰⁹ el-Bakara 2/157.

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ ← وَمِيعَمَلْ , حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ← حَمِيدٌ مَّجِيدٌ, مَنْ نَارٍ ← مَنْنَارٍ , مَنْ وَرَائِهِمْ ← مَنْ وَرَائِهِمْ﴾

(...kim zerre miktarı bir hayır işlerse...¹¹⁰, ...O, övülmeye lâyıktır, iyiliği boldur...¹¹¹, ...beni ateşten halkettin...¹¹², ...Onların arkalarında...)¹¹³

Not: Sâkin nûn'dan sonra **vav** veya **ye** harfleri aynı kelime içinde gelirse idğâm-ı me'al gunne olmaz: **قَنَوَانٌ** , **صَنَوَانٌ** , **بُنَيَانٌ** , **أَلْدُنْيَا** (kanallar, ikizler, mimarlar, en alt(minimum).)

Sâkin nûn, harekeli nûn'a uğrarsa idğâm-i misleyn me'al gunne (idğâm + gunne) olur:

لَنْ نُؤْمِنَ ← **لُؤْمِنَ** (...inanmayacağız...)¹¹⁴

e) İklâb (çevirmek, değiştirmek)

Tenvîn veya sâkin nûn'dan sonra **باء** (be) harfî gelirse, be'den önce gelen tenvînin nûn'u veya sâkin nûn'u, halis sâkin *mim*'e çevirerek, hâsıl olan mim'i gunneli okumaya iklâb denir. Hükümü: vaciptir. Miktarı: Bir buçuk eliftir: **سَمِيعٌ بَصِيرٌ** ← **سَمِيعٌ بَصِيرٌ** (...Şüphesiz Allah, işitendir, görendir.)¹¹⁵, (...-dan sonra...)¹¹⁶ Sâkin nûn'un iklâbı; sâkin nûn'un tamamen kaybolup sâkin mim'e çevrilmesi şeklinde, tenvînin iklâbı ise; tenvînin tek harekeye düşüp ondan bedel sâkin bir mim'in gelmesi şeklinde olur.¹¹⁷

¹¹⁰ el-Zilzal 99/7.

¹¹¹ el-Hûd 11/73.

¹¹² el-A'raf 7/12.

¹¹³ el-Mu'minun 23/100.

¹¹⁴ el-İsra 17/90.

¹¹⁵ el-Lokman 31/28.

¹¹⁶ el-Yusuf 12/49.

¹¹⁷ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, ss. 321-328.

İKİNCİ BÖLÜM

NÛN'U-TE'KÎD VE ÇEŞİTLERİ, NÛN'U-NİSVE, NÛN'U-VİKÂYE, NÛN'U-REF, MÛSENNÂ VE CEM'İ NÛN'LARI

2.1. Nûn'u-Te'kid

Pekiştirme nûn'udur.¹¹⁸ Çoğunlukla, emir ve muzâri fiillerinde, pek az olarak da mazi kullanımı vardır. Muzâri'nin sonunda ن ve ن te'kid nûn'u olarak adlandırılır ve iki şekilde kullanılır. Muzârinin başına lâm ve sonuna nûn getirilince vurgu artar ve gelecek manada kesinlik ifade eder. لَيَذْهَبَنَّ (O kesinlikle gidecek) manasına gelir. Burada lâm kesinlik manası verirken nûn ise muzâri ve emirde vurgu ve gelecek manayı ifade eder.¹¹⁹ Bunlar yerine göre; “*mutlaka, muhakkak, şüphesiz, kuşkusuz, kesinlikle, elbette, zinhar...*” veya cümlelerin sonuna gelen “-dır” ekleri karşılığı manalar ifade eder. Fakat bu anlamların mutlaka bu nûnlara karşılık kullanılması gerekmez.¹²⁰ Türkçe’de daha çok cümlelerin söylenişteki ses tonundan cümlelerin kesinlik ifade ettiği anlaşılır. Yüksek bir sesle; geleceksin, gideceksin dediğimizde kullanırız. Örnek:

﴿لَيُسْجَنَنَّ و لَيَكُونَا مِنَ الصَّاغِرِينَ﴾ (Elbette zindana atılacak ve alçalanlardan olacaktır!)¹²¹

Ayet-i kerimede te'kid nûnu şeddeli ve şeddesiz olarak birlikte verilmiştir. Şeddesiz te'kid nûnunun tenvînle birlikte elifle لَيَكُونَا (olacaktır)yazılması caizdir. Kıraat olarak burada durulmak istendiğinde, sadece elif ile لَيَكُونَا olarak durulur. Ya da ن olarak

¹¹⁸ Sarı, *el-Mevarid*, s.1474.

¹¹⁹ Muhammed Abdülkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 95.

¹²⁰ Şeyh Mustafa El-Ğalâyîni, *Câmiu'd-Durusu'l-Arabiyye*, Dâru'l-Kitâb, Beyrut: C.I, s. 87.

¹²¹ el-Yusuf 12/13.

yazılması câizdir.¹²² Te'kid nûnu muzâri fiile gereklilik manası “-meli, malı” manası verebilir. Örnek: كَذَا لَتَفْعَلَنَّ (Böyle yapmalısın.)¹²³ Te'kid nûnları bulundukları muzâri fiiline lafzen ve ma'nen etkide bulunurlar.

Ma'nen etkisi, muzârinin anlamını, te'kid ile birlikte istikbâle (gelecek zaman manasına) dönüştürür. Meselâ: يَكْتُبُ (yazar, yazıyor) manasında iken لَيَكْتُبَنَّ (elbette yazacak) manasına gelir.¹²⁴ Tek nûn ile kullanılan أَكْتُبُ (yazacağım) anlamına gelir ve nûn'u te'kid'i hafife olarak adlandırılır. Bu şeddeli nûn'dan daha az sıklıkta tercih edilen kulanımdır. Çift nûn ile أَكْتُبَنَّ (kesinlikle yazacağım) nûn'un vurgulu yazılmış biçimidir. Muzâri ve emir'de kullanılır. Lafzen muzârideki değişimler şöyledir:

1.Şu dört formda يَكْتُبُ تَكْتُبُ أَكْتُبُ نَكْتُبُ (yazıyor, yazıyorsun, yazıyorum, yazıyoruz) sondaki damme fethaya dönüşür. Yani يَكْتُبُ يَكْتُبَنَّ'ye (kesinlikle yazacak) dönüşür. Aynı durum diğerleri için de geçerlidir. تَكْتُبُونَ تَكْتُبُونَّ يَكْتُبُونَ يَكْتُبُونَّ sondaki vâv ve nûn ile ya ve nûn düşer, onun yerine nûn şeddeli ve fethalı olur, يَكْتُبَنَّ تَكْتُبَنَّ (kesinlikle yazacaklar, yazacaksınız) gibi.

2.Arapça'da uzun bir ünlüden sonra ünsüz veya iki ünsüz (sükûnlu harf) kullanılmaz yani يَكْتُبُونَ تَكْتُبُونَ med harfinin düşürülmesiyle يَكْتُبَنَّ تَكْتُبَنَّ olur.

3.Tekil يَكْتُبَنَّ ile çoğul يَكْتُبَنَّ arasındaki fark; birincisinde hareke fetha iken ikincide damme oluşudur.

4.Muhâtaba sîgasında تَكْتُبَنَّ ise تَكْتُبَنَّ, tesniye sîgada ise fetha yerine kesralı olur: يَكْتُبَنَّ تَكْتُبَنَّ.

5.Cem'i müenneslerde ise sondaki nûn ile te'kid nûn'u arasına bir elif harfi gelir: يَكْتُبَنَّ تَكْتُبَنَّ.

Meczum muzâri ve emir durumunda da durum merfu muzâride olduğu gibidir; Örnek:

¹²² Çelen, *Arapça'da Edatlar, Lügat ve Fiolojik İnceleme*, s. 225.

¹²³ Abdülvehhab bin Yusuf bin Ahmed el-Mârdânî, *Kitabu'l-Müntehab*, .Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul: 1949, s. 556.

¹²⁴ Çelen, *Arapça'da Edatlar, Lügat ve Fiolojik İnceleme*, s. 226.

1. لَا تَجْلِسَنَّ - لَا تَجْلِسْ
2. لَا تَجْلِسُوا - لَا تَجْلِسَنَّ
3. أَكْتُبْ - أَكْتُبَنَّ
4. أَكْتُبَا - أَكْتُبَا
5. أَكْتُبُوا - أَكْتُبَنَّ
6. أَكْتُبِي - أَكْتُبِي
7. أَكْتُبَانِ - أَكْتُبَنَّ

Eğer muzâride lââm kasemin cevabı olarak gelirse kullanımı zorunludur.
Örnek: . (Allah'a yemin olsun ki dersi kesinlikle ezberleyeceğim.) وَ اللَّهِ لَا أَحْفَظَنَّ الدَّرْسَ .

Burada أَحْفَظَّ fiili kasemin cevabı olduğu için başına lââm almıştır. Kasemde lââm ve nûn negatif bir fiil ile kullanılmazlar. Fiil şimdiki zamanda ise sadece lââm kullanılır, nûn kullanılmaz. Daha önce belirttiğimiz gibi lââm'ın nûnla kullanımı kesinlik, vurgu ve gelecek zaman manası ifade eder. Lââm ve nûn ile te'kid li fiil çekimine örnek aşağıdaki tablodaki gibidir.

Muzâri ل + نَ لَيَفْعَلَنَّ (o kesinlikle yapacak)...

2.Tablo

CEM'İ	TESNİYE	MÜFRED	
لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	GAİB
لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	GAİBE
لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	MUHÂTAB
لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	MUHÂTABA
¹²⁵ لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	لَيَفْعَلَنَّ	MÜTEKELLİM

Te'kid konuşurken veya bir şeylerden haberler verirken şüphe, tereddüt ve inkârı izole etmek için vurgulananın aynısıyla veya takviyeyle yapılan şeydir.

¹²⁵ Zahoore Ahmed, *Essentials of Arabic Grammar for Learning Quranic Language*, c. III, İslâmabad: Darussalâm Publishers & Distributors, 2008, ss. 111-114.

Te'kid 'in üslubu ve edatları çoktur: İsim cümlesine has **لَمْ** ve **أَنَّ** ve **إِنَّ** te'kid ve diğerleri, fiil cümlesine has ise nûn'u te'kid'dir.

Hadesin muhakkaklığını ifade edebilmek için emir ve nehy sîgalarına iki te'kid nûn'u duhul edilir¹²⁶. Te'kid nûn'u manayı kuvvetlendirmek için kelimenin sonuna gelen bir nûn (ن) dur ve 2 kısımdır.¹²⁷

1. Nûn-u Müşeddede: Şeddeli te'kid nûn'u (Nûn'u-Te'kid-i Şedîde) (نّ...)

2. Nûn-u Muhaffefe: Şeddesiz te'kid nûn'u (Nûn'u-Te'kid-i Hafîfe) (ن...)

Bu iki nûn'dan birincisine nûn-u müşeddede (Şeddeli nûn-i te'kid), diğerine nûn-u muhaffefe (cezimli nûn-u te'kid) denilir. Yani farklı bir isimle şeddelisi sakîletun meftuhâ ve diğeri hafîletun sâkine'dir.¹²⁸

Hangi te'kid daha güçlüdür?

Her iki nûn fiilin te'kid'i içindir ve ondan bir hal çıkarır fakat es-sâkile- el-hafîfe'den mana da daha vurguludur. Sibeveyh bir sözünde:

”فَإِذَا جِئْتَ بِالْحَفِيفَةِ فَأَنْتَ مُؤَكَّدٌ وَإِذَا جِئْتَ بِالثَّقِيلَةِ فَأَنْتَ أَشَدُّ تَوْكِيدًا“ (Hafîfe ile

kullanırsan vurgularsın, ama sakîle ile kullanırsan daha vurgulu olur.)

Nûn-u müşeddede fiilde 3 kez, el-hafîfe de ise 2 kez zikredilir.¹²⁹

2.1.1. Te'kid Nûn'u ve Mazi Fiille Kullanımı

Mazi ile kullanımı azdır. Nûnla tekidinden sakınılır (*kaçınılır*), çünkü o geçmiş zamanı ifade eder ve nûn fiil-i müstakbel (*gelecek zaman*) için kullanılır. Yani lafzen mazi manaen müstakbel olursa onunla az bir te'kid olur.¹³⁰

Bu yüzden te'kidin'den kaçınılır. Örnekler:

كَتَبَ أَوْ ذَهَبَ (kesinlikle yazdı, kesinlikle gitti.)

¹²⁶ Şaban Sadoğlu, *Muvazzaf Sarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu*, c.1, İstanbul: El-Mektebetu'l-Mahmudiyye, ss. 44-47.

¹²⁷ Zeycan Aydın, *Türkçe Açıklamalı Emsile- Bina- Maksud*, İstanbul: El-Memleketu'l-Mahmudiyye, 1993, s. 29.

¹²⁸ Şeyh Mustafa el-Ğalâyîni, *Câmi'ud-Durûsu'l-'Arabîyye*, c.1, Dâru'l-Kitabu'l-'Arabî, Beyrut: s. 552.

¹²⁹ Ali İbrahim El-Râcihi, *Tatbîk'ul-Nahvî*, Ma'arif Kütüphanesi, Riyad: 20/1454, ss. 371-378.

¹³⁰ Mehmet Soysaldi, *Arapça Dilbilgisi*, Ekev Akademi Dergisi, y.y. , 2010, s. 10.

Örnekler: ...الدَّجَالِ أَحَدٌ مِنْكُمْ (Eğer, sizden biriniz Deccâl'e yetişirse, yetişeceğinde...) Yani anlam ...فِيمَا يُدْرِكُنَّ...¹³¹ şeklindedir.

Bir şiirde şöyle geçer:

(دَامَنَّ سَعْدُكَ إِنَّ رَحِمْتَ مُتَيْمًا ... "لَوْلَاكَ لَمْ يَكُ لِلصَّبَابَةِ جَانِحًا") (Ey sevgili! Yetim birine merhamet edersen, mutluluğun daim olsun!....Sen olmasaydın, aşkın hiçbir tarafı kalmazdı.)

Çünkü onun manası: "لِيُدَوِّمَنَّ"dir (elbette devam etsin) ve o emir manasındadır. el-emr-u müstakbeldir.¹³²

Mazi fiilin te'kid'i başına قَدْ getirilerek mişli geçmiş yapılır.¹³³ نَعَمْ، قَدْ عَادَ أَخِي (Evet, tatilden sonra kardeşim işine dönmüştür.)¹³⁴

Ayrıca mazi fiil لَقَدْ ile müsbet (olumlu) te'kid olur. Ör: لَقَدْ كَتَبَ. (andolsun, gerçekten yazdı.) Menfi (olumsuz) mazi: لَمْ يَكْتُبْ (muhakkak (gerçekten) yazmadı.), مَا كَتَبَ (gerçektem yazmadı.) şeklinde olup kitapların büyük bir kısmında mazi fiilin olumsuz nûn-u te'kid ile çekiminin لَمْ ile yapıldığı, bazı kaynaklarda ise مَا ile yapıldığı ifade edilmektedir.¹³⁵

2.1.2. Te'kid Nûn'u ve Muzâri Fiille Kullanımı

Geniş zaman kipinin sonuna nûn'u-te'kid (pekiştirme nûn'u) bitişirse, o fiil fetha üzere mebni olur.

– لَنَنْصُرَنَّ الْأَصْدِقَاءَ. (Dostlara **muhakkak** yardım edeceğiz.)

¹³¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, s. 187.

¹³² Ebu'l-Hasan Nüreddin Ali b. Muhammed b. İsa el-Eşmûni, *Şerhü'l-Eşmuni li-Elfiyyeti İbn Malik*, el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Tûras, C.IV, Kahire: s.40.

¹³³ Soysaldi, *Arapça Dilbilgisi*, s.14.

¹³⁴ Yusuf Uralgiray, *Modern Metodlu, Uygulamalı, Tahlilli ve Araştırmalı Arabça Sarf Bilgisi*, Ankara:1975, s. 109.

¹³⁵ Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Sarf*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Yayınları, No:85, İstanbul: 2001, ss. 393-394.

Yardım ederiz fiilini pekiştirmek, anlamını güçlendirmek için başına ل sonuna da ن gelmiştir. Misâlde görüldüğü üzere, fiilin asli harfinin harekesi fetha َ ‘dır ve fiil fetha üzere mebnidir. لَيْسَ جَنَّ وَ لَيَكُونَنَّ مِنَ الصَّاعِرِينَ (O gerçekten hapsedilecek ve elbette hakaret gören zelillerden olacaktır.)¹³⁶ Cümlede görüldüğü gibi muzâri fiil, şartlar tahakkuk ettiği takdirde ن gibi adına nûn te’kid sakîle denilen ya da adına ن te’kid hafife denilen edatla te’kid’lenir.

Te’kid’li Muzâri Fiil Çekim Tablosu

Te’kid’li muzâri fiil (vurgulu gelecek)’de:

1-Bazen ikinci te’kid: vurgu olarak fiilin başına ل Le getirilir.

2-Bazen vurgu nûn’ları şeddesiz gelir, o zaman vurgu derecesi şeddeliye göre hafifler. Ama şeddeli nûn ile vurgu tercih edilendir. Örneğin:

3.Tablo

Çoğul	İkil	Tekil	Şüphesiz, mutlaka,kesinlikle
يَكْتُبُونَ (onlar kesin yazacaklar)	يَكْتُبَانِ (o ikisi kesin yazacak)	يَكْتُبُ (o kesin yazacak)	Müzekker
يَكْتُبْنَ (onlar kesin yazacak)	تَكْتُبَانِ (o ikisi kesin yazacak)	تَكْتُبُ (o kesin yazacak)	Müennes
تَكْتُبُونَ (siz kesin yazacaksınız)	تَكْتُبَانِ (ikiniz kesin yazacak)	تَكْتُبُ (sen kesin yazacaksın)	Müzekker
تَكْتُبْنَ (siz kesin yazacaksınız)	تَكْتُبَانِ (ikiniz kesin yazacak)	تَكْتُبُ (sen kesin yazacaksın)	Müennes
نَكْتُبُونَ (biz kesin yazacağız)	نَكْتُبُ (biz kesin yazacağız)	أَكْتُبُ (ben kesin yazacağım)	Mütekellim

¹³⁶ el-Yusuf 12/32.

Örnekler:

﴿لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ﴾ (Cehennemi mutlaka kesinlikle göreceksiniz.)¹³⁷

﴿لَتَسْتَئِلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾ (O gün nimetlerden mutlaka kesin sorulacaksınız)¹³⁸

Sonunda pekiştirme nûn'u (nûn'u-te'kid) varsa, buyruk, fetha üzere mebnidir.

﴿إِقْرَأْ كِتَابَكَ﴾ (kitabını oku.)

﴿إِقْرَأْ كِتَابَكَ﴾ (kitabını mutlaka oku)¹³⁹

Buyruğun sonunda, ikillik elifi (elif'ul-isneyn), çokluk vav'ı (vav'ul-cem'a) veya dişil ikinci şahıs ya'sı (ya'ul-muhâtaba) varsa, o buyruk, nûn'un hazfi üzere mebni olur:

﴿إِقْرَأْ كِتَابَكُمْ﴾ (ikiniz, kitaplarınızı okuyunuz.)

﴿إِرْفَعُوا رُءُوسَكُمْ﴾ (ikiniz, başlarınızı kaldırınız.)

﴿إِقْرَأُوا كُتُبَكُمْ﴾ (kitaplarınızı okuyun.)

﴿إِرْفَعُوا رُءُوسَكُمْ﴾ (başlarınızı kaldırın.)

﴿إِقْرَأْ كِتَابَكَ﴾ (hanım için, kitabını oku.)

﴿إِرْفَعِي رَأْسَكَ﴾ (hanım için, başını kaldır.)¹⁴⁰

O kasem ve taleb edatı veya nefy ve ceza ما ez-Zâide'den sonra gelmezse te'kid olmaz.¹⁴¹ Sarfçılar onun hükümlerini aşağıdaki gibi ayırt etmişlerdir:

1- Muzâri fiilin sonuna te'kid nûnu getirebilmek için şu şartların yerine gelmesi gerekir:

A-Müsbet (olumlu) olması,

B-İstikbâl (gelecek) mana ifade ederse,

C-Kasem (yemin) için cevaben olursa,

D-Lâm'ı kasem ile arasına fasıla(virgöl) girmemesi gerekir.

¹³⁷ et-Tekasür 102 /6.

¹³⁸ et-Tekasür 102 /8.

¹³⁹ Soysaldi, *Arapça Dilbilgisi*, ss. 10-11.

¹⁴⁰ Maksutoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, s. 132.

¹⁴¹ el-Ğâlâyînî, *Cami 'ud-Durusul-Arabiyye*, s. 5.

Eğer bu şartlardan herhangi birisini kaybederse o zaman fiili muzârinin sonuna te'kid nûnu bitişmez.

Bunun üzerine şöyle deriz:

لَا ذَاكِرَنَّ حَقَّ النَّجَاحِ. (Allah'a yemin ederim ki başarıyı hak etmek için elbette çalışacağım.)

﴿وَاللَّهُ لَا كِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ﴾ «Allah'a yemin ederim ki siz arkanızı dönüp gittikten sonra ben putlarınıza elbette bir tuzak kuracağım».¹⁴²

وَحَيَاتِكَ لِأُفَيْنَ بِالْوَعْدِ. (Hayatına yemin ederim ki sözümde elbette duracağım.)

وَاللَّهُ لَأَفْعَلَنَّ مَا أَوْصَيْتَنِيهِ قَبْلَ يَوْمِنِ (Allah'a yemin ederim ki, bana iki gün önce tavsiye ettiğinizi gerçekten yapacağım.)¹⁴³

2- Muzâri fiilin sonuna te'kid nûn'u getirmenin mümteni (kaçınıldığı, sakınıldığı) olduğu durumlar:

A- Kasemin cevabı menfi olursa: "وَاللَّهُ لَا أَهْمَلُ وَاجِبِي" (Allah'a yemin olsun ki ödevlerimi ihmal etmeyeceğim.) Olumsuzluk harfinin hafzen olması veya Allah (c.c.) şu sözünde olduğu gibi takdiren olması arasında fark yoktur. (نَالَهُ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ) (...vallahi sonunda kederden eriyeceksin veya helak olanlara karışacaksın!)¹⁴⁴ Yani: (لا تفتأ) (devam etme)

B- Hale delalet ederse: "وَاللَّهُ لَأَقْرَأُ الْآنَ" (Allah'a yemin olsun ki şimdi okuyorum.)

C- Fiil ile kasem "لام"ı arasına "سوف" gibi bir edat girerse: "وَاللَّهُ لَسَوْفَ يَفْلَحُ الْمَجِيدُ." (Allah'a yemin olsun ki onurlu kişi başarıya ulaşacak.)

D- Kaseme cevap olan fiil ile kasem lââmı arasına bu fiilin bir mamulünün girmesidir: "وَاللَّهُ لِلنَّجَاحِ تَبْلُغُ بِالْعَمَلِ الْجِدِّ." (Allah'a yemin olsun ki başarıya ulaşmak ciddi çalışma ile.)¹⁴⁵ Bu maddelerde özellikleri mezkûr muzâri fiiller te'kid nûn'u

¹⁴² el-Enbiyâ 21/57.

¹⁴³ Uralgiray, *Modern Metodlu, Uygulamalı, Tahlilli ve Araştırmalı Arapça Sarf Bilgisi*, s. 110.

¹⁴⁴ el-Yusuf 12/85.

¹⁴⁵ Lââm ile cevabın (تبلغ) arası fiilin ma'mulu (burada للنجاح'dır ve "تبلغ" mef'ulüdü) ile ayrılmıştır.

ile te'kid edilemezler.¹⁴⁶ Ör: ﴿وَلَيْنَ مُتُّم أَوْ فُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ﴾ (Andolsun, ölseniz de öldürülseniz de muhakkak ki Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.)¹⁴⁷ Diğer bir ayette: ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ (Elbette Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.)¹⁴⁸

3-Muzâri fiilin sonuna te'kid nûn'u getirmenin vacibe yakın derecede müstahsen (beğenilen) olduğu durumlar:

Şu iki durumda muzâri fiilin te'kid'i vücut derecesine yaklaşır, çoğunlukla müstahsendir.

A- Şart fiili; şart kelimesi, harf¹⁴⁹ olan bir cümlede vaki olursa. إِمَّا تَجْتَهَدَنَّ تَبْلُغْ

(Eğer çalışırsan kesinlikle amacına ulaşacaksın.)

B- Fiil; Talep, emir, nehy (olumsuz emir), dua, temenni ve istifhama (soru) delalet eden bir kelimedenden sonra gelirse.

لَتَعْمَلَنَّ بِحَدِّ لِبْنَاءِ مُسْتَقْبَلِكَ. (لام الأمر).

(Geleceğini kurmak için elbette ciddi çalışacaksın.)

لَا تَهْمَلَنَّ وَأَجْبَاتِكَ. (لا الناهية).

(Ödevlerini kesinlikle ihmal etmeyeceksin.)

4-Te'kid'i caiz, ancak kullanımı az olan durumlar:

Şu üç durumda muzâri fiili te'kid etmek caiz olmasına karşın; bu durumların kullanımı azdır:

A- Fiil, إِنْتَعِدْ عَنْ أَمْرٍ لَا يَعْنِيَنَّكَ (Olumsuz lâ) dan sonra gelirse: (Seni kesinlikle ilgilendirmeyecek durumdan uzak dur.)

B- Fiil, لَمْ يَخْضُرَنَّ عَلَيَّ (Elbette başıma gelmedi.)

C- Fiil, مَنْ يُذَاكِرَنَّ يَنْجَحْ (Her kim kesinlikle çalışırsa başarır.)¹⁵⁰

Te'kid Nûn'u Bitişen Fiillerin Zamirlere İsnadı:

1-Tesniye (İkil) Elif'ine İsnadı:

¹⁴⁶ el-Ğâlayinî, *Camiu'd-Durûsu'l-Arabiyye*, s.68.

¹⁴⁷ âli-İmrân 3/158.

¹⁴⁸ ed-Duhâ 93/5.

¹⁴⁹ Bu harf de “إِنْ” ve “مَا”nın idgâm edilmiş hali olan “إِمَّا”dır.

¹⁵⁰ Ali İbrahim el-Râcihi, *Tatbîk'ul-Sarfî*, Ma'arif Kütüphanesi, Riyad: h.1454, ss. 21-25.

İ'rab nûnu hazfedilir ancak tesniye elifi hazfedilmez. Fiil nâkıs ise lâmu'l-fiil aslına fethalı olarak döner. لَيَكْتُبَنَّ - لَتَدْعُونَنَّ - لَيَسْعَيْنَنَّ (o ikisi elbette yazacak , siz ikiniz elbette davet edeceksiniz, o ikisi elbette çalışacaklar)

Onun daha te'kid'li söylemek istersen şöyle olur: تَكْتُبَانَنَّ (siz ikiniz muhakkak kesinlikle yazacaksınız.)¹⁵¹

Buradaki durum üç nûn'un ictimasıdır. Nûn'u-ref ve nûn'u-te'kid es'sakîle iki nûn'dan oluşur. Üç harfin bulunuşu Arapça 'da sakîle olarak ifade edilir. Bu yüzden nûn'u-ref düşer ve nûn'u-te'kid burada kesra ile harekelenir. Öyleyse fiil şöyle olur: لَتَكْتُبَنَّ (siz ikiniz elbette yazacaksınız.)

2- Cem'i Vav'ına İsnadı:

A) Fiil sahih olduğunda nûn'u-ref (i'rab nûnu) ve cem'i vavı hazfedilir.

لَتَكْتُبُونَنَّ (onlar muhakkak yazacaklar.) Bu fiilin aslı şöyledir: لَتَكْتُبَنَّ.

B) Nâkıs fiillerde sonu vav ve ya olan nâkıslarda hem cem'i vavı hem de nûn'u-ref (i'rab nûnu) te'kid 'den önce cem'i vav'ına isnadı ile düşürülür.

لَتَدْعُنَّ - لَتَجْرُنَّ (sizler çağırıyorsunuz, yapıyorsunuz),şöyle olur: تَدْعُونُ - تَجْرُونُ (sizler elbette çağıracaksınız, yapacaksınız.)¹⁵²

C) Eğer fiilin sonu elif ise örneğin; يَسْعَى وَ يَرْضَى (koşuyor, razı oluyor) bu elif, te'kid 'den önce vav'ul-cem'a'ya isnad olunca fiilden düşürülür. Bir önceki harf fethalı kalır. Örnek: تَسْعُونُ - تَرْضُونُ Te'kid olunca şöyle olur: تَسْعُونَنَّ - تَرْضُونَنَّ

Nûn'u-ref düşer. Sonra iki sâkin ile vav'ul-cem'a ve nûn-u te'kid karşılaşır ve burada onlardan birinin düşmesi mümkün değildir. Bu yüzden vav'ul-cem'a'yı uygun hareke ile harekelemek gerekir ve o dammedir. Şöyle olur: لَتَسْعُونَنَّ - لَتَرْضُونَنَّ

3- Ya'ul-Muhâtaba'ya İsnadı:

A) Fiil sahih olduğunda; Ya 'ul-muhâtaba iki sâkinin yan yana gelmesinde düşürülür ve şöyle olur:

لَتَكْتُبَنَّ Aslı şöyleydi: لَتَكْتُبَيْنَنَّ (sen elbette yazacaksın)¹⁵³

¹⁵¹ Muhammed Abdulkarim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 107.

¹⁵² Mehmet Talû, *Sarf İlmi*, c. II, Kayseri: 1986, s. 66.

¹⁵³ el-Râcihi, *Tatbîk 'ul-Sarfî* Ders Notları, s, 20.

B) Eğer fiil ecvef ise ve son harfı vav veya ya ise, te'kid 'den önce ya'ul-muhâtaba'ya isnad edilince nûn'u-ref ve ya'ul-muhâtaba düşürülür. Ona delalet için bir önceki harf kesralı kalır. Örnek:

لَتَدْعُنَّ - لَتَجْرِنَّ te'kid'li olunca şöyle olur: تَدْعُنَّ - تَجْرِنَّ. (sen elbette çağıracaksın, yapacaksın.)

4-Nûn'u- Nisve'ye İsnâdı:

Muzâri fiilde; nûn-u te'kid sahih veya mu'tell olsun aynı şekilde nûn'u-nisve'ye isnad edilince fetha üzere mebni olur. Örnek:

أَنْتُمْ تَكْتُبْنَ - تَدْعُونَّ - تَسْعَيْنَّ - تَجْرَيْنَّ. (sizler yazıyorsunuz, çağırıyorsunuz, koşuyorsunuz,

yapıyorsunuz.) Te'kid'li sureti şöyle olur: تَكْتُبْنَ - تَدْعُونَّ - تَسْعَيْنَّ - تَجْرَيْنَّ. (sizler

elbette yazacaksınız, çağıracaksınız, koşacaksınız, yapacaksınız.)¹⁵⁴

Şeddeli ve şeddesiz nûn'ların fiillerin lafızlarına etki etmesi, fiil mu'rab (amilden etkilenererek sonu i'rab yönünden değişen kelime) iken onu mebni (amilden etkilenererek, sonu i'rab yönünden değişmeyen kelime) şekle dönüştürmesi şeklinde olurken, manasına etki etmesi ise, hem hâl ve hem de istikbâl anlamını ifade eden (muzâri) fiile eklendiği zaman sadece istikbâl anlamını ifade ettirmesidir.¹⁵⁵

2.1.3. Te'kid Nûn'u ve Emir Fiille Kullanımı

Hiçbir şart olmadan nûnla tek'id'i caizdir. Çünkü o daima müstakbeldir. Örneğin: اَكْتُبَنَّ - اِذْهَبَنَّ - اِسْعَيْنَنَّ (kesinlikle yazacaksın, kesinlikle gideceksin, kesinlikle çalışacaksın)

Diğer bir misâlde: "اِجْتَهِدَنَّ وَ تَعَلَّمَنَّ" (Muhakkak çalış ve muhakkak öğren...) ¹⁵⁶

Emr-i Hâzır(2. Şahsa Emir)

1-Muzârideki karşılığı olan özne bulunur.

2- Başındaki te atılır.

A) Okunuyorsa tekillerin sonu cezm edilir-(illetli fiilse sadece illet harfi düşer). İkil ve Kurallı Müzekker Çoğullarda nûn düşürülür. İşlem tamamdır.

¹⁵⁴ el-Râcihi, *Tatbîk'ul-Sarfî*, ss. 51-56.

¹⁵⁵ Kazım Fethi er-Ravi', *Kur'ân-ı Kerim'de Te'kid Üslupları*, Hasan Keskin (çev.), *Cumhuriyet Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, VI/1, Sivas: T.D V. Yay. , 2002, s. 140.

¹⁵⁶ el-Ğâlâyînî, *Cami'ud-Durusul-Arabiyye*, s. 552.

B) Okunmuyorsa yerine elif konur. Elifin harekesi, fiilin sondan ikinci asıl harfinin harekesi ötre ise ötre, üstün veya esre ise esre olur.

C)Tekillerin sonu cezm edilir. (İletli fiilse sadece illet harfi düşer.) İkil ve kurallı müzekker çoğulda nûn düşürülür. İşlem tamamdır.¹⁵⁷

4.Tablo

جمع (Çoğul)	تثنية (İkil)	مفرد (Tekil)	
أَنْصُرُونَ	أَنْصُرَانِ	أَنْصُرٌ	مُخَاطَب (Muhâtab)
أَنْصُرُونَا	أَنْصُرَانِ	أَنْصُرٌ	مُخَاطَبَة (Muhâtaba)

5.Tablo

جمع (Çoğul)	تثنية (İkil)	مفرد (Tekil)	
أَنْصُرُونَ	-----	أَنْصُرٌ	مُخَاطَب (Muhâtab)
-----	-----	أَنْصُرٌ	مُخَاطَبَة (Muhâtaba)

6.Tablo

جمع (Çoğul)	تثنية (İkil)	مفرد (Tekil)	
لَا تَنْصُرُونَ	لَا تَنْصُرَانِ	لَا تَنْصُرٌ	غَائِب (Gâib)
لَا تَنْصُرُونَا	لَا تَنْصُرَانِ	لَا تَنْصُرٌ	غَائِبَة (Gâibe)

7.Tablo

¹⁵⁷ Soysaldı, *Arapça Dilbilgisi*, Ekev Akademi Dergisi, Erzurum: 2010, ss. 9-10.

جمع (Çoğul)	تنية (İkil)	مفرد (Tekil)	
لا تَنْصُرُنْ		لا تَنْصُرُنْ	غائب (Gâib)
.....		لا تَنْصُرُنْ	غائبة (Gâibe)

158

Emr-i Gaib (3. Şahsa Emir)

- 1- Muzârideki karşılığı olan özne bulunur.
- 2- Başına ل (li) getirilir.
- 3- Tekillerin sonu cezm yapılır. (İlletli fiilse sadece illet harfî düşer.) İkil ve kurallı müzekker çoğullarda nûn düşürülür. Müennes çoğul nûn'ları hiç düşmez. Örnekler:

لِتَكْتُبِ (O bayan yazsın.)

لِيَكْتُبُوا (Onlar erkekler yazsınlar.)

لِيَكْتُبْنَ (Onlar bayanlar yazsınlar.)

Nehy-i Hâzır (2. Şahsa Yasaklama)

- 1- Muzâride karşılığı olan özne bulunur.
- 2- Başına لا (la) getirilir.
- 3- Tekillerin sonu cezm edilir. (İlletli fiil ise sadece illetli harf düşer.) İkil ve kurallı müzekker çoğullarda nûn düşürülür. Müennes çoğul nûn'ları hiç düşmez.

Örnekler:

لا تَكْتُبُوا (Siz erkekler yazmayın.)

لا تَكْتُبِي (Sen bayan yazma.)

لا تَكْتُبْنَ (Siz bayanlar yazmayın.)

Nehy-i Gaib (3. Şahsa Yasaklama)

- 1- Muzâride karşılığı olan özne bulunur.
- 2- Başına لا (la) getirilir.

¹⁵⁸ İbn Saed, *Maksud dersleri*, c. 3, London: 1966, ss. 12-15.

3- Tekillerin sonu cizm edilir. (İlletli fiil ise sadece illetli harf düşer.) İkil ve kurallı müzekker çoğullarda nûn düşürülür. Müennes çoğul nûn'ları hiç düşmez.

Örnekler:

لا يَكْتُبُوا (Onlar erkekler yazmasın.)

لا تَكْتُبِ (O bayan yazmasın.)

لا يَكْتُبْنَ (Onlar bayanlar yazmasınlar.)¹⁵⁹

8.Tablo

جمع (Çoğul)	تثنية (İkil)	مفرد (Tekil)	
لَيَنْصُرَنَّ	لَيَنْصُرَانِ	لَيَنْصُرَنَّ	غائب (Gâib)
لَيَنْصُرْنَ	لَتَنْصُرَانِ	لَتَنْصُرَنَّ	غائبة (Gâibe)

9.Tablo

جمع (Çoğul)	تثنية (İkil)	مفرد (Tekil)	
لَيَنْصُرَنَّ	-----	لَيَنْصُرَنَّ	غائب (Gâib)
-----	-----	لَتَنْصُرَنَّ	غائبة (Gâibe)

10.Tablo

لا يَنْصُرَنَّ	لا يَنْصُرَانِ	لا يَنْصُرَنَّ	غائب (Gâib)
لا يَنْصُرْنَ	لا تَنْصُرَانِ	لا تَنْصُرَنَّ	غائبة (Gâibe)

11.Tablo

¹⁵⁹ Talû, *Sarf İlmi*, c. II, Kayseri: 1986, s. 67.

لا يَنْصُرُنْ	-----	لا يَنْصُرُنْ	غائب (Gâib)
-----	-----	لا تَنْصُرُنْ	غائبة (Gâibe)

160

Nûn'u Tekidli-Nûn'u Te'kidsiz Meçhul (edilgen) Emir veya Nehy Fiillerinin Çekimi:

12.Tablo

لِئَنْصَرَ (بنون المشددة)	لِئَنْصَرَ (بنون المخففة)	لِئَنْصَرَ
لِئَنْصَرَانِ (بنون المشددة)	-----	لِئَنْصَرَا
لِئَنْصَرُوا (بنون المشددة)	لِئَنْصَرُوا (بنون المخففة)	لِئَنْصَرُوا
لِئَنْصَرِي (بنون المشددة)	لِئَنْصَرِي (بنون المخففة)	لِئَنْصَرِي
لِئَنْصَرَانِ (بنون المشددة)	-----	لِئَنْصَرَا
لِئَنْصَرَانِ (بنون المشددة)	-----	لِئَنْصَرَانِ
لِأَنْصَرَ (بنون المشددة)	لِأَنْصَرَ (بنون المخففة)	لِأَنْصَرَ
لِأَنْصَرِي (بنون المشددة)	لِأَنْصَرِي (بنون المخففة)	لِأَنْصَرِي

13.Tablo

لَا تُنْصَرِنْ (بنون المشددة)	لَا تُنْصَرِنْ (بنون المخففة)	لَا تُنْصَرِنْ
لَا تُنْصَرَانِ (بنون المشددة)	-----	لَا تُنْصَرَا
لَا تُنْصَرُوا (بنون المشددة)	لَا تُنْصَرُوا (بنون المخففة)	لَا تُنْصَرُوا
لَا تُنْصَرِي (بنون المشددة)	لَا تُنْصَرِي (بنون المخففة)	لَا تُنْصَرِي

¹⁶⁰ Saed, *Maksud dersleri*, ss. 20-30.

لَا تُنْصَرَا	-----	(بنون المشددة) لَا تُنْصَرَانِ
لَا تُنْصَرْنَ	-----	(بنون المشددة) لَا تُنْصَرْنَ
لَا أَنْصَرُ	(بنون المخففة) لَا أَنْصَرُنْ	(بنون المشددة) لَا أَنْصَرَنَّ
لَا نُنْصَرُ	(بنون المخففة) لَا نُنْصَرُنْ	(بنون المشددة) لَا نُنْصَرَنَّ

14.Tablo

لِيُنْصَرَ	(بنون المخففة) لِيُنْصَرُنْ	(بنون المشددة) لِيُنْصَرَنَّ
لِيُنْصَرَا	-----	(نون المشددة) لِيُنْصَرَانِ
لِيُنْصَرُوا	(نون المخففة) لِيُنْصَرُونْ	(بنون المشددة) لِيُنْصَرُونَّ
لِنُنْصَرَ	(بنون المخففة) لِنُنْصَرُنْ	(بنون المشددة) لِنُنْصَرَنَّ
لِنُنْصَرَا	-----	(بنون المشددة) لِنُنْصَرَانِ
لِيُنْصَرْنَ	-----	(بنون المشددة) لِيُنْصَرْنَ

15.Tablo

لَا يُنْصَرُ	(نون المخففة) لَا يُنْصَرُنْ	(بنون المشددة) لَا يُنْصَرَنَّ
لَا يُنْصَرَا	-----	(بنون المشددة) لَا يُنْصَرَانِ
لَا يُنْصَرُوا	(بنون المخففة) لَا يُنْصَرُونْ	(بنون المشددة) لَا يُنْصَرُونَّ
لَا تُنْصَرُ	(بنون المخففة) لَا تُنْصَرُنْ	(بنون المشددة) لَا تُنْصَرَنَّ
لَا تُنْصَرَا	-----	(بنون المشددة) لَا تُنْصَرَانِ

161 (بنون المشددة) لَا يُنْصَرْنَ	-----	لَا يُنْصَرْنَ
-----------------------------------	-------	----------------

Sülasinin dışında diğer bâbların emsile-i muttaride (*mâzi* ,*muzâri*, *masdar* gibi yapıların da kendi içlerinde müfred, tesniye, cemi, müzekker, müennes, ğâib, muhâtab gibi durumlara göre çekimi) çekimleri aynı sülasi mücerred gibidir.

Manası lazım (*geçişsiz*) olan fiillerin meçhulleri (*edilgen*) ve ism-i me'fulleri gelmeyip ancak harf-i cerle gelir. Muzâride çekimleri ise fiillerin kendisiyle değil, harf-i cerrin önünde olan zamirle olur.¹⁶²

Ör: ذَهَبَ (gitti), ذَهَبَ بِ (götürdü)

2.1.4. Nûn-u Te'kid'li Müfred Müennes Muhâtaba Sigâsı

Müfred müennes muhâtaba sîgasındaki müfred müennes zamiri ya'nın mâkabli (*önceki harfi*) meksür veya meftuh olur. لِيُضْرِي, لِيُنْصَرِي gibi.

Müfred müennes muhâtaba zamiri ya'dan önceki harfin meksür olduğu bir müfred müennes muhâtaba sîgasına nûn'u te'kid dahil olduğu vakit müfred müennes muhâtaba zamiri ya hazfedilir. لِيُنْصَرْنَ gibi. Bunun aslı لِيُنْصَرْنَ dir.

Görüldüğü gibi bu sîgada iki sâkin (*nûn-u te'kid ve müfred müennes muhâtaba zamiri ya*) bir arada bulundu. Kaidedir ki, iki sâkinin iki sâkinin bir arada bulunmasını mümkün kılan ölçü mevcut olmadığı takdirde, o iki sâkinin bir arada bulunması halini def etmek icap eder. لِيُنْصَرْنَ sîgasında iki sâkinin bir arada bulunmasını mümkün kılan ölçü mevcut olmadığından bu sîgadaki iki sâkinin bir arada bulunması halini def etmek icap eder. Bundan dolayı müfred müennes muhâtaba ya'nın hazfedilmesi münasib görüldü. Zira hazfedildiğini gösterecek bu ya'dan önceki harfin kesrası vardır. Kesra mahzûf ya'ya delalet edebilir. Çünkü ya iki kesradan yani bir kesrayı tam uzatmaktan doğar. Binaenaleyh kesra mahzûf ya'ya delalet edebilir. Ya hazfedildikten sonra sîga لِيُنْصَرْنَ oldu.

¹⁶¹ Sadoğlu, *Muvazzaf Sarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu*, ss. 47-55.

¹⁶² Aydın, *Türkçe Açıklamalı Emsile- Bina- Maksud*, s. 30.

Müfred müennes muhâtaba zamiri ya'dan önceki harfî fethalı bir müfred müennes muhâtaba sîgasına nûn-u te'kid dahil olduğu vakit müfred müennes muhâtaba zamiri ya kesralanır. لَتَرْضَيْنَ gibi. Bunun aslı لَتَرْضَيْنَ dir.

Görüldüğü gibi bu sîgada iki sâkin (*nûn-u te'kid ve müfred müennes muhâtaba zamiri ya*) bir arada bulundu. Kaidedir ki, iki sâkinin bulunmasını mümkün kılan ölçü bulunmadığı takdirde, o iki sâkinin bir arada bulunması halini def etmek lazımdır. لَتَرْضَيْنَ sîgasında iki sâkinin bir arada bulunmasını mümkün kılan ölçü bulunmadığını bu sîgadaki iki sâkinin bir arada bulunması halini def etmek lazımdır. Bundan dolayı müfred müennes muhâtaba zamiri ya kesralandı. Zira kesra ya'ya münasib bir harekedir. Çünkü ya iki kesradan, yani bir kesrayı tam uzatmaktan doğar. Ya kesralandıktan sonra sîga لَتَرْضَيْنَ oldu. Bu gibi sîgalarda iki sâkinin bir arada bulunması halini def etmek için ya hazfedilmez. Zira hazfedildiği takdirde, hazfedildiğini gösterecek mâkablinde bir kesra mevcut değildir.¹⁶³

Vakf anında sâkinlerin ne suretle olursa olsun bir arada bulunmasında bir mahsur yoktur. Zira vakıf anı, serbestliğin uygun görüldüğü yerdir. نَسْتَعِينُ، خَوْفٌ ve مُضَارٌ(*korku, bağışlanma dileriz, dezavantaj*) gibi.¹⁶⁴

Tesniye sîgalarına nûn-u te'kid-i müşeddede dahil edilebilir, fakat nûn-u te'kid-i muhaffefe dahil edilemez. Aksi takdirde, yani tesniyelere nûn-i te'kid-i muhaffefe dahil edilip, mesela لَيْنُصْرَانِ denilse, iki sâkinin bir arada bulunmasını mümkün kılan ölçü mevcut olmadan iki sâkin (*nûn-u te'kid ve tesniye zamiri elif*) bir arada bulunmuş olurdu. Bu maniden dolayı tesniye sîgalarına nûn-u te'kid-i muhaffefe dahil edilmemiş, fakat nûn-u te'kid-i müşeddede dahil edildiğinde iki sâkinin bir arada bulunması mümkün kılan ölçü mevcut olmuş olur.

Mesela, لَيْنُصْرَانِ denilse, iki sâkinden birincisi olan elif, harf-i meddidir. İkinci sâkin olan birinci nûn, misline idğam edilmiştir ve iki sâkin, tek kelime gibi olan bir lafızda bulunmuş olduğundan لَيْنُصْرَانِ denilmesi caizdir.

¹⁶³ Sadoğlu, *Muvazzaf Sarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu*, s. 50.

¹⁶⁴ Bilal Temiz, Vechi Uzunoğlu, Cüneyt Eren, *Adım Adım Arapça II*, Cantaş Yayınları, İstanbul: 2010, s. 132.

Cemi müennes sîgasına nûn-u te'kid-i muhaffefe dahil edilmez. Dahil edilmiş olsa لِيَنْصُرَنَّ demek icab ederdi. Zira nûn-u te'kid-i muhaffefenin aslı, nûn-u te'kid-i müşeddededir.

Te'kid'de asıl olan nûn-u te'kid-i müşeddede, cemi müennes sîgasına dahil edildiğinde, bilindiği gibi, nûn-u te'kid ile cemi müennes zamiri nûn'un arasına ayırt eden bir elif-i fasıla getirilir ki, üç nûn'un bir arada bulunması hali ortadan kaldırılmış olsun. Te'kid'de asıl olan nûn-u te'kid-i müşeddede elif-i fasıla getirilmesi zaruri olunca, ifade edilen olan nûn-u te'kid-i muhaffefe 'de de elif-i fasılanın getirilmesi ifadenin asıl tabiiyeti lüzumuna binaen zaruri olur. Yani aslında لِيَنْصُرَنَّ denildiği gibi, muhaffefe de لِيَنْصُرَنَّ demek icab eder. Fakat bu takdirde iki sâkinin bir arada bulunmasını mümkün kılan ölçü mevcut olmaksızın iki sâkinin bir arada bulunması lazım gelir. Bu durum ise caiz değildir. Bundan cemi müennes sîgalarına nûn-u te'kid-i muhaffefe dahil edilmez. Nûn-u te'kid-i müşeddedenin dahil edildiği cemi müzekker sîgasındaki cemi müzekker zamiri vav'dan önce bulunan harf mazmum olduğu vakit, لِيَنْصُرُونَ denildiğinde, iki sâkinin bir arada bulunmasını mümkün kılan ölçü mevcut olmuş olur. Bu mevcudiyet ise vav'ın hazf edilmemesini iktiza eder. Hâlbuki bu gibi durumlarda vav hazfedilir. Zira hazfedilen vav'a mâkablinin dammesi delalet eder. Bundan dolayı vav'ın hazfı uygun görülmüştür.¹⁶⁵

Emir lâmi kesralıdır. Fakat atıf harfleri olan و, ف veya ثُمَّ'den sonra vaki olursa sâkin kılınabilir.

Mesela وَلِيَنْصُرْ فَلِيَنْصُرْ ve ثُمَّ لِيَنْصُرْ (sonra yardım etsin, ve yardım etsin...) denilebilir.¹⁶⁶

Nûn-u te'kid-i müşeddede, bilindiği gibi on dört sîganın her birine dahil olabilir. Bu on dört sîganın tesniye ve cemi müennes sîgalarına dahil olan nûn-u te'kid-i müşeddede kesralıdır. Diğer sîgalarda ise üstünlüdür. Tesniye sîgalarında kesralı olması, tesniye sîgalarında bulunan i'rab nûn'una benzemesi sebebiyledir. Zira her ikisi de elif'ten sonra vaki olur.

Tesniye sîgasındaki i'rab nûn'una misâl: يَنْصُرَانِ 'nin sonunda bulunan gibi.

¹⁶⁵ Sadoğlu, *Muvazzaf Sarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu*, s. 52.

¹⁶⁶ Mehmed Zihni, *Nimet-i İslâm, Mufasal İlmihal, Ensar Yayınları*, İstanbul: 2010, s. 33.

Nûn-u te'kid umumiyetle talep manasını ifade eden emir, neyh ve istifhâmlı fiillere dahil olur.

Talep manasını ifade etmeyen fiillerin ekserisine nûn-u te'kid dahil olmaz. Bazılarına ise dahil olur.¹⁶⁷

Nûn-u te'kidin dahil olduğu talep manasını ifade etmeyen fiiller şunlardır:

1-Zâid bir مَا ' lafzı ile te'kid edilen أَنْ 'i şartiyyenin şart fiili. Bu fiile nûn-u te'kidin dahil olması, dahil olmamasından daha güzeldir. Zira bir مَا lafzı ile te'kidlenen أَنْ 'deki nûn harfî mim harfine çevrilip مَا ' da bulunan mim'e idğam edilir ve إِمَّا denilir. Nûn-u te'kidlenen إِمَّا 'nın şart fiiline misâl : إِمَّا تَضُرُّنَّ (Şayet vurursan) gibi.

2-Kasemin cevabındaki, üzerine kasem lââmı dahil edilmiş olup istikbâli ifade eden müsbet (olumlu) fiil-i muzâri.

وَاللَّهِ لَيَضُرُّنَّ (Allah'a yemin olsun ki elbette vuracak) gibi.

Böyle bir fiil-i muzâriye nûn-u te'kidin dahil edilmesi vaciptir.

3-مَ ve لَ nafiyyenin dahil olduğu fiil-i muzâri.

لَمْ يَنْصُرَنَّ ve لَا يَنْصُرَنَّ (elbette yardım etmedi, elbette yardım etmeyecek) gibi.

Böyle fiil-i muzârilere nûn-u te'kidin dahil edilmesi azdır.

4- Zâid bir مَا ile te'kidlenen her hangi bir şart kelimesinin şart fiili olan fiil-i muzâri.

مَتَى مَا تَنْصُرُنَّ (kesinlikle bir kere yardım edeceksin) gibi.

Böyle fiil-i muzârilere nûn-u te'kidin dahil edilmesi azdır.

5-رُبَّمَا harfinden sonra vaki olan fiil-i muzâri.

رُبَّمَا تَنْصُرُنَّ (belki yardım edeceksin) gibi.

Böyle bir fiil-i muzâriye nûn'u tekidin dahil edilmesi pek azdır.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Muhammed Abdulkarim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 128.

¹⁶⁸ Sadoğlu, *Muvazzaf Sarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu*, s. 48.

2.1.5. Fiilin Nûn Harfî ile Te'kid'li veya Te'kid'siz Olması İtibariyle Taksimi

Mazi fiillerin nûnla te'kid'inin az olduğunu daha çok قَدْ (miş, mış) ekini başına almasıyla vurgulu olduğunu belirtmiştik. Emir çekiminde ise nûn ile çekimin uygun olduğuna değinmiştik.

Muzâri 'den söz edilirken “şartlar tahakkuk ettiği takdirde”¹⁶⁹ diye bir kayd (şart) konmuştur. Daha önce nûn ile muzârinin te'kidlenme şartlarına kısaca değindik. Konunun ayrıntılarında te'kidlenme şartları şunlardır:

Muzâri fiil: Eğer emir, nehy, dua, arz, temenni veya sorudan sonra gelirse çoğu defa te'kid'lenir. Örnekler:

Emir: اِرْكَبِ السَّيَّارَةَ إِلَى الْمَرْعَةِ (Çiftliğe gitmek için gerçekten otomobile bin.)

Nehy: لَا تَتَأَخَّرَنَّ عَنِ الْمَدْرَسَةِ، لِأَنَّ التَّأَخُّرَ يُضَيِّعُ عَلَيْكَ فُرْصَ التَّقَدُّمِ (Okula mutlaka geç kalma; çünkü gecikme işi öğrenimde sana ilerleme şansını kaybettirir.)

Dua: لَا يَبْعَدَنَّ قَوْمِي (Kabilem, milletim elbette zeval bulmasın.)

Arz: هَلَّا تَمَنَّ (Haydi, vaadini gerçekten lütuf buyurmaz mısın?)

Temenni: لَيْتَكَ يَوْمَ الْمُلْتَقَى تَرَى: (Keşke beni karşılaştığımız gün gerçekten övecek misin?)

Soru: أَمْ تَدَّخِنَ بَعْدَ كِنْدَةَ أَيِّ قَبِيلَةٍ؟ (Kinde'den sonra herhangi bir kabileyi gerçekten övecek misin?)

Şartıye olan إِمَّا kelimesinden sonra te'kid'lenir.

Örnek:

إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَهُمُ الْكِبَرُ أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ هُمَا أَفْ (Eğer onların birisi , veya her ikisi , senin hayatında gerçekten ihtiyarlık çağına ererlerse onlara öf bile deme.) Bununla beraber:

يَا صَادِقِي إِمَّا تَجِدُنِي غِي غَيْرِ زِي جِدَّة. (Ey arkadaşım, eğer sen beni faydasız bir kimse olarak buluyorsan...) Mısrada görüldüğü gibi nadiren te'kid'siz de gelir.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Uralgiray, Arapça Dilbilgisi, s. 110.

¹⁷⁰ Uralgiray, Modern Metodlu, Uygulamalı, Tahlilli ve Araştırmalı Arapça Sarf Bilgisi, s. 111.

﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾ (Yalnız zalimlerinize isabet etmeyen fitneden elbette korkunuz...) ¹⁷¹ ayet-i kerimesinde olduğu gibi başına لَا nafiye gelirse veya وَمِنْ عِصَّةٍ مَا يَنْبِئُ حَوْلَهَا. (Ağacın etrafında, onun aslından, gerçekten filiz çıkar.) ¹⁷² derken kullanılan ve önüne إِنَّ şartıyye gelmeyen مَا ez-zâide'den sonra gelen muzâriler bazen te'kid'lenir.

Nadiren de مْ edatından sonra gelen kelime de te'kid'lenir. إِنَّ مَ يَحْسَبُهُ الْجَاهِلُ مَا لَمْ يَعْلَمَا (Bilmedikçe cahil, onu gerçekten kürsüsünde oturan şarkılı hoca zannedecek.) ¹⁷³ يَعْلَمَا: Elif ile kalb edilmiş nûn-u te'kid-i hafife ile fetha üzere mebni muzâri fiildir. إِمَّا dan başka kullanılan şart edatlarından sonra da te'kit'lenebilir. Örnek:

مَنْ يُتَّقَنَ مِنْهُمْ فَلَيْسَ بِأَيٍّ (Onlardan muhakkak mızrakladığın hiç dönmeyecek.) ¹⁷⁴

Yukarıdaki şartlar tahakkuk etmediği takdirde muzâri'nin te'kid'i yapılamaz. Fiil muzâri ve emirleri te'kit'leme kuralları ayrıca şöyledir:

1) Fiil-i muzâri ve emirler, gerek sülâsi ve rubâ'i olsunlar gerekse bunların mezidleri olsun, sonlarına nûn sakîle yani şeddeli nûn veya nûn hafife yani şeddesiz nûn getirilmek suretiyle te'kid'lenir.

2) Fiil muzâride تَكْتُبَانِ tesniye elifine te'kid nûn'u bitişirse te'kit'lendiği zaman ötre yerine gelen ef'al hamse nûn'u düşürülür, yerine şeddeli te'kid nûn'u konularak تَكْتُبَانِ : (tektubanni) olur. Elif ile birinci nûn'un, her ikisinin sukûnlu olmasına rağmen, telaffuzda dile kolay geldiğinden elif düşürülmez. Eğer nûn te'kid hafife ise tensiye elifinden sonra ve cemi müenneste kullanılmaz.

3) Fiil muzâride تَكْتُبُونَ diye vav'ul-cem'a'ya bitişirse te'kid halinde ef'al-u hamse nûn'u düşürülür. Bu nûn'un kendisiyle, birincisi sükûnlu olan şeddeli te'kid

¹⁷¹ el-Enfâl 8/25.

¹⁷² عِصَّةٌ :Ağaç, Ağaç dalları, filizler...

¹⁷³ el-Eşmûni, Şerhü'l-Eşmuni li-Elfiyyeti İbn Malik, s. 174.

¹⁷⁴ el-Eşmûni, Şerhü'l-Eşmuni li-Elfiyyeti İbn Malik, s. 970.

nûn'unun emsal teşkil etmesi sebebiyle ef'al hamse nûn'u düşürülür. Bu düşürülme neticesinde yan yana gelen iki sükûnlu harften vav'u'l cem'a atılarak şekil تَكْتُبَنَّ : (tektubunne) olur.

4) Fiil Muzâride te'kid nûn'u تَكْتُبَنَّ diye ي ya'ul-muhâtaba'ya bitişirse te'kit'lendiği zaman emsal teşkil eden nûn'lar bir araya geldiklerinden ef'al hamse nûn'u atılır. Fakat bu defa husule gelen iki sükûnlu harfin bir araya gelmesini önlemek için de ya'ul-muhâtaba düşürülerek şekil تَكْتُبِنَّ : (tektubinne) olur.

5) Te'kid nûn'u cemi müennese bitişirse emsal nûn'lardan kurtulmak için cem'i müennes nûn 'undan sonra bir elif getirilir, şekil تَكْتُبَنَّي : (tektubunanni) olur.

16. Tablo

Cem'i müennes	Müfred müennes muhâtaba	Cem'i müzekker	Tesniye müzekker
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَكْتُبَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَكْتُبَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَكْتُبَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَكْتُبَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَمُدَّنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَمُدَّنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَمُدَّنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَمُدَّنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَأْكُلَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَأْكُلَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَأْكُلَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَأْكُلَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَسْأَلَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَسْأَلَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَسْأَلَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَسْأَلَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَقْرَأَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَقْرَأَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَقْرَأَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَقْرَأَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَقِفَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَقِفَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَقِفَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَقِفَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَقِطَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَقِطَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَقِطَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَقِطَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَقُولَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَقُولَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَقُولَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَقُولَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَبْعَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَبْعَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَبْعَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَبْعَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَخَفَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَخَفَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَخَفَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَخَفَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَغْرُوبَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَغْرُوبَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَغْرُوبَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَغْرُوبَنَّ
أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَرْمِيَنَّ	أَنْتِ وَاللَّهُ لَتَرْمِيَنَّ	أَنْتُمْ وَاللَّهُ لَتَرْمِيَنَّ	أَنْتُمَا وَاللَّهُ لَتَرْمِيَنَّ

أَنْتُمْ وَ اللَّهِ لَتَحْشُونَ	أَنْتِ وَ اللَّهِ لَتَحْشِينَ	أَنْتُ وَ اللَّهِ لَتَحْشِينَ	أَنْتُمْ وَ اللَّهِ لَتَحْشُونَ
أَنْتُمْ وَ اللَّهِ لَتَسْعُونَ	أَنْتِ وَ اللَّهِ لَتَسْعِينَ	أَنْتُ وَ اللَّهِ لَتَسْعِينَ	أَنْتُمْ وَ اللَّهِ لَتَسْعُونَ
أَنْتُمْ وَ اللَّهِ لَتَقْنَ	أَنْتِ وَ اللَّهِ لَتَقْنَ	أَنْتُ وَ اللَّهِ لَتَقْنَ	أَنْتُمْ وَ اللَّهِ لَتَقْنَ
أَنْتُمْ وَ اللَّهِ لَتَرُونَ	أَنْتِ وَ اللَّهِ لَتَرُونَ	أَنْتُ وَ اللَّهِ لَتَرُونَ	أَنْتُمْ وَ اللَّهِ لَتَرُونَ

175

17.Tablo

أَيُّهَا الطَّالِبَانِ أَكْتُبَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ أَكْتُبِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ أَكْتُبِ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ أَكْتُبْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ مُدَّانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ مُدِّنِ	أَيُّهَا الطَّلَّابُ أُمْدُدْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ أُمْدُدْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ كُلَّانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ كُلِّي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ كُلِّ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ كُلَّنَّ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ سَلَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ سَلِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ سَلْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ سَلْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ إِفْرَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ إِفْرِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ إِفْرُؤْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ إِفْرَأْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ قَفَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ قَفِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ قَفْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ قَفْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ إِقْطَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ إِقْطِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ إِقْطَنْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ إِقْطُنَّ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ قُولِي	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ قُولِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ قُولْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ قُولْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ بِيْعَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ بِيْعِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ بِيْعْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ بِيْعْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ خَافَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ خَافِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ خَافْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ خَافْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ أَغْرَوَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ أَغْرِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ أَغْرُ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ أَغْرُؤْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ إِرْمِيَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ إِرْمِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ إِرْمِ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ إِرْمِيْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ إِحْشِيَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ إِحْشِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ إِحْشَوْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ إِحْشِيْنَ
أَيُّهَا الطَّالِبَانِ إِسْعِيَانِ	أَيُّهَا الطَّالِبَةُ إِسْعِي	أَيُّهَا الطَّلَّابُ إِسْعَوْ	أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ إِسْعِيْنَ

¹⁷⁵ Hayreddin Karaman, Bekir Topaloğlu, *Arapça Dilbilgisi III*, Ensar Yayınları, İstanbul: 1982, ss. 33-34.

أَيُّهَا الطَّالِبَاتُ قَيْنَانِ	أَيَّتَهَا الطَّالِبَةُ قَيْنَ	أَيُّهَا الطَّلَّابُ قُنْ	أَيُّهَا الطَّالِبَانِ قَيْنَانِ
أَيَّتَهَا الطَّالِبَاتُ ارْوَيْنَانِ	أَيَّتَهَا الطَّالِبَةُ ارْوَنَ	أَيُّهَا الطَّلَّابُ ارْوُنْ	أَيُّهَا الطَّالِبَانِ ارْوَيْنَانِ

176

Cemi müennes dahil olan nûn-u te'kid-i müşedde'den önce, cemi müennes zamiri olan nûn'dan sonra, yani cemi müennes nûn'u ile nûn-u müşeddede arasında ayırt edici elif getirilir.¹⁷⁷

Tesniye ve cemi müenneslere dahil olan nûn-u te'kid-i müşeddede esreli, diğer sîgalara dahil olan nûn-i te'kid-i müşeddede ise üstünlüdür.

Sonu, hazfedilen bir harf-i illet olan vahit sîgalarına nûn-u te'kid dahil olduğu vakitte, o hazfedilmiş olan harf-i iade edilir. Zira nûn-u te'kid, vahit sîgalarında fiilin son harfinin üstünlü olmasına iktiza eder. Nûn-i te'kid dahil olmadan önce hazfedilmiş olan harf-i illet, fiilin son harfidir. Nûn-u te'kid böyle bir vahit sîgasına dahil, olunca, son harf olan harf-i illet fethalanarak iade edilir.

Örneğin: لِيَرْمِي fiili يَرْمِي 'den bina edilmiştir. Binaenaleyh لِيَرْمِي 'den ya hafzedilmiştir. Bu sîgaya nûn-u te'kid dahil olduğu takdirde, o ya fethalanır ve لِيَرْمِي denilir.

لِيَغْزُو fiili يَغْزُو 'dan bina edilmiştir. Binaenaleyh لِيَغْزُو 'dan vav harfi hafzedilmiştir. Bu sîgaya nûn-u te'kid dahil olduğu takdirde, o hafzedilen vav iade edilip fethalanır ve لِيَغْزُو denilir.¹⁷⁸

Hafzedilmiş olan harf-i illet, elif olduğu takdirde o elif harfine döndürülerek iade edilir. Zira elif harekelenemez. Nûn-u te'kid ise vahit sîgalarına dahil olduğu vakitte kendisinden önceki harfin ve fiilin son harfinin üstünlü olmasına iktiza eder. Fiil-i muzârinin sonuncu harfi elif ise, o elif ya harfinden munkalibtir (dönüşmüştür). Bazen ya harfi de vav harfinden munkalib olabilir. Durum yine değişmez ve elif

¹⁷⁶ Uralgiray, *Modern Metodlu, Uygulamalı, Tahlilli ve Araştırmalı Arabça Sarf Bilgisi*, ss. 116-117

قرأ، أكل، سأل، كتب، مد، أكل، سأل، قرأ، (Tablolarda kullanılan fiillerin sülasi mazi formları ve Türkçe manaları;

وَقَفَ، أَيْقَظَ، قَالَ، بَاعَ، خَافَ، غَزَا، تَقَيَّ، رَمَى، خَشِيَ، سَعَى، رَوَى، (yazdı, uzattı, yedi, sordu, okudu,

durdu, uyandırdı, dedi, sattı, korktu, saldırdı, çekindi, fırlattı, korktu, koştu, rivayet etti). Tablolarda ise te'kidli muzâri ve emir formları kullanılmıştır.

¹⁷⁷ Sadoğlu, *Muvazzaf Sarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu*, s. 46.

¹⁷⁸ Temiz, Uzunoğlu, Eren, *Adım Adım Arapça II*, ss. 134-135.

ya'ya döndürülerek iade edilir. Yani fiil-i muzârinin sonuncu harfî, aslı itibari ile bazen vav da olabilir. Bir kaideden dolayı o vav, ya harfine çevrilir. Vav'dan çevrilen ya, kaide mevcut olduğu takdirde elif'e kalbedilir.

Mesela يَحْشَى fiili لِيَحْشَ 'dan bina edilmiştir. يَحْشَى 'daki elif de ya'dan munkalibtir. لِيَحْشَ sîgasına nûn-u te'kid dahil edildiği vakit, hafzedilen elif, aslı olan ya'ya döndürülerek iade edilip fethalanır ve لِيَحْشَيْنَ denilir.¹⁷⁹

2.2. Nûn'û-Te'kid-İ Hafife/Muhaffefe

Şeddesiz te'kid nûn'u demektir, yani fiillerin sonundaki sâkin te'kid nûn'udur. Ör: لَيَكُونَنَّ (mutlaka, elbette olacak)¹⁸⁰

Muhaffef (şeddesiz) nûn, mazi ile kullanılmaz, muzâri ve emir çekimlerinde kullanılır.¹⁸¹ Muzâri tesniye ve cem'i müennes kiplerinde de kullanılmaz. Çünkü kaide olarak iki sâkin yan yana okunmaz. Diğer sîgalarda kullanılır. Şöyleki; muzârinin müfred kipinin son harfî te'kid nûn'unun sonuna gelmesiyle fetha; cem'i müzekker kiplerinin sonları vav'ların ve i'rab nûn'larının (nûn-u ref) , düşmesiyle damme; müfred müennes muhâtaba kipinin sonu ise, ya ve nûn'un düşmesiyle kesra; mütekellim kipleri de, fetha olurlar. Muzâri fiil başına lâm harfî alınca vurgu artar ve kesinlik manası ifade eder. Muzâri fiilin nûn-u hafife ile kullanımına tezimizde daha önce de değindik. Burada sâlim, mehmuz, muzâaf, misâl, ecvef, nâkıs ve lefif çekimlerine örnekler vereceğiz. Bunlardan bazılarının başına lâm harfî de getirdik. Örnekler:

2.2.1. Hafife te'kid nûnu ile muzâri fiil çekimleri

18.Tablo

الجمع	التثنية	المفرد	
لَيَفْعَلْنَ (elbette onlar)	-----	لَيَفْعَلَنَّ (elbette o)	الغائب

¹⁷⁹ Musa Alak, *Arapça'da Kelime Çekimleri (Emsile-Bablar-Aksâm-ı Seb'a)*, Hâzırlık Sınıfı Sarf Dersi Notları, İstanbul: 2011, s. 11.

¹⁸⁰ Sarı, *el-Mevarid*, Arapça-Türkçe Lügat, s. 1474.

¹⁸¹ Muharrem Çöllü, *Muhtasar Arapça Dilbilgisi*, Baskı II, y.y. , Ankara: 2012, s. 390.

yapacak)		yapacak)	
-----	-----	لَتَفْعَلْنَ	الغائبة
لَتَفْعَلْنَ (elbette sizler yapacaksınız)	-----	لَتَفْعَلْنَ (elbette sen yapacaksın)	المخاطب
-----	-----	لَتَفْعَلْنَ	المخاطبة
لَنَفْعَلْنَ (elbette biz yapacağız) ¹⁸²	-----	لَأَفْعَلْنَ (elbette ben yapacağım)	المتكلم

19. Tablo

الجمع	التثنية	المفرد	
يَسْأَلُنْ	-----	يَسْأَلُنْ	الغائب
-----	-----	تَسْأَلُنْ	الغائبة
تَسْأَلُنْ	-----	تَسْأَلُنْ	المخاطب
-----	-----	تَسْأَلِنْ	المخاطبة
نَسْأَلُنْ	-----	أَسْأَلُنْ	المتكلم

20. Tablo

الجمع	التثنية	المفرد	
لَيَمُدُّنْ	-----	لَيَمُدُّنْ	الغائب
-----	-----	لَتَمُدُّنْ	الغائبة
لَتَمُدُّنْ	-----	لَتَمُدُّنْ	المخاطب

¹⁸² Çelen, *Arapça'da Edatlar*, Lügat ve Fiolojik İnceleme, s. 301.

-----	-----	لَتَمُدَّنْ	المخاطبة
لَتَمُدَّنْ	-----	لَأَمُدَّنْ	المتكلم

21. Tablo

الجمع	التثنية	المفرد	
يَقْفُنْ	-----	يَقْفُنْ	الغائب
-----	-----	تَقْفُنْ	الغائبة
تَقْفُنْ	-----	تَقْفُنْ	المخاطب
-----	-----	تَقْفُنْ	المخاطبة
نَقْفُنْ	-----	أَقْفُنْ	المتكلم

22. Tablo

الجمع	التثنية	المفرد	
يَقُولُنْ	-----	يَقُولُنْ	الغائب
-----	-----	تَقُولُنْ	الغائبة
تَقُولُنْ	-----	تَقُولُنْ	المخاطب
-----	-----	تَقُولُنْ	المخاطبة
نَقُولُنْ	-----	أَقُولُنْ	المتكلم

23. Tablo

الجمع	التثنية	المفرد	
-------	---------	--------	--

يَغْزُونَ	-----	يَغْزُونَ	الغائبُ
-----	-----	تَغْزُونَ	الغائبةُ
تَغْزُونَ	-----	تَغْزُونَ	المخاطبُ
-----	-----	تَغْزِينَ	المخاطبةُ
نَغْزُونَ	-----	أَغْزُونَ	المتكلمُ

24. Tablo

الجمعُ	التثنيةُ	المفردُ	
يَقِينُ	-----	يَقِينُ	الغائبُ
-----	-----	تَقِينُ	الغائبةُ
تَقِينُ	-----	تَقِينُ	المخاطبُ
-----	-----	تَقِينُ	المخاطبةُ
نَقِينُ	-----	أَقِينُ	المتكلمُ

25. Tablo

الجمعُ	التثنيةُ	المفردُ	
يَطْوِينُ	-----	يَطْوِينُ	الغائبُ
-----	-----	تَطْوِينُ	الغائبةُ
تَطْوِينُ	-----	تَطْوِينُ	المخاطبُ
-----	-----	تَطْوِينُ	المخاطبةُ

183 نَطْوِينَ	-----	أَطْوِينَ	الْمُتَكَلِّمُ
---------------	-------	-----------	----------------

2.2.2. Hafife te'kid nûnu ile emir fiil çekimleri

Te'kid nûnları şart aranmaksızın emir çekimlerinde kullanılır. Nûn-u hafife ile ilgili tezimizde emir ve nehiy hâzır ve gâib çekimlerine daha önce değindik. Bilindiği üzere hafife nûnu ile tesniye ve cem'i müennes çekimi yoktur. Diğer sîgalarda ise hâzır ve gâib mevcuttur. Müfred müzekker sîgalarda hafife nûnu mâkabli meftuh (*fethalı*), cem'i müzekkerde mâkabli madmun (*dammeli*) vav'ul-cem'a düşer ve damme ona işaret eder, ya'ul-muhâtaba da ise ya düşer ve hafife nûnu mâkabli meksur (*kesralı*) olur.¹⁸⁴ Şimdi burada sâlim, mehmuz, muzâaf, ecvef, nâkıs ve lefif çekimlerine örnekler vereceğiz.

26. Tablo

الْجَمْعُ	التَّثْنِيَّةُ	الْمُفْرَدُ	
أُكْتُبُنْ	-----	أُكْتُبْ	الْمُذَكَّرُ
-----	-----	أَكْتُبِينَ	الْمُؤَنَّثُ

27. Tablo

الْجَمْعُ	التَّثْنِيَّةُ	الْمُفْرَدُ	
إِسْأَلُنْ	-----	إِسْأَلْ	الْمُذَكَّرُ
-----	-----	إِسْأَلِينَ	الْمُؤَنَّثُ

28. Tablo

الْجَمْعُ	التَّثْنِيَّةُ	الْمُفْرَدُ	
-----------	----------------	-------------	--

¹⁸³ Muzâri fiil tablolarında kullanılan sülasi fiiller mazi, muzâri ve manalarıyla şöyledir: فَعَلَ – يَفْعُلُ (yaptı, yapıyor), سَأَلَ – يَسْأَلُ (sordu, soruyor), يَمَدُّ – مَدَّ (uzattı, uzatıyor), وَقَفَ – يَقِفُ (durduruyor), قَالَ – يَقُولُ (dedi, diyor), غَزَا – يَغْزُو (saldırdı, saldırıyor), وَفَّى – يَقِي (korudu, koruyor), طَوَى – يَطْوِي (katladı, katlıyor).

¹⁸⁴ Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Sarf*, s. 390.

مُذَّنْ	-----	مُذَّنْ	المُذَكَّرُ
-----	-----	مُذِّنْ	المُؤَنَّثُ

29. Tablo

الْجَمْعُ	التَّثْنِيَّةُ	المُفْرَدُ	
قِفْنُ	-----	قِفْنُ	المُذَكَّرُ
-----	-----	قِفْنُ	المُؤَنَّثُ

30. Tablo

الْجَمْعُ	التَّثْنِيَّةُ	المُفْرَدُ	
قُولُنْ	-----	قُولُنْ	المُذَكَّرُ
-----	-----	قُولِنْ	المُؤَنَّثُ

31. Tablo

الْجَمْعُ	التَّثْنِيَّةُ	المُفْرَدُ	
أُعْزَنُ	-----	أُعْزَوْنُ	المُذَكَّرُ
-----	-----	أُعْزِنُ	المُؤَنَّثُ

32. Tablo

الْجَمْعُ	التَّثْنِيَّةُ	المُفْرَدُ	
قَبْنُ	-----	قَبْنُ	المُذَكَّرُ

-----	-----	قِنْ	المؤنث
-------	-------	------	--------

33. Tablo

الجمع	التثنية	المفرد	
إطوين	-----	إطوين	المذكر
-----	-----	¹⁸⁵ إطوين	المؤنث

Sâkin Nûn'un Halleri

Nûn'u -te'kid el hafîfe 'ye mahsus durumlar:

- Nûn'u-te'kid'i hafîfenin ikil fiile ve çoğul nisve'ye dahil oluşu,
- Nûn'u-te'kid-i el-hafîfe 'de duruş
- Nûn-u te'kid el-hafîfe 'nin hazfi,
- Kur'ân'da nûn'u-te'kid el-hafîfe.

2.2.3. Nûn'u-Te'kid'i el-Hafîfe'nin İkili Fiil ve Nisve Çoğula Dahil Oluşu

Yunus bin Habib el-Basri¹⁸⁶ ve Kisâ'i dışındaki Küfeliler nûn'u te'kid el-hafîfe 'nin tesniye fiile ve nisve'li çoğul'a dahil olmasına cevaz verirler. Ör: İkili fiilden sonra ¹⁸⁷إِفْعِلْنَانِ nûn'u nisve'den sonra

Nûn'u Hafîfe 'de Vakf (*Duruş*)

Sibeveyh şöyle der: Bir önceki harfî meftuh (*fethalı*) olursa; çekimli isimlerde durduğu gibi dur, o yeri elif gibi kullanırız çünkü hafîfe ve tenvîn ikisinde zâid harf konusundandır. Nûn'u hafîfe tenvîn gibi sâkindir ve tenvîn'de durulduğu gibi te'kid âlâmetidir.

إِضْرِبْ veya إِضْرِبًا

¹⁸⁵ Emr-i hâzır çekim tablolarında kullanılan fiiller mazi, muzâri ve manalarıyla şöyledir: كَتَبَ-يَكْتُبُ (yazdı, yazıyor), سَأَلَ-يَسْأَلُ (sordu, soruyor), مَدَّ-يَمْدُ (uzattı, uzatıyor), وَقَفَ-يَقِفُ (durdu, duruyor), طَوَى-يَطْوِي (katladı, katlıyor).

¹⁸⁶ Ebû Abdîrrahmân (Ebû Muhammed) Yûnus b. Habîb ed-Dabbî el-Basrî en-Nahvî (ö. 182/798), Basra dil mektebinin tanınmış âlimi Sibeveyh'in hocasıdır.

¹⁸⁷ Abdülkerim, *Nûn ve Halleri*, s. 109.

Nûn'u-hafife nasb halinde tenvîn'e benzer orda dururuz. Ör: رَأَيْتُ سَعْدًا (سَعْدًا)

(Suad'ı gördüm.)

2.2.4. Nûn'u-Te'kid'i el-Hafife'nin Hazfi (düşürülmesi)

Birçok mevzuda düşer.

Birincisi: Damme veya kesradan sonra olursa; Ör: إِضْرِبْ يَا هِنْدَ وَ إِضْرِبْ

يَا رِجَالَ (Vurun ey Hintler, vurun ey adamlar!)

Nûn'dan önce durunca şöyle dururuz:

إِضْرِبْ وَ إِضْرِبُوا

İkincisi: Hazfi Tahfiyfen şair şöyle der:

(Sana atın kamçısıyla vuran... o(kadının) başına gelen hüznler seni terketsinler.)¹⁸⁸ Aslı إِضْرِبْ dir. Mana ve cümleyi tahfifen nûn hazfedilmiştir.

2.2.5. Kur'ân'da Nûn'u-Te'kid el-Hafife

Öncelikle, mütevatir(art arda gelen) kıraatlarda şöyle gelir:

Nûn'u-te'kid el-hafife Kur'ân'da kıraatlarda 7 mütevatir ayetle gelir.

Örneğin:

﴿وَلَنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لِيُسْجَنَ وَلْيَكُونًا مِّنَ الصَّاغِرِينَ﴾ (Yine Andolsun ki, kendisine emrettiğim (birlikte olma teklifini) kabul etmezse, mutlaka o zindana atılacak ve zillate uğrayanlardan olacaktır.)¹⁸⁹

Başka bir ayette:

﴿فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ﴾ (Şu halde şayed biz seni alır götürür isek elbette onlardan intikam alacağız.)¹⁹⁰

İkincisi, şaz kıraatlerde aşağıdaki ayetlerde olduğu gibi gelir: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

﴿فَلَا تَحْسَبْنَهُمْ بِمَقَارَةِ مِّنَ الْعَذَابِ﴾ (Onların azaptan kurtulacaklarını zannetme!)¹⁹¹

¹⁸⁸ Abdülkerim, *Nûn ve Halleri*, s. 121.

¹⁸⁹ el-Yusuf 12/32.

¹⁹⁰ el-Zuhruf, 43/41.

¹⁹¹ âli-İmrân 3/188.

﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ﴾ (Bir kavme olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevketmesin.)¹⁹²

﴿كَلَّا لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ﴾ (Hayır! Hayır! Eğer vazgeçmezse elbette ve **elbette** onu alnından yakalarız.)¹⁹³

Sonuç olarak nûn-u muhaffefe tesniye ve cemi müennes sîgalarına dahil olamaz. Kendilerine nûn-i te'kid dahil olan müfred sîgalarının son harfi fethalı (üstünlü) olur.¹⁹⁴

Muhaffefe nûn ise sâkindir.

Müşeddede ve muhaffefe nûn'dan önceki harf ise müfred muhâtabada kesra, cemi müzekkerde damme, diğer sîgalarda ise fetha'lıdır.¹⁹⁵

Nûn-u müşeddede emir ve nehylerin mâlûm ve meçhullerinde bütün sîgalara getirilebilir, Nûn-u muhaffefe ise tesniye ve cemi müennes sîgalarında getirilemez, bunun dışında diğer sîgalara getirilir. Çünkü tesniye ve cemi müennes sîgalarında Nûn-u muhaffefe geldiğinde iki sâkin cem olup, ikisinin de hazfi caiz değildir.¹⁹⁶

2.3. Nûn'u-Te'kid-i Şedîde/Sakîle/Müşeddede

Fiilin sonuna gelen şeddeli nûndur (نٌ). Manayı güçlendirmek, vurguyu artırmak için fiil sonunda kullanılır. “mutlaka, muhakkak, şüphesiz, kuşkusuz, kesinlikle, elbette, zinhar...” gibi manalar ifade eder. Fiilin başında bir lâm harfi ile kullanıldığında muzâri fiilde gelecek manada vurguyu ifade eder. Şeddeli nûn muhaffef nûna göre daha vurguludur ve tesiri fazladır.¹⁹⁷

Harekeli Nûn Harfi

Nûn'u-Te'kid-i Şedîde (es-Sakîle)

Bu babın konuları:

1. Sakîle nûn'la mazi fiil te'kid'i
2. Sakîle nûn'la muzâri fiil te'kid'i
3. Sakîle nûn'la emir fiil te'kid'i

¹⁹² el-Maide 5/8.

¹⁹³ el-Alak 96/15.

¹⁹⁴ Sadoğlu, *Muvazzaf Sarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu*, s. 44.

¹⁹⁵ Aydın, *Türkçe Açıklamalı Emsile- Bina- Maksud*, s. 29.

¹⁹⁶ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, ss. 122-123.

¹⁹⁷ Ahmed, *Essentials of Arabic Grammar for Learning Quranic Language*, s. 115.

2.3.1. Sakîle Nûn'la Mazi Fiil Te'kid'i

Mazi fiilin nûn'la te'kid'i caiz değildir. Çünkü onun manası sadece mazi içindir. Nûn'u te'kid müstakbel(*gelecek*) için muzâri fiilde ortaya çıkar. Çünkü mazi sabittir ve sabit olduğu için de te'kid'e ihtiyaç duymaz. Ancak lafzen mazi manaen müstakbel olursa onunla az bir te'kid olur.¹⁹⁸

Örnekler: ...فَإِذَا أَدْرَكْتُمْ أَحَدًا مِنْكُمْ الدَّجَالَ (Eğer, sizden biriniz Deccal'e yetişirse, yetişeceğinde...) Yani anlam ...فَإِذَا يُدْرِكَنَّ şeklindedir.

يَدَامَنَّ – دَامَنَّ (elbette daim olsun,sürsün) hümasi fiilinin sakîle nûn-u te'kidli mazi çekimi şöyledir:

34. Tablo

الْمُفْرَد	التَّثْنِيَّة	الْجَمْعُ	
دَامَنَّ	دَامَنَّا	دَامَنُوا	الْغَائِبُ
دَامَنْتُ	دَامَنْتَا	دَامَنْتُمْ	الْغَائِبَةُ
دَامَنْتِ	دَامَنْتُمَا	دَامَنْتُمْ	الْمُخَاطَبُ
دَامَنْتِ	دَامَنْتُمَا	دَامَنْتُمْ	الْمُخَاطَبَةُ
دَامَنْتُ	دَامَنْتَا	دَامَنْتَا ¹⁹⁹	الْمُتَكَلِّمُ

2.3.2. Sakîle Nûn'la Muzâri Fiil Te'kid'i

Muhaffefe nûnun aksine, şeddeli nûn muzârinin tesniye ve cem'i müennes kiplerine eklenir. Tesniye ve cem'i müennes kiplerinde meksur (*kesralı*), diğer kiplerin tümünde meftuh (*fethalı*) olarak gelir. Şeddeli te'kid nûnunun, muzâri kiplere eklenişi, şeddesiz te'kid nûnu gibidir. Müfred kiplerde kelimenin sonu meftuh (*fethalı*); cem'i müzekkerlerde hazf ile birlikte mazmun (dammeli); müfred müennes muhâtaba kipinde ya'nın düşmesiyle meksur (*kesralı*) olarak gelir.

¹⁹⁸ Soysaldı, *Arapça Dilbilgisi*, s. 10.

¹⁹⁹ *Tasrîf'u Ef'al-i'l-lüġatu'l-Arabiyye*, min bernamic kutrub.

Tesniyelerde, cem'iler gibi nûnlar düşüp, yalnız cem'i müennes nûnu geriye kalır, Cem'i müennes kipinde ise, te'kid nûnu ile cem'i nûnu arasına bir elif ziyadelenir.²⁰⁰ Şeddedli nûn'un fiillerde çekimlerine ve başına lâm almış şeddeli nûnun aksâm-u seb'a fiilleriye muzâri çekimlerine örnekler vereceğiz.

35. Tablo

المفرد	التثنية	الجمع	
يَشْرَبُ	يَشْرَبَانِ	يَشْرَبُونَ	الغائب
تَشْرَبُ	تَشْرَبَانِ	يَشْرَبْنَ	الغائبة
تَشْرَبُ	تَشْرَبَانِ	تَشْرَبُونَ	المخاطب
تَشْرَبُ	تَشْرَبَانِ	تَشْرَبْنَ	المخاطبة
أَشْرَبُ	نَشْرَبُ	نَشْرَبُونَ	المتكلم

36. Tablo

المفرد	التثنية	الجمع	
يَقْرَأُ	يَقْرَأَانِ	يَقْرَأُونَ	الغائب
تَقْرَأُ	تَقْرَأَانِ	يَقْرَأْنَ	الغائبة
تَقْرَأُ	تَقْرَأَانِ	تَقْرَأُونَ	المخاطب
تَقْرَأُ	تَقْرَأَانِ	تَقْرَأْنَ	المخاطبة
أَقْرَأُ	نَقْرَأُ	نَقْرَأُونَ	المتكلم

37. Tablo

²⁰⁰ Çelen, *Arapça'da Edatlar, Lügat ve Fiolojik İnceleme*, s. 302.

المفرد	التثنية	الجمع	
يَقْرَأُ	يَقْرَأَانِ	يَقْرَأُونَ	الغائب
تَقْرَأُ	تَقْرَأَانِ	يَقْرَأُونَ	الغائبة
تَقْرَأُ	تَقْرَأَانِ	تَقْرَأُونَ	المخاطب
تَقْرَأُ	تَقْرَأَانِ	تَقْرَأُونَ	المخاطبة
أَقْرَأُ	نَقْرَأُ	نَقْرَأُ	المتكلم

38. Tablo

المفرد	التثنية	الجمع	
يَعْطِنُ	يَعْطِنَانِ	يَعْطِنُونَ	الغائب
تَعْطِنُ	تَعْطِنَانِ	يَعْطِنُونَ	الغائبة
تَعْطِنُ	تَعْطِنَانِ	تَعْطِنُونَ	المخاطب
تَعْطِنُ	تَعْطِنَانِ	تَعْطِنُونَ	المخاطبة
أَعْطِنُ	نَعْطِنُ	نَعْطِنُ	المتكلم

39. Tablo

المفرد	التثنية	الجمع	
يَسُورُنْ	يَسُورَانِ	يَسُورُونَ	الغائب
تَسُورُنْ	تَسُورَانِ	يَسُورُونَ	الغائبة
تَسُورُنْ	تَسُورَانِ	تَسُورُونَ	المخاطب
تَسُورُنْ	تَسُورَانِ	تَسُورُونَ	المخاطبة

المتكلم	أُسُورٌ	نُسُورٌ	نُسُورٌ
---------	---------	---------	---------

40. Tablo

	المُفْرَد	التَّشْبِيهُ	الْجَمْعُ
الغائب	يَرْضِيَنَّ	يَرْضِيَانِ	يَرْضَوْنَ
الغائبة	تَرْضِيَنَّ	يَرْضَيَانِ	يَرْضَيَانِ
المخاطب	تَرْضِيَنَّ	تَرْضَيَانِ	تَرْضَوْنَ
المخاطبة	تَرْضِيَنَّ	تَرْضَيَانِ	تَرْضَيَانِ
المتكلم	أَرْضِيَنَّ	نَرْضِيَنَّ	نَرْضِيَنَّ

41. Tablo

	المُفْرَد	التَّشْبِيهُ	الْجَمْعُ
الغائب	يُوحِيَنَّ	يُوحِيَانِ	يُوحُونَ
الغائبة	تُوحِيَنَّ	تُوحِيَانِ	يُوحِيَانِ
المخاطب	تُوحِيَنَّ	تُوحِيَانِ	تُوحُونَ
المخاطبة	تُوحِيَنَّ	تُوحِيَانِ	تُوحِيَانِ
المتكلم	أُوحِيَنَّ	نُوحِيَنَّ	نُوحِيَنَّ

42. Tablo

	المُفْرَد	التَّشْبِيهُ	الْجَمْعُ
الغائب	يَهُوِيَنَّ	يَهُوِيَانِ	يَهُوُونَ

يَهْوَيْنَانِ	يَهْوَيَانِ	تَهْوَيْنَ	الغائبة
تَهْوَيْنَانِ	تَهْوَيَانِ	تَهْوَيْنَ	المخاطب
تَهْوَيْنَانِ	تَهْوَيَانِ	تَهْوَيْنَ	المخاطبة
نَهْوَيْنَ	نَهْوَيْنَ	أَهْوَيْنَ	المتكلم

2.3.3. Sakîle Nûnun Başına Lâm Alması İtibariyle Muzâri Çekimi

43.Tablo

Sonu Ya'lı Nâkıs	Sonu Vav'lı Nâkıs	Sonu Elif'li Nâkıs	Ecvef	Misâl	Muzaaf	Mehmuz	Sâlim	Zamirler
لَيَرْمِيَنَّ	لَيَدْعُونَنَّ	لَيَنْسِيَنَّ	لَيُعْودَنَّ	لَيَصِلَنَّ	لَيَشُدَنَّ	لَيَبْدَأَنَّ	لَيَدْفَعَنَّ	هو
لَيَرْمِيَانَّ	لَيَدْعَوَانَّ	لَيَنْسِيَانَّ	لَيُعْودَانَّ	لَيَصِلَانَّ	لَيَشُدَانَّ	لَيَبْدَأَانَّ	لَيَدْفَعَانَّ	هما
لَيَرْمِيَنَّ	لَيَدْعُونَنَّ	لَيَنْسِيَنَّ	لَيُعْودَنَّ	لَيَصِلَنَّ	لَيَشُدَنَّ	لَيَبْدَأَنَّ	لَيَدْفَعَنَّ	هم
لَيَرْمِيَنَّ	لَيَدْعُونَنَّ	لَيَنْسِيَنَّ	لَيُعْودَنَّ	لَيَصِلَنَّ	لَيَشُدَنَّ	لَيَبْدَأَنَّ	لَيَدْفَعَنَّ	هي
لَيَرْمِيَانَّ	لَيَدْعَوَانَّ	لَيَنْسِيَانَّ	لَيُعْودَانَّ	لَيَصِلَانَّ	لَيَشُدَانَّ	لَيَبْدَأَانَّ	لَيَدْفَعَانَّ	هما
لَيَرْمِيَانَّ	لَيَدْعَوَانَّ	لَيَنْسِيَانَّ	لَيُعْودَانَّ	لَيَصِلَانَّ	لَيَشُدَانَّ	لَيَبْدَأَانَّ	لَيَدْفَعَانَّ	هنَّ
لَيَرْمِيَنَّ	لَيَدْعُونَنَّ	لَيَنْسِيَنَّ	لَيُعْودَنَّ	لَيَصِلَنَّ	لَيَشُدَنَّ	لَيَبْدَأَنَّ	لَيَدْفَعَنَّ	أنتَ
لَيَرْمِيَانَّ	لَيَدْعَوَانَّ	لَيَنْسِيَانَّ	لَيُعْودَانَّ	لَيَصِلَانَّ	لَيَشُدَانَّ	لَيَبْدَأَانَّ	لَيَدْفَعَانَّ	أنتما
لَيَرْمِيَانَّ	لَيَدْعَوَانَّ	لَيَنْسِيَانَّ	لَيُعْودَانَّ	لَيَصِلَانَّ	لَيَشُدَانَّ	لَيَبْدَأَانَّ	لَيَدْفَعَانَّ	أنتم
لَيَرْمِيَنَّ	لَيَدْعُونَنَّ	لَيَنْسِيَنَّ	لَيُعْودَنَّ	لَيَصِلَنَّ	لَيَشُدَنَّ	لَيَبْدَأَنَّ	لَيَدْفَعَنَّ	أنتِ
لَيَرْمِيَانَّ	لَيَدْعَوَانَّ	لَيَنْسِيَانَّ	لَيُعْودَانَّ	لَيَصِلَانَّ	لَيَشُدَانَّ	لَيَبْدَأَانَّ	لَيَدْفَعَانَّ	أنتما
لَيَرْمِيَانَّ	لَيَدْعَوَانَّ	لَيَنْسِيَانَّ	لَيُعْودَانَّ	لَيَصِلَانَّ	لَيَشُدَانَّ	لَيَبْدَأَانَّ	لَيَدْفَعَانَّ	أنتنَّ

أَنَا	لَأَدْفَعَنَّ	لَأُبْدَأَنَّ	لَأَشُدَّنَّ	لَأَصِلَنَّ	لَأُعَوِّدَنَّ	لَأُنْسِيَنَّ	لَأُدْعُوَنَّ	لَأُرْمِيَنَّ
نحن	لَنَدْفَعَنَّ	لَنُبْدَأَنَّ	لَنَشُدَّنَّ	لَنَصِلَنَّ	لَنُعَوِّدَنَّ	لَنُنْسِيَنَّ	لَنَدْعُوَنَّ	لَنُرْمِيَنَّ

201

Muzâri fiilinde sakîle ile te'kid nûnunun bulunması bazı şartlarda uygun, bazılarında gerekli ve bazı durumlarda uygun değildir.

2.3.3.1. Sakîle ile te'kid nûn'unun bulunmasının uygun olduğu yerler:

1) Talep edatlarından (emir lâ'm'ı, nehiy lâ'sı, soru, temenni, teracci(umma, bekleme), arz, tahdid (sınırlama) sonra gelirse; Örneğin: *لَتَجْتَهِدَنِّ وَلَا نَكْسَلَنَّ*. (Elbette çalışalım ve tembellik etmeyelim.)

2) Muzâri şart olursa; Örneğin: ﴿فَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ﴾ (Ne zaman, şeytandan bir kötü düşünce seni dürtüklerse, hemen Allah'a sığın.)²⁰²

3) Muzâri *لَا* ile menfi olursa; Örneğin: ﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ﴾ (Öyle bir fitneden sakının ki, aranızda yalnız haksızlık edenlere erişmekle kalmaz.)²⁰³

4) Muzâri zâid *مَا* (mâ)'dan sonra gelirse, te'kid nûnlarının sonuna gelmesi uygundur.

Ör: *فِي عِصَّةٍ مَا نِيبَتْ شَكِيرَهَا* (Ağacın etrafında, onun aslından, gerçekten filiz çıkar.)

2.3.3.2. Sakîle ile te'kid nûn'unun bulunmasının gerekli olduğu yerler:

²⁰¹ Sakîle nûnu ile çekimi yapılan tablolardaki fiillerin mazi, muzâri ve manaları şöyledir: شَرَبَ - يَشْرَبُ (vaaz verdi. Vaaz veriyor), وَعَطَ - يَعِطُ (kaçtı, kaçıyor), فَرَّ - يَفِرُّ (okudu, okuyor), قَرَأَ - يَقْرَأُ (içti, içiyor), وَحَى - يَحْيِ (vahi geldi, vahi geliyor), رَضِيَ - يَرْضَى (yürüdü, yürüyor), سَارَ - يَسُورُ (bağladı, bağlıyor), شَدَّ - يَشُدُّ (başladı, başlıyor), بَدَأَ - يَبْدَأُ (savundu, savunuyor), دَفَعَ - يَدْفَعُ (heves etti, heves ediyor), هَوَى - يَهْوَى (döndü, dönüyor), نَسَى - يَنْسِي (davet etti, davet ediyor), دَعَا - يَدْعُو (unuttu, unutuyor), نَسِيَ - يَنْسِي (fırlattı, fırlatıyor).

²⁰² el-A'raf 7/200.

²⁰³ el-Enfal 8/25.

Muzâri fiili, kasemden sonra gelir, kendisinde müsbet müstakbel(*gelecek*) olursa, sonuna te'kid nûnu gelmesi vaciptir. Örneğin: ﴿تَاللّٰهِ لَآ كِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ﴾ (Allah'a yemin ederim ki, putlarınıza bir tuzak kuracağım.)²⁰⁴ Diğer bir ayette: ﴿وَلَا صَلَّيْنَهُمْ﴾ (Onları başlarına buyruk hale getirerek hak yoldan uzaklaşmalarına dalâleti, bozuk düzeni, helâki tercihlerine imkân sağlayacağım. Mutlaka onları boş kuruntulara sevk edeceğim, kesinlikle onları idare edeceğim, sağmal hayvanların kulaklarını yaracaklar, putlar için bel yapacaklar. Şüphesiz onlara emredeceğim de, Allah'ın koyduğu dini, düzeni, yaratılışa uygun özellikleri, kanunları, safiyeti, masumiyeti, yapılan taahhüdü, kurulan düzeni bozarak değiştirecekler.)²⁰⁵ Diğer bir ayette: ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ﴾ (Allah, kendilerine kitap verilenlerden, "Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz" diyerek söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştiler.)²⁰⁶

2.3.3.3. Sakîle ile te'kid nûnunun bulunmasının uygun olmadığı yerler:

Kasemden sonra gelen muzâri fiil, olumsuz ve şimdiki zaman ifade ederse, nûnların sonuna eklenmesi uygun değildir. . Allah (c.c.) şu sözünde:

﴿قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يٰٓيُوسُفَ﴾ (Allah'a andolsun ki hâlâ Yusuf'u anıp duruyorsun.)

²⁰⁷ Yani takdir تَفْتَأُ تَاللّٰهِ 'dur. Aynı şekilde Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ...﴾ (Hayır öyle değil; Rabbine andolsun,...)²⁰⁸

2.3.4. Sakîle Nûn'la Emir Fiilinin Te'kid 'i

²⁰⁴ el-Enbiyâ 21/57.

²⁰⁵ en-Nisa 4/119.

²⁰⁶ âli-İmran 3/187.

²⁰⁷ el-Yusuf 12/85.

²⁰⁸ en-Nisa 4/65.

Emir fiilinin sâkîle nûn'la te'kid'i hiçbir şart olmaksızın caizdir. Çünkü o daima gelecektir aynı şekilde hakiki emirdir. Örneğin: **تَعَلَّمَنَّ** (*mutlaka öğrenmelisin!* *Mutlaka öğren!*)²⁰⁹

Emir, dua ifade etmek için kullanılsa bile, durum değişmez, aynı kalır. Örneğin: **فَأَنْزِلَنَّ سَكِينَةً عَلَيْنَا** (*Üzerimize huzur ve sükûnet indir!*)²¹⁰

Sakîle nûnun hafife nûnun aksine tesniye ve cem'i müennes emir çekimleri vardır ve nûnun harekesi kesradır. Cem'i müzekker de vav harfinin düşmesiyle nûnun mâkabli dammeli olur. Ya'ul muhâtaba'da ya harfinin hazfî ile nûnun mâkabli kesralı olur. Tesniye ve cem'i müennes dışında tüm sîgalarda nûnun harekesi fethalı olur. Cem'i müennesde sakîle nûndan önce bir elif nûnu nisve ile arasını ayırt etmek için ziyâde olarak gelir. Sakîle nûn ile emr-i hâzır, nehy-i hâzır ve gâib çekimlerine tezimizde te'kid nûn u bölümünde değindik. Şimdi burada aksâm-u seb'a ile emr-i hâzır çekim tablosuna örnekler şöyledir:

44. Tablo

الْمُؤَنَّثُ	الْمُفْرَدُ	التَّثْنِيَّةُ	الْجَمْعُ
الْمُدَّكَّرُ	اجْلِسَنَّ	اجْلِسَانِ	اجْلِسْنَ
الْمُؤَنَّثُ	اجْلِسِنَّ	اجْلِسَانِ	اجْلِسْنَ

45. Tablo

الْمُؤَنَّثُ	الْمُفْرَدُ	التَّثْنِيَّةُ	الْجَمْعُ
الْمُدَّكَّرُ	أَوْذُنَنَّ	أَوْذُنَانِ	أَوْذُنْنَ
الْمُؤَنَّثُ	أَوْذُنِنَّ	أَوْذُنَانِ	أَوْذُنْنَ

46. Tablo

²⁰⁹ Muhammed Abdulkarim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 128.

²¹⁰ Çelen, *Arapça'da Edatlar, Lügat ve Fiolojik İnceleme*, s. 302.

الْمُؤَنَّثُ	شَقْنٌ	الشَّيْءُ	الْجَمْعُ
شَقْنٌ	شَقَانِ	شَقْنٌ	شَقْنٌ
أَشْقُقْنَانِ	شَقَانِ	شَقْنٌ	أَشْقُقْنَانِ

47. Tablo

الْمُؤَنَّثُ	جِبْنٌ	الشَّيْءُ	الْجَمْعُ
جِبْنٌ	جِبَانِ	جِبْنٌ	جِبْنٌ
جِبْنَانِ	جِبَانِ	جِبْنٌ	جِبْنَانِ

48. Tablo

الْمُؤَنَّثُ	بُوعَنَّ	الشَّيْءُ	الْجَمْعُ
بُوعَنَّ	بُوعَانِ	بُوعَنَّ	بُوعَنَّ
بُوعَنَّانِ	بُوعَانِ	بُوعَنَّ	بُوعَنَّانِ

49. Tablo

الْمُؤَنَّثُ	إِخْشَيْنَ	الشَّيْءُ	الْجَمْعُ
إِخْشَيْنَ	إِخْشَيَانِ	إِخْشَيْنَ	إِخْشَيْنَ
إِخْشَيْنَانِ	إِخْشَيَانِ	إِخْشَيْنَ	إِخْشَيْنَانِ

50. Tablo

الْمُؤَنَّثُ	الْمُؤَنَّثُ	الشَّيْءُ	الْجَمْعُ

قَيْنَ	قِيَانٍ	قَيْنَ	المُذَكَّرُ
قِيَانٍ	قِيَانٍ	قَيْنَ	المُؤَنَّثُ

51. Tablo

الجمع	التثنية	المفرد	
أَكُونُ	أَكُونَانِ	أَكُونُ	المُذَكَّرُ
أَكُونَانِ	أَكُونَانِ	أَكُونُ	المُؤَنَّثُ

211

2.3.5. Nûn'u-Te'kid'den Önceki Harfin Harekesi

Muzâri'nin son harekesi doğrudan nûn'u te'kid ile birleşen fethadır. Bu muzâri fiilin müfred müzekker gâib veya muhâtab'a isnad edildiğinde de olur. Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

﴿كَلَّا لَيُبَدِّلَنَّهُ فِي الْخَطْمَةِ﴾ (Hayır, (iş sandığı gibi değil)! Yemin olsun ki o,

Hutame'ye (insanı darmadağın edip göçertene) atılacaktır.)²¹²

Emir'de muzâri'de olduğu gibi nûn'la te'kid olunca bir önceki harf müfred müzekker muhâtab'a isnaden fethalanır. Ör: اُكْتَبَنَّ و اُكْتَبَنَّ. (elbette anlayacak ve yazacak)

O eğer muzâri vav'ul cem'a'ya isnad edilirse, nûn'u-ref düşürülür ve nûn'u-te'kid 'den önce damme kalır. Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

﴿لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِينَ مُحَلِّقِينَ﴾ (Andolsun, Allâh, Elçisinin rüyâsını

doğru çıkardı. Allâh dilerse, başlarınızı (kökten) traş ederek ve(ya) saçlarınızı kısaltarak, korkmadan, güven içinde Mescid-i Harâm'a gireceksiniz.)²¹³

²¹¹ Sakile nûnu ile çekimi yapılan tablolardaki fiillerin mazi, muzâri ve manaları şöyledir: جَلَسَ - يَجْلِسُ (oturdu, oturuyor) , يَأْذُنُ - أَذِنَ (izin verdi, izin veriyor) , يَشُقُّ - شَقَّ (yardı, yarıyor) , يَجِبُ - جَبَّ (gerekti, gerekiyor) , يَبُوعُ - بَاعَ (sattı, satıyor) , يَخْشَى - خَشِيَ (korktu, korkuyor) , يَقِي - قَى (korudu, koruyor) , يَكْوِي - كَوَى (ütüledi, ütüliyor).

²¹² el-Hümeze 104/4.

Aslı: لَتَذْخُلُونُ 'dir. Nûn'u-ref vav'u cem'a ve sâkinin karşılaşmasından düşürülmüş, onları gösteren damme kalmıştır.

Eğer fiil ya'ul-muhâtaba'ya isnad edilirse nun'u-te'kid'in önceki harekesi kesralanır ve şöyle deriz: الدَّرْسُ لَتَفْهَمَنَّ (Dersi elbette anlayacaksın.) Aslı لَتَفْهَمِينَ 'dir. Ya'ul-muhâtaba nûn'u-tekid'de iki sâkinin bir araya gelmemesi için düşürülmüş ve onları gösteren kesra kalmıştır. Emirde şöyle dersin: إِفْهَمَنَّ (Elbette anlarsın.)

Eğer fiil tesniye merfu'ya isnad edilirse nûn'ların bir araya gelmesiyle nûn'u-ref düşürülür ve elif kalır. Eliften sonra nûn'u-te'kid es-sakîle gelir. Şöyle deriz:

لَتَذْهَبَنَّ إِلَى الْمَسْجِدِ لِأَدَاءِ الصَّلَاةِ. (Allah'a yemin olsun ki! O ikisi mescide namaz kılmak için mutlaka gidecekler.) Allah (c.c.) şöyle buyurdu: وَلَا تَتَّبِعَانَّ سَبِيلَ (Doğru olun ve bilmeyenlerin yolunu izlemeyin.)²¹⁴

Emirde ise şöyle dersiniz: اُكْتُبَنَّ وِ إِفْهَمَنَّ. (siz ikiniz mutlaka yazın, anlayın)

Eğer müsned fiil nûn'u-nisve'ye vurgulanırsa nûn'u-nisve düşürülmez, kalır. Zâid bir elif onun ve nûn'u-te'kid arasını ayırır. Nûn'ların bir araya gelmesini önlemek için ve nûn'u-nisve iltibas (dokunma, temas) korkusuyla düşürülmez.

لَتَضْرِبَنَّ (sizler(bayanlar) mutlaka vuracaksınız) اِضْرِبَنَّ (sizler(bayanlar) mutlaka vuracaksınız)–لَيَنْصُرَنَّ (onlar(bayanlar)mutlaka yardım ederler.)

Eğer fiilin sonunda elif olup vav'ul-cem'a veya ya'ul-muhâtaba'ya isnad edilirse ve sonra da nûn'la te'kid edilirse, fiilin sonundaki elif (ى) düşürülür ve madmun (dammeli) yav ve meksur (kesralı) ya sabit olur ve şöyle dersin:

يَا قَوْمِ احْشَوْاْ وِ يَا هِنْدُ احْشَيْنِ (Sizler ey kavim! Mutlaka korkunuz! Ve sen ey Hintli kadın! Mutlaka kork!)

Eğer son harf elif, vav ve ya dışında bir harfe isnad edilirse, onun sonu düşürülmez; bilakis fethalı ya müfred müzekker ve tesniye (ikil) ve sâkin nûn-u nisve ile te'kid nûnu yerine geçer. Şöyle deriz:

²¹³ el-Fetih 48/27.

²¹⁴ el-Yunus 10/89.

لَيُخْشِيَنَّ سَعْدٌ وَ لَتُخْشِيَنَّ سَعْدٌ \ وَ لَتُخْشِيَنَّ يَا سَعْدَانِ (Suad mutlaka korkar, Ey Suad! Mutlaka korkarsın! , Ey iki Suad! Siz ikiniz elbette korkarsınız!)²¹⁵

2.3.6. Kur'ân'da Nûn'u-Te'kid es-Sakîle

Kur'ân ayetlerinde te'kid nûn'larından çokça kullanılanı şeddeli olanıdır. Şeddesiz olanı daha az kullanılır.

Kur'ân'da şeddeli nûn, en çok açık veya gizli olan kasemden sonra gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (Rabbine andolsun ki onların hepsine, yapmakta olduklarını **elbette** kesinlikle soracağız)²¹⁶

Örnek-2: ﴿تَاللَّهِ لَنَسْأَلَنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ﴾ (Allah'a andolsun ki, iftira etmekte oldukları şeylerden **elbette** mutlaka sorguya çekileceksiniz.)²¹⁷

Örnek-3: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا﴾ (Evet! Rabbine andolsun ki, biz onları ve şeytanları muhakkak ve **muhakkak** mahşere toplayacağız. Sonra onları muhakkak ve **muhakkak** dizleri üstü cehennemin çevresinde hâzır bulunduracağız)²¹⁸

Aynı şekilde şeddeli nûn, çok kere kasem veya te'kid manalarına gelen fiil ya da lafızlardan sonra da gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾ (Hatırlayın ki Rabbiniz size: Andolsun ki eğer şükrederseniz size (nimetimi) **mutlaka ve mutlaka** artıracam diye bildirmişti.)²¹⁹

Örnek-2: ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ﴾ (Rabbin kıyamet gününe kadar onlara en kötü eziyeti yapacak kimseleri **mutlaka ve mutlaka** göndereceğini ilan etti.)²²⁰

²¹⁵ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 169.

²¹⁶ el-Hicr 15/92.

²¹⁷ en-Nahl 16/56.

²¹⁸ el-Meryem 19/68.

²¹⁹ İbrahim, 14/7. bkz.Ferra, Ebü Zekeriyya Yahya b. Ziyad, *Meani'I-Kur'an* (thk. Muhammed Ali en-Neccar, Ahmed Yusuf Necati), Beyrut: ty. 11/69.

²²⁰ el-A'raf 7/167.

Örnek-3: ﴿وَقَمْتُ كَلِمَةً رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ (Rabbinin ‘Andolsun

ki elbette **muhakkak ki** cehennemini tümüyle hem insanlardan ve hem de cinlerden dolduracağım sözü kesinleşti.)²²¹

Şeddeli nûn, gizli kasemden sonra da gelmektedir. Örnekler:

Örnek-1: ﴿لَئِنْ أَخْرَجْتُمْ لَنُخْرِجَنَّ مَعَكُمْ﴾ (Munafıklar ehl-i kitaptan olan

kardeşlerine şöyle diyorlardı: “Yemin ederiz ki eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, elbette **mutlaka** biz de sizinle beraber çıkarız.”)²²²

Örnek-2: ﴿وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُولُنَّ الْأُدْبَارَ﴾ (Andolsun ki eğer onlar (Münafıklar),

(Ehl-i Kitaptan olan kardeşlerine) yardım edecek olsalar bile, mutlaka **kesinlikle** arkalarını dönüp kaçarlar.)²²³

Örnek-3: ﴿لَئِنْ آتَيْنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ (Andolsun ki eğer bize iyi ve

sağlıklı bir çocuk verirsen, elbette **kesinlikle** şükredenlerden olacağız.)²²⁴

Bu örneklerde geçen لَئِنْ'deki lâm, şart cümlesinin değil cevabın kasemini

te'kid ettiğini bildiren “Lâm’ı Muvattaa” diye adlandırılır. Takdir ﴿وَاللّٰهُ لَئِنْ﴾ şeklindedir.

Şeddeli nûn, şu ayetlerde olduğu üzere nehiy’den sonra gelir.

Örnek-1: ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِّشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا﴾ (Hiçbir şey için **sakın** ben bunu

yarın muhakkak yapacağım deme.)²²⁵

Örnek-2: ﴿وَلَا تَتَّبِعَنَّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (Ve **sakın** o bilmezlerin yoluna

gitmeyin.)²²⁶

Örnek-3: ﴿وَلَا تُضَارُّوهُمْ لَنَصْبِئُنَّو عَلِيَّهِنَّ﴾ (Ve **sakın** onları sıkıştırıp zarar vermeye

kalkışmayın.)²²⁷

²²¹ el-Hüd 11/119.

²²² el-Haşr 59/11.

²²³ el-Haşr 59/12.

²²⁴ el-A'raf 7/189.

²²⁵ el-Kehf 18/23.

²²⁶ el-Yunus 10/89.

²²⁷ et-Talak 65/6.

Şeddeli nûn te'kid için zâid olan ma (ما) 'ya idgâm olunan in-i şartıyye (إِنْ), yani İmmâ'dan (إِمْ) sonra da kullanılmaktadır. Örnekler:

Örnek-1: Yüce Allah buyurur ki:

﴿وَإِنْ مَا نُرِيكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾ (Biz onlara vadettiğimizin (azabın) bir kısmını sana **mutlaka** göstersek de veya (ondan önce) **mutlaka** senin ruhunu alsak da sana ancak tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.)²²⁸

Örnek-2: ﴿وَإِنَّمَا تُعْرَضْنَ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا﴾ (Eğer Rabbinden umduğun bir rahmet için onlardan **mutlaka** yüz çevirecek olursan, o zaman onlara yumuşak bir söz söyle.)²²⁹

Örnek-3: ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِنَّمَا نُرِيكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا يُرْجَعُونَ﴾ (Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını sana **mutlaka** göstersek te yahut **gerçekten** seni daha önce vefat ettirsek te sonunda onlar mutlaka bize döndürüleceklerdir.)²³⁰

Şart edatı İn (إِنْ) 'in nûn 'unun zâid mâ'ya idgâm edildiği tüm örneklerde böyledir.

Müşeddede nûn-u tesniye ve cemi müenneslerde kesra, diğer sîgalarda ise fethalıdır.²³¹

2.4. Nûn'u-Nisve (Nûn-u İnâs)

Nisve lügâtte kadınlar manasına gelir.²³² Nûn'u-Nisve هُنَّ ve أَنْتُنَّ müennes gâibe ve muhâtaba zamirleri ile kullanılan ve fetha üzere mebni olan bir nûn harfidir. Bu nûn'a dişillik nûn'u (nûn 'ul-inâs) da denir. Bu nûn hafife veya sakîle olabilir ve meftuh olarak fiile bitişir. Ayrıca müennese delalet eden cem'i zamirlere bitişir.²³³

²²⁸ er-Ra'd 13/40; Zemahşeri, Muhammed b.Ömer, e/-Mufassal fi san'ati'l-i-rab (thk. Ali Ebu Mulhim), Beyrut: 1993. s. 457.

²²⁹ el-İsra 17/28.

²³⁰ el-Ğafir 40/77.

²³¹ er-Ravi', Kur'ân-ı Kerim'de Te'kid Üslupları, ss. 139-140.

²³² Kadir Güneş, Arapça-Türkçe Sözlük, Mektep Yay., İstanbul: 2013, s. 1171.

²³³ Sarı, el-Mevarid, Arapça-Türkçe Lügat, s. 1474.

Örnekler: ضَرَبْنَ ، مِنْهُمْ، ضَرَبْتَهُنَّ، غُلَامُكُنَّ (onlar (müe.)vurdular, onlardan, onları dövdüler, sizin köleleriniz)

هِنَّ كَتَبْنَ **Mazi** (onlar (müe.)yazdılar, sizler (müe.) yazdınız.)

هِنَّ يَكْتُبْنَ **Muzâri** (onlar (müe.) yazıyorlar, sizler (müe.) yazıyorsunuz.)

هِنَّ لِيَكْتُبْنَ Emr-i Gâibe (onlar (müe.) yazsınlar.)

أَنْتُنَّ أَكْتُبْنَ Emr-i Hâzır (sizler (müe.) yazınız.)

Buyruğun sonuna, dişillik nûn'u (nûn'u-nisve) bitişirse, buyruk olan fiil sükûn üzere mebni, nûn-u nisve ise fetha üzere mebnidir.

إِقْرَأْنَ كُتُبَكُنَّ (Hanımlar) kitaplarınızı okuyunuz).

ارْفَعْنَ رُؤُوسَكُنَّ (Hanımlar) başlarınızı kaldırınız.)

يَأْكُلْنَ التِّسَاءُ (Kadınlar yiyorlar.)

Yiyor (يَأْكُلُ) fiiline, fetha üzere mebni dişillik nûn'u bitişmiştir, kelime sukûn üzere mebnidir.²³⁴ Mazi ve emirde nûn-u nisve bitişen sîgalar aynıdır. Örneğin:

يَا نِسَاءَ قُلْنَ / بِعْنَ (Ey kadınlar söylediler veya söyleyin/sattılar veya satın, ey kadınla!)²³⁵

Bu “nûn” sadece kadınlara yani akıllı müenneslere mahsus değildir. Akıllı olmayan varlıklar için, örneğin; hayvanlar için ya da diğer akılsız varlıklar için de kullanılabilir. Örneğin: الْحَمَامَاتُ طَرْنَ. (Güvercinler uçtu.)²³⁶

2.4.1. Te'kid Nûn'unun Nûn'u- Nisve'ye İsnâdı

Örnekler:

²³⁴ el-Râcihi, *Tatbîk'ul-Sarfî*, s. 39.

²³⁵ el-Râcihi, *Tatbîk'ul-Sarfî Ders Notları*, s. 16.

²³⁶ *Arap Gramerinde Kadının Statüsü*, Dicle Üniversitesi İlahiât Fakültesi Dergisi, C.XI, Sayı. 2, Diyarbakır: 2009, s. 191.

تَكْتُبْنَ - تَدْعُونَ - تَسْعَيْنَ - تَجْرَيْنَ (sizler yazarsınız, çağırırsınız, koşarsınız,

icra edersiniz.)

Te'kid'li sureti şöyle olması gerekir:

تَكْتُبْنَ - تَدْعُونَ - تَسْعَيْنَ - تَجْرَيْنَ.

Ancak üç nûn bir araya gelince nûn-u nisve ve nûn-u sakîle, orada bir hazf olduğuna işaret yoksa onlardan birini istisna saymamız mümkün olmaz. Bu nûn'ların buluşmasından sakınmak için, kesra ile harekeli nûn'u-te'kid'le beraber nûn'u-nisve ve nûn'u-te'kid arasına elif getiririz ve mana da istikbâl ifade eder. Şöyle olur:

لَتَكْتُبَنَّ - لَتَدْعُونَنَّ - لَتَسْعَيْنَنَّ - لَتَجْرَيْنَنَّ (sizler(mutlaka) yazacaksınız,

çağıracaksınız, koşacaksınız, icra edeceksiniz.)²³⁷

2.4.2. Te'kîd-i Nisbe

Bazı sıfatların sonuna (ـَائِي) getirilerek elde edilir. Örnekler:

(حَسَنُ الْمَنْظَرِ) = مَنْظَرَائِي (gerçekten güzel görünümlü)

نَفْسَائِي (canlılığın (hayatın) verdiği istek, arzu)²³⁸

2.4.3. Nûn-u Nisve'li Fiil Çekimleri

52. Tablo

Sakîleli Emir	Emir	Sakîleli Muzâri	Mansüb Muzâri	Meczum Muzâri	Muzâri	Mazi	Zamirler
----	----	يَكْتُبَنَّ	يَكْتُبْنَ	يَكْتُبْنَ	يَكْتُبْنَ	كَتَبْنَ	هُنَّ
اَكْتُبَنَّ	اَكْتُبْنَ	تَكْتُبَنَّ	تَكْتُبْنَ	تَكْتُبْنَ	تَكْتُبْنَ	كَتَبْنَ	أَنْتُنَّ

Nûn-u nisve zamiri almış çekimlerin ortak özelliği, bunların mebnî yapılar olması ve hiçbir cümlede i'rab türünden herhangi bir ses değişikliğine uğramamasıdır. Tablodan da anlaşılacağı üzere nûn-u nisve tüm çekimlerde fetha

²³⁷ Maksutoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, s. 140.

²³⁸ Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Sarf*, s. 396.

üzere mebnidir. Sâkîle nûn-u ise kesralıdır. Nûn-u nisveli fiil başına cezm, ref, nasb, cer edatları alsada harekesi değişmez. Bunun yerine mahallen (*takdire*) ref, nasb veya cezm olur. Nûn-u nisveli fiiller genellikle sükûn üzere mebni olurlar.²³⁹

2.4.4. Kurân-ı Kerim’de Nûn-u Nisve

﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ (Boşanmış kadınlar üç kur (üç ay hali müddeti) kendi kendilerine beklerler.)²⁴⁰

﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ﴾ (Inanan kadınlara da söyle, onlar da gözlerini bakılması yasak

olandan çevirsinler, iffet ve namuslarını korusunlar, süslerini göstermesinler, elde olmayarak açığa çıkan ve görünen kısımları hariç, cazibe ve güzelliklerini açığa vurarak dikkat çekmesinler ve bunun için başörtülerini, göğüsleri üzerine sarkıtsınlar ki, boyun ve gerdanlarından birşey görünmesin. Allah'ın açılmasını haram kıldığı, gizli zinet yerlerini yani cazibe ve güzelliklerini kocalarından, babalarından, kayınpederlerinden, oğullarından, üvey oğullarından, kardeşlerinden, erkek kardeşlerinin oğulları ya da kız kardeşlerinin oğullarından veya müslüman kadınlardan veya yasal olarak sahip oldukları köle, cariye gibi kimselerden veya erkeklikten kesilmiş yemek isteyip karın doyurmaktan başka birşey düşünemeyen kadınlara meyil ve şehvet ihtiyacı olmayan erkeklerden veya kadınların mahrem yerlerine henüz ilgi duymayan çocuklardan başka kimselere açıp göstermesin!)²⁴¹

Nûr suresi 31. ayette toplamda 47 harf nûndan oluşmuştur ve Kur’ân’da nûn harfinin en çok tekrar ettiği ayettir. Ayrıca nûn-u nisve’nin en çok kullanıldığı ayettir.²⁴²

²³⁹ Mehmet Ali Şimşek, *Muzâri Fiilin Çekim Tablosu Ve İrâbı Üzerine*, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas: 2012, C. XVI, Sayı: 2, s. 219.

²⁴⁰ el-Bakara 2/228.

²⁴¹ en-Nûr 24/31.

²⁴² Min bernamec ihsâ’ul-huruf’ul-Kur’ân.

2.5. Nûn'u-Vikâye

Vikâye lügâtte; koruma, koruyuculuk, sahip olma, arka çıkma, kayırma gibi manalara gelir.²⁴³ Arapça'da ise kaynaştırma harfi, mütekellim ya'sından önce isim, fiil, zamir ve edatlara bitişen nûn harfidir. Örneğin: *لَيْتَنِي، إِنِّي، وَجَدَنِي* (Beni buldu, şüphesiz ben, keşke ben...)²⁴⁴

Ya'ul – mütekellim bir fiile veya isim-fiile bitiştiğinde, onların arasını (nûn-u vikâye) diye adlandırılan bir nûn harfiyle ayırmak gerekir. Çünkü o kesra ile bitişmekten sakınır (Yani: *ondan korunur*.) Nûn'u-vikâye kesra üzere mebnidir. İki şekilde kullanılır:

1) Ya'ul-mütekellime bitişen nûn; Örnek: *عَلَّمَنِي الْمَعْلَمُ* (Öğretmen bana öğretti.)

2) Teaccüb fiiline bitişen nûn; *مَا أَفْعَلُ* vezninden geliyorsa; Örnek: *مَا أَفْقَرَنِي إِلَى*

عَفْوِ اللَّهِ (Allah'ın affına ne kadar da çok ihtiyacımız var!)

İ'râbı:

ما: Sükûn üzere mebni teaccüb, fi mahalli ref, mübteda .

أَفْقَرُ: Fetha üzere mebni mazi fiil, i'râbta yeri yoktur.

ن : Kesra üzere mebni nûn'u-vikaye, i'râbta yeri yoktur.

ي: Sükûn üzere mebni muttasıl zamir, mahallen nasb, mef'ulun-bih.

Fiillerin veya isim fiillerin sonuna bitişen mütekellim ya'sından önce nûn-u vikâyenin gelmesi vaciptir. Maksat önceki kelimenin son harekesini korumaktır. Nûn-u vikâye, hurufu müşebbehâtun bi'l-fi'le bitiştiğinde genellikle, sabit olur.

يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ / لَعَلِّي 'de ise hazfî çoğunluktadır. لَعَلَّ 'de çoğunlukla bulunur; لَيْتَ

...أُبْلَغُ (Keşke ben de onlarla olsaydım./ Umulur ki ulaşırım...)

﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانَ ابْنِ لِي صَرْحًا لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ﴾ (Firavun: "Ey Hâmân, bana

yüksek bir kule yap; belki yollara erişirim.)²⁴⁵

²⁴³ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe, Türkçe-Arapça Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul: 2014, s. 604.

²⁴⁴ Sarı, *el-Mevârid*, s. 1474.

²⁴⁵ el-Mu'min 40/36.

harf-i مِنْ ، عَنْ de ise nûn-u vikâyenin getirilmesi ihtiyaridir. اَنَّ، كَأَنَّ، لَكِنَّ

cerlerine getirilmesi ise vaciptir.²⁴⁶ Örneğin: مَيِّ ، عَيِّ

Diğer örnekler : (رُوَيْدِي ، وَ عَلَيَّكَ) (yavaş yavaş beni bırak(mühlet ver... , bana yapıştı (beni bırakmadı.)²⁴⁷

2.5.1. Nûn'u Vikâye'nin Fiillere Dühulünün Hükümü

Birincisi: Mazi Fiil: Mazi iki kısımdır. Çekimli (munsarif) ve çekime uğramayan (camid). Çekimli (munsarif): Tek bir sîga olarak gelmez. Ör: كَتَبَ (yazdı) Muzâride يَكْتُبُ (yazıyor) emirde أَكْتُبْ (yaz), Çekime uğramayan (camid): tek bir sîga olarak gelir. Ör: عَسَى - لَيْسَ (değil, umulur ki)

Çekimli (munsarif) mazi'de nûn-u vikâye: Kesranın fiile dahil olmasından kaçınarak ya'ul mütekellime müsned mutasarrıf mazi fiilde nûn'u vikâye lüzum gelir. Örneğin: ... فَتَلَنِي، مَدَحَنِي، ضَرَبَنِي (Beni dövdü, beni övdü, beni öldürdü...)

Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

﴿قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا﴾

(Sabi dedi: "Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi, beni peygamber yaptı. Ve nerede olursam olayım, hayırlı kılmıştır beni, yaşadığım sürece bana namaz kılmayı, zekât vermeyi de emretti.)²⁴⁸

Çekime uğramayan (camid) mazide nûn'u vikâye: Camid fiiller عَسَى - لَيْسَ

مَا خَلَا - مَا عَدَا - حَاشَا (değil, umulur ki, dışında, haricinde) gibi camid (donuk) ve istisna edatı olarak kullanılan fiillerdir ve ayrıca teaccüb kalıbındaki (مَا أَفْعَلُ) fiiller de mazide ya'ul mütekellime isnad edilir. Örnekler: لَيْسَنِي - عَسَنِي - مَا خَلَانِي - مَا عَدَانِي

²⁴⁶ Zeki Koçak, Nahiv, (Ders Notları), Haz. Davut Ağbal, Osman Nuri Karadayı, Cengiz Çolak, Erzurum: 2011, s. 14.

²⁴⁷ el-Ğalâyînî, Camiu 'd-Durûsu 'l- 'Arabiyye, ss. 85-86.

²⁴⁸ el-Meryem 19/30-31.

حَاشَانِي - مَا أَصْرُنِي (beni değil, umulur ki beni, benim dışımda, haricimde, beni ne kadar da dövdü...) ²⁴⁹

Mazi'de Nûn'u Vikâye'nin Hazfi

Nûn'u nisve ile bir araya gelince zorunlu olarak mazi 'de nûn'u vikâye hazfedilir. Örneğin: ظَلَمْنِي zorunlu durumda ظَلَمْنِي (onlar bana zulmettiler)

İkincisi: Muzâri Fiil

Eğer sonunda başka bir nûn yoksa muzâri fiilin ya'ul mütekellime isnadında nûn'ul-vikâye lüzum gelir. Kur'ân-ı Kerim'de:

﴿وَبِرًّا بِوَالِدَيْهِ وَمَا يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا﴾ (Beni anneme saygılı ve iyilik edici kıldı ve beni bir zorba, isyankâr yapmadı.) ²⁵⁰

Muzâri fiilin nûn'u-nisve ve nûn'u-müekkid'e isnadında nûn'u-vikâye'nin duhulü:

Muzâri fiilde; ör: يَضْرِبْنَ (onlar (müe.) vurdular) gibi nûn'u-nisve'ye isnad edildiğinde ve ona ya'ul-mütekellim ilhak edildiğinde nûn vikâye'nin sübutuyla şöyle deriz:

يَضْرِبْنِي؟ هَلْ (Onlar (müe.) beni dövdüler mi?)

Aynı şekilde muzâri nûn'u sâkile veya hafife ile te'kid olduğunda, onu ya'ul-mütekellime isnad ederiz. Örneğin: Sakîle ile لَتَكْتُبَنِي , hafife ile لَتَكْتُبَنِي (Elbette beni yazarsın.)

Üçüncüsü: Nûn'u Vikâye'nin Emir Fiiline Duhulü

Emir fiili ya'ul-mütekellime isnad edilince nûn'u vikâye lüzum gelir.

Ör: أَكْرَمَانِي - أَكْرَمُونِي - أَكْرَمِينِي (Bana ikram et.)

Kur'ân-ı Kerim'den örneğin: ﴿وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ﴾ (..beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut.) ²⁵¹

²⁴⁹ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, ss.182-184.

²⁵⁰ el-Meryem 19/32.

²⁵¹ el-İbrahim 14/35.

Başka bir ayette: ﴿رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي﴾ (Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle; ey Rabbimiz! Duamı kabul et!)²⁵²

2.5.1.1. İsim Fiillerde Nûn'u Vikâye'nin Dühulü

Gıyasi (kurallı) isim fiile nûn'u vikâye duhul eder ve o emir fiiline benzeyen فَعَالِ veznindedir. Şöyle deriz:

تَرَكَنِي - إِتْرَكَنِي manası İTْرَكَنِي (Bana izin ver, beni idrak et..)‘dir.

2.5.1.2. Nûn'u Vikâye'nin Harflere Dühulü

Sekiz harfte nûn'u vikâye onlara duhul eder. Onlardan altısı hurûf'u-nasîhâ (inne ve grubu) لَعَلَّ، لَيْتَ، لَكِنَّ، كَأَنَّ، أَنْ، إِنَّ, ikisi ise harf'i cerr olan عَنْ وَ مِنْ‘dır.

Öncelikle: Nûn'u Vikâye'nin İnne ve Grubu'na Dühulü

Sözde ya'ul-mütekellim'den sonra gelirse لَيْتَ ile nûn'u vikâye'nin kullanılması gerekir. Zorunluluk dışında düşürülmez. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor.

﴿يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım.)²⁵³

Nûn'u vikâye'nin لَكِنَّ - كَأَنَّ - أَنْ - إِنَّ harflerine duhulü veya terki caizdir. Tâdîf (zayıflık) ve İctim'â (bir araya gelme)'dan kaçınmak için birçok örnekte düşürülebilir. Şöyle deriz:

(إِنِّي وَأَنْتِي) - (أَنْتِي وَأَنْتِي) - (كَأَنَّ وَ كَأَنْتِي) - (لَكِنَّ وَ لَكِنَّتِي)

Bu harfler Kur'ân-ı Kerim'de daha çok nûn'u vikâye 'siz gelir. Allah (c.c.) şu sözünde:

﴿وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ﴾ (Andolsun ki Rabbimin risâletlerini size tebliğ ettim ve size nasihat ettim)²⁵⁴ (أَنْتِي وَ أَنْتِي) kullanılmamıştır.

²⁵² el-İbrahim 14/40.

²⁵³ en-Nisa 4/73.

²⁵⁴ el-A'raf 7/68.

İkincisi: Nûn'u vikâye'nin عَنْ وَ مِنْ'a duhulü

Nûn'u vikâye'nin fiilde fethayı ve onların sükûnlarını korumak için عَنْ وَ مِنْ harflerine duhulü lüzum gelir. Sonra onların nûn'u, nûn'u vikâye'ye idgâm edilir (bağlanır) ve bu nûn zaruriyet dışında düşürülmez. Örneğin:

يَسْ مَيَّ وَ عَنِّي (Benden ümidini kesti.)²⁵⁵

2.5.2. Kurân-ı Kerim'de Nûn-u Vikâye

﴿يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (Ah, ne olurdu! Ben de onlarla beraber olaydım da büyük bir başarı kazansaydım.)²⁵⁶

﴿قَالَ مَا مَكِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ﴾ (Rabbimin beni içinde bulundurduğu imkânlar, (sizin vereceğinizden) hayırlıdır.)²⁵⁷

Nûn-u vikâye'nin vav'ul-cem'a'dan sonra mazi fiil ile kullanımına örnek ayetler:

﴿إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعُّوْنِي﴾ (Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız!)²⁵⁸

﴿قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي﴾ (Nuh dedi ki: Rabbim doğrusu bunlar, bana isyan ettiler.)²⁵⁹

Nûn-u vikâye'nin vav'ul-cem'a'dan sonra muzâri fiil ile kullanımına örnek ayetler:

﴿فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي﴾

(Ama eğer kardeşinizi bana getirmezseniz o zaman benden ne bir ölçek olsun (zahire) bekleyin, ne de yanıma yaklaşın!))²⁶⁰

﴿أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بَعْرَشَهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ﴾

(Doğrusu ben, sekiz yıl bana hizmet etmene karşılık olmak üzere, şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum; şayet on (yıl)a tamamlayacak olursan, artık o da senden. Ben sana zorluk çıkarmak istemem; beni de inşaallah salih olanlardan bulacaksın.)²⁶¹

﴿حَتَّى تَوْتُونِي مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ﴾

²⁵⁵ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, ss. 202-206.

²⁵⁶ en-Nisa 4/73.

²⁵⁷ el-Kehf 18/95.

²⁵⁸ el-A'raf 7/150.

²⁵⁹ en-Nuh 71/21.

²⁶⁰ el-Yusuf 12/60.

²⁶¹ el-Kassas 28/27.

(Allah adına kesin bir söz verinceye kadar, onu sizinle asla geri göndermem.)²⁶²

﴿لِمَ تُؤْذُونِي﴾

(Beni niçin incitiyorsunuz?)²⁶³

﴿أَفَعَبَرَ اللَّهُ بِتَأْمُرِيَّ عَبْدُ﴾

(Ey cahil topluluk! Böyle iken, siz ne cesaretle benden Allah'tan başkasına ibadet etmemi istiyorsunuz?)²⁶⁴

﴿أَتَجَادِلُونِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا﴾

(Sizin ve babalarınızın onu isimlendirdiğiniz isimler hakkında mı benimle mücâdele ediyorsunuz?)²⁶⁵

﴿قَالَ أَتَحْجُونِي فِي اللَّهِ﴾

(Siz hâlâ benimle O'nun hakkında mı deliller getirerek tartışıyorsunuz...) ²⁶⁶

﴿وَلَا تُخْزُونِي فِي ضَيْفِي﴾

(...beni, konuklarımdan utandırmayın.)²⁶⁷

Nûn-u vikâye'nin vav'ul-cem'a'dan sonra emir fiil ile kullanımına örnek ayetler:

﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ﴾

(Firavun dedi ki: Bilgili bütün sihirbazları bana getirin!)²⁶⁸

﴿آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ﴾

(Bana demir kütleleri getirin!)²⁶⁹

﴿أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إِهْنِينَ﴾

(...sen misin insanlara, Allah'ı bırakın da beni ve annemi iki tanrı tanıyın diyen?)²⁷⁰

﴿اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ﴾

(“Ey kavmim! Bana tâbî olun ki sizi irşad yoluna ulaştırayım.”)²⁷¹

Nûn-u vikâye'nin tesniye elif'inden sonra mazi fiil ile kullanımına örnek ayet:

﴿وَقُلْ رَبِّي أَرْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا﴾

(Onlar beni küçükken nasıl terbiye ettilerse, sen de kendilerine öylece merhamet et.)²⁷²

²⁶² el-Yusuf 12/66.

²⁶³ es-Saff 61/5.

²⁶⁴ el-Zümer 39/64.

²⁶⁵ el-A'raf 7/71.

²⁶⁶ el-En'âm 6/80.

²⁶⁷ el-Hûd 11/78.

²⁶⁸ el-Yunus 10/79.

²⁶⁹ el-Kehf 18/96.

²⁷⁰ el-Mâide 5/116.

²⁷¹ el-Mu'min 40/38.

²⁷² el-İsrâ 17/24.

Nûn-u vikâye'nin tesniye elif'inden sonra muzâri fiil ile kullanımına örnek ayet:

﴿أَتَعِدَّانِي أَنْ أُخْرَجَ﴾

(...beni (diriltilip) çıkarılacağımla mı tehdit ediyorsunuz?)²⁷³

2.6. Nûn'u-Ref

Bu nûn; ef'âl-u hamse'de zâid olan ve cezm ve nasb hallerinde hazf olunan elif'ul-isneyn (ikil elifi) –ya'ul-cem'a (çoğul ya'sı) veya ya'ul-muhâtaba'ya isnad edilen merfu muzâri fiilin sonuna gelen harftir. Bu nûn, ef'âl-i hamse'de (beş fiil) damme yerinde kabul edilir. Bu yüzden nûn-u ref olarak adlandırılır. Örneğin:

يَكْتُبَانِ، يَكْتُبُونَ، تَكْتُبَانِ، تَكْتُبُونَ، تَكْتُبِينَ ((o ikisi) yazıyor, (onlar) yazıyorlar, (siz ikiniz) yazıyorsunuz, (sizler) yazıyorsunuz, (sen) (byn) yazıyorsun.)

Bu nûn, cem'i müzekker gâib ile muhâtab ve müfred muhâtaba sîgadan sonra mef tuh (fethalı), tesniyelerde ise meksur (kesralı) olarak gelir.

Bu nûn harfleriyle kullanılan muzâri fiillerin başına cezm veya nasb eden edatlardan gelince; nûn-u ref hazf edilir. Fiil nûn-u ref'in hazfı ile meczum veya mansub olur. Örneğin:

لَمْ يَكْتُبَا، لَمْ يَكْتُبُوا، لَمْ تَكْتُبَا، لَمْ تَكْتُبُوا، لَمْ تَكْتُبِي ((o ikisi) yazmadı, (onlar) yazmadılar, (siz ikiniz) yazmadınız, (sizler) yazmadınız, (sen) (byn.) yazmadın.)

Burada başına muzâriyi cezm eden edatlardan لَمْ alan ef'al-u hamse'den cezm alâmeti olarak nûnlar düşmüştür.

Aynı şekilde başına muzâriyi nasb eden edatlar gelince; nasb alâmeti olarak fiil sonundaki nûn-u ref'ler hazf edilir. Örneğin:

²⁷³ el-Âhkâf 46/17.

لَنْ يَكْتُبَا، لَنْ يَكْتُبُوا، لَنْ تَكْتُبَا، لَنْ تَكْتُبُوا، لَنْ تَكْتُبِي ((o ikisi) yazmayacak, (onlar) yazmayacaklar, (siz (ikiniz) yazmayacaksınız, (sizler) yazmayacaksınız, (sen) (byn.) yazmayacaksın.)²⁷⁴ Örnekler:

﴿قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ﴾ (Ah halkım bir bilseydi!" dedi).²⁷⁵

أَنْتَ تَعْمَلِينَ الْوَاجِبَ. (Sen ödevini çalışyorsun.)

﴿قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ (Melekler) dediler ki: Allah'ın emrine şaşıyor musun?²⁷⁶

هُمَا يَلْعَبَانِ الْكُرَةَ. (O ikisi top oynuyor.)

﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ﴾ (İçlerinde akan pınarlar vardır.)²⁷⁷

2.6.1. Nûn'u Ref'in Hazfî

Nûn'u ref 'in hazfî 2 türlüdür: Vacib, caiz.

Vucûben nûn'u ref'in hazfî de 2 şekilde olur:

a) Fiil nasb veya cezm olmuşsa nûn-u ref vucûben hazf edilir. Örnekler:

﴿فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا﴾ (Eğer bunu yapamazsanız...) ²⁷⁸ Diğer bir ayette: لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ

﴿سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا﴾ (...sizler sarhoş ve zihinsel uyuşukluk halindeyken ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken de, yolları mescitten geçenler hariç, gusledinceye kadar namaza, mescide yaklaşmayın.)²⁷⁹

b) Fiil nûn-u te'kid-i sakîle ile kullanılmışsa, nûn-u ref vucuben hazf edilir.

Örnekler: ﴿لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ﴾ (...güven içinde Mescid-i Harâm'a gireceksiniz.)²⁸⁰

²⁷⁴ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, ss. 207-210.

²⁷⁵ el-Yâsin 36/26.

²⁷⁶ el-Hûd 11/73.

²⁷⁷ el-Râhman 55/50.

²⁷⁸ el-Bakara 2/24.

²⁷⁹ en-Nisa 4/43.

²⁸⁰ el-Fetih 48/27.

Diğer bir ayette: ﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾ (Siz, gerçekten tabakadan tabakaya bineceksiniz.)²⁸¹

Birinci ayet-i kerim’ede fiilin aslı (لَتَدْخُلْنَ) ‘dir. Ancak üç nûnun fiile ağır gelmesinden kaçınarak ve iki sâkinin yan yana gelmesinden kaçınarak, vav’ul-cem’a ve nûn-u ref hazf edilir. Damma vav-ul-cem’a’ya işaret eder. Nûn-u muhaffefede de aynı şekilde hazf olunur. Örneğin: لَتَدْخُلْنَ (elbette gireceksiniz.)

Cevazen nûn’u ref’in sübutu veya hazfı de 2 şekilde olur:

a) Nûn-u ref’in, nûn-u vikâye ile kullanılması caizdir. Örneğin: تَكْرُمَانِي

تَكْرُمُونِي (siz ikiniz bana cömertlik ettiniz, sizler bana cömertlik ettiniz.)

b) Hadis-i şeriflerde ve şiirde cevazen, cezm veya nasb durumu olmasına ihtiyaç olmaksızın nûn’u ref’in hazfı caizdir. Örneğin: Abdullah b. Ömer ra.’dan: Sahabi-î Kirâm, Peygamber efendimize (s.a.v.) bedir savaşı sırasında kâfirlerin cesetleriyle ilgili şöyle sorarlar: (كَيْفَ يَسْمَعُونَ، وَأَنْ يَجِيبُوا، وَقَدْ جِئُوا) (...bunların cesedleri kokuşmuş onlar seni nasıl duyacaklar?)²⁸² Aslı: (يَسْمَعُونَ) (يَجِيبُونَ) ‘dir.²⁸³

2.6.2. Kur’ân-ı Kerim’de Nûn’u Ref

﴿قُلْ أَغْيِرَ اللَّهُ تَأْمُرُونِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ﴾ (De ki: "Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi bana emrediyorsunuz ey câhiller?)²⁸⁴

﴿وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ﴾ (Beni doğru yola hidâyet etmiş iken, Allâh hakkında benimle tartışıyor musunuz?)²⁸⁵

﴿فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ﴾ (Eğer bunu yapamazsanız, ki aslâ yapamayacaksınız, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten sakının.)²⁸⁶

²⁸¹ el-İnşikâk 84/19.

²⁸² el-Buhari, Muslim, es-Sahih.

²⁸³ İbrahim Hamza Derviş Cüneyd, *Arapça’da Nûnlar ve Kur’ân-ı Kerimde Kullanımları*, el-Cami’atu’l-İslâmiyye, Gazze: 2012, ss. 131-140.

²⁸⁴ el-Zümer 39/64.

²⁸⁵ el-En’âm 6/80.

²⁸⁶ el-Bakara 2/24.

﴿ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾ (Sonra o gun, size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz.)²⁸⁷

Burada لَتُسْأَلُنَّ Nûn'u ref iki sâkinin bir araya gelmesinden dolayı düşürülmüş.

﴿وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ (Söyledikleri Allah katından olmadığı halde: Bu Allah katındandır, derler.)²⁸⁸

2.7. Tesniye/Müsennâ(İkil) ve Cem'i (Çoğul) Nûn'ları

İsimlerin sonuna gelip sayı bildiren ve kurallı isimlere eklenen zâid bir nûn harfidir. Bu nûnlardan tesniye nûnu meksur (*kesralı*) ve cem'i müzekker sâlim nûnu meftuh (*fethalı*) olarak gelir. Bu nûnlar tesniyede merfu durumda Elif, mansub ve mecrur durumda ya'dan sonra *kesralı* olarak; cem'i müzekker sâlim'de merfu durumda vav, mansub ve mecrur durumda ya'dan sonra fethalı olarak zâid harf olarak gelirler. Örnekler:

. وَسَلَّمْتُ عَلَى الرَّجُلَيْنِ (İki yolcu ulaştı, iki adama selâm verdim.)

.وَمَرَرْتُ بِالْمُعَلِّمِينَ (Öğretmenler geldi, öğretmenlere uğradım.)

İsimlerde Tekillik, İkillik, Çoğulluk ve Nûn'un Kullanımı

53. Tablo

Cem'i	Tesniye	Müfred	
الْمُدْرِسُونَ	الْمُدْرِسَانِ	الْمُدْرِسُ	Merfu Müzekker
الْمُدْرِسَاتُ	الْمُدْرِسَتَانِ	الْمُدْرِسَةُ	Müennes
الْمُدْرِسِينَ	الْمُدْرِسَيْنِ	الْمُدْرِسَ	Mansüb Müzekker
الْمُدْرِسَاتِ	الْمُدْرِسَتَيْنِ	الْمُدْرِسَةَ	Müennes

²⁸⁷ et-Tekasür 102 /8.

²⁸⁸ âlî-İmrân 3/78.

المُدْرَسِ	المُدْرَسِينَ	المُدْرَسِ	Mecrur Müzekker
المُدْرَسَاتِ	المُدْرَسَاتِينَ	المُدْرَسَةِ	Müennes

Tablodan da anlaşılacağı üzere; tesniyelerde nûn kesralı, cem'i müzekkerlerde fethalıdır. Cem'i müenneslerde kullanılmaz.²⁸⁹

Tesniye ve cem'i yapılırken üç durumu vardır:

a. Eğer hemze kelimenin aslından ise o halde hemzenin kalması (hazfedilmemesi) vaciptir.

قَرَّاء . قَرَّاءَان - قَرَّاءُونَ ، بَدَّاء . بَدَّاءَان . بَدَّاءُونَ (okuyucu-lar, hastalık-lar) gibi.

b. Te'nis için ziyâde kılınmış bir elif ise vav'a kalbedilmesi vaciptir:

صَحْرَاء . صَحْرَاءَان . صَحْرَاءُونَ (çöl-ler) سَمْرَاء . سَمْرَاءَان . سَمْرَاءُونَ (semra-lar)

صَحْرَاء . صَحْرَاءَان . صَحْرَاءَات سَمْرَاء . سَمْرَاءَان . سَمْرَاءَات

c. Eğer hemze kelimenin asli harfine bedel bir harf ise hemzenin hiç değişiklik yapılmadan bırakılması veya vav'a kalbedilmesi caizdir:

دُعَاء . دُعَاءَان / دُعَاوَان . دُعَاءُونَ / دُعَاوُونَ . دُعَاءَات / دُعَاوَات (dua-lar)

سَمَاء . سَمَاءَان / سَمَاوَان . سَمَاءُونَ / سَمَاوُونَ . سَمَاءَات / سَمَاوَات (sema-lar)²⁹⁰

2.7.1. Mankus isimlerde tesniye ve cem'i nûnu:

Mankus isim, sonunda lazımî, gayr-i müşedded ve mâkabli kesralı bir ي harfi bulunan murab isimdir. Örneğin: القاضي ، المحامي ، المتعالي ، المستعلي (en yüce, avukat, yargıç)

Mankus isim; nekra olup, herhangi bir kelimeye muzaf olmazsa sondaki ي harfi raf' ve cer halinde hazfedilir. Nasb halinde hazf olmaz. Hazfedilen bu harften ivaz bir tenvîn getirilir.

هَذَا قَاضٍ (Bu yargıç.) مَرَزْتُ بِقَاضٍ (Yargıça uğradım.) رَأَيْتُ قَاضِيًا (Yargıcı gördüm.)

²⁸⁹ www.onlinearabic.net.tr.

²⁹⁰ el-Râcihi, *Tatbîk 'ul-Nahvi*, s. 6.

Tesniye: Tesniye durumunda herhangi bir değişiklik yapılmaz. Eğer mankus ismin sonundaki ي hazfedilmişse tesniye yapılırken ي geri döner. هَذَا قَاضٍ هَذَا قَاضِيَانِ

Cem'i: Cem'i müzekker sâlim yapılırken mankus ismin sonundaki ي ilâl kaideleri gereği hazfedilir. Eğer kelime merfu durumunda ise ي'dan önceki kesra, raf alâmeti olan و'a uygun olsun diye dammelenir. Nasb ve cer durumunda kesra olduğu gibi kalır.

جَاءَ الْقَاضِي جَاءَ الْمُحَامِي (Yargıç geldi, avukat geldi.)

رَأَيْتُ الْقَاضِيَيْنِ رَأَيْتُ الْمُحَامِيَيْنِ (İki yargıcı, avukatı gördüm.)

جَاءَ الْقَاضُونَ جَاءَ الْمُحَامُونَ (Yargıçlar, avukatlar geldi.)

مَرَرْتُ بِالْقَاضِيَيْنِ مَرَرْتُ بِالْمُحَامِيَيْنِ (Yargıçlara, avukatlara uğradım.)

Cem'i müennes sâlim yapılırken tesniyedeki gibi hiçbir değişiklik yapılmaz.

قَاضِيَةٌ وَ قَاضِيَاتٌ ، مُحَامِيَةٌ وَ مُحَامِيَاتٌ (Hakime-ler, avuka-lar)

İsm-u tasğîr durumunda; tesniye ya da cemi müzekker sâlimlerin tasğîri zâid harfler yok sayılarak yapılır. Ardından bu zâid harfler ilave edilir.

مُسْلِمَان < مُسْلِمَانِ ، مُسْلِمُونَ (iki Müslüman, Müslümanlar)

İsm-u mensub kelime tesniye ya da cemi durumda, müfredi esas alınarak ism-u mensubu yapılır. زَيْدُون < زَيْدِيٌّ ، الْمُسْلِمَان < الْمُسْلِمِيٌّ (Zeyd'e ait, Müslümana ait.) gibi.

İsm'u işaret ve ism'u mevsul'de tesniyenin şeddeli olduğu da duyulur. İsm-u işaret ve ism-u mevsul'un ikil nûn ile kullanımına örnekler:

إِنْ هَذَا لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ (Bu iki sihirbaz sihirleriyle sizi yurduunuzdan çıkarma.)²⁹¹

إِخْدَى ابْنَتِي هَاتَيْنِ (...şu iki kızımın birini sana nikâhlamak istiyorum.)²⁹²

رَبَّنَا أَرِنَا اللَّذَيْنِ (Rabbimiz, cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster

ki...)²⁹³

²⁹¹ et-Taha 20/63.

²⁹² el-Kassas 28/27.

2.7.2. Tesniye/MüsennaNûnu

Tesniye "iki parçadan oluşan" anlamına gelir. Müsenna ise müennes ve müzekker iki varlığa işaret eden isim türüdür.²⁹⁴ Bu nûn meksur (*kesralı*) dur. Merfu durumda اِنْ elif harfinden sonra; mansub ve mecrur durumlarda يَنْ ya'dan sonra kullanılır. İ'rabı müfred kelime gibi hareke ile değil harfle'dir. Yani elif ile ref, ya ile nasb ve cerr olur. Ör: الْبَيْتَيْنِ, الْبَيْتَانِ (iki ev)

Nûn-u Tesniye 'nin Hazfi

İzafet durumunda ikil nûn hazf olunur:

جَاءَ لَاعِبَا الْكُرَةِ ، وَرَأَيْتُ مُهَنْدِسِي الْبِنَاءِ (Top oynayan iki oyuncu geldi, iki inşaat mühendisini gördüm.) Ayet-i kerimelerde şöyle gelir:

يَا صَاحِبِي السِّجْنِ (Ey benim iki zindan arkadaşım,...),²⁹⁵

وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقَرْىِ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ (Ve Biz; halkı zalim olan kasabalardan başkasını helak edici değiliz.)²⁹⁶

بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ (...hiç de öyle değil! Allah'ın iki eli de açıktır.)²⁹⁷

فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ (Onun ana-babası iki iman eden idi.)²⁹⁸

2.7.3. Cem'i (çoğul) nûn'u

1-Cem-i Müzekker Sâlim ve İ'rabı: Müfredinin sonuna, ref halinde, bir öncesi ötreli vav-nûn (و ن), nasb ve cer halinde, bir öncesi esreli ya-nûn (ي ن) getirilerek yapılır. Her iki durumda da sonundaki nûn harfî üstünlüdür.

مُسْلِمُونَ (مُسْلِمِينَ)

(Öğretmenler okula gitti.)

ذَهَبَ الْمُعَلِّمُونَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ.

Ref hali

²⁹³ el-Fussilet 41/29.

²⁹⁴ Sarı, *el-Mevarid*, Arapça-Türkçe Lügat, s. 1411.

²⁹⁵ el-Yusuf 12/39.

²⁹⁶ el-Kassas 28/59.

²⁹⁷ el-Maide 5/64.

²⁹⁸ el-Kehf 18/80.

(Öğretmenleri okulda gördüm.) رَايْتُ الْمُعَلِّمِينَ فِي الْمَدْرَسَةِ. Nasb hali

(Öğretmenlere selâm verdim.) سَلَّمْتُ عَلَى الْمُعَلِّمِينَ. Cer hali

Cem-i müzekker sâlimin alâmeti “و”dır. Sondaki “ن” ise müfredin sonundaki tenvînden ivazdır. Ör: ²⁹⁹مدرّس - مدرسون

2-Cem-i Müennes Sâlim ve İ'rabı: Müennes (dişil) isimlerin çoğuludur. Müfred müennes isimlerin sonuna (ات) harfleri getirilerek yapılır.

(Müslüman kadınlar) مُسْلِمَاتٌ مُسْلِمَةٌ

Müfred müennes isimlerde değişiklik yapılmadan sonuna bu ek eklenerek çoğul yapıldığı için buna da sâlim müennes cemi denilmiştir. Nûn harfî burada yoktur. İ'rabı müfred kelimeler gibi hareke iletilir. ³⁰⁰

Cem'i Nûn'un Hazfî

İzafet Durumunda:

(Mektebin öğretmenleri) مُعَلِّمُوا الْمَدْرَسَةِ

Allah (c.c.) şöyle buyurdu:

﴿تَاكِسُوا رُءُوسَهُمْ﴾ (...başlarını öne eğecekleri,...) ³⁰¹

﴿ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ (Bu hüküm ailesi Mescidi Harâm yakınında oturmayanlar içindir.) ³⁰²

2.7.4. Cem'i Mütellim Muttasıl Zamiri تا

Bu zamir sukûn üzere mebnî, mahallen ref, nasb ve cerr olarak i'rab edilir. Örnekler:

﴿رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا﴾ (Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, "Rabbimize inanın!" diye

imana çağıran bir davetçiyi (Peygamberi, Kur'an'ı) işittik,...) ³⁰³

²⁹⁹ el-Râcihi, *Tatbîk'ul-Nahvi*, s. 9.

³⁰⁰ Soysaldi, *Arapça Dilbilgisi*, s. 11.

³⁰¹ es-Secde 32/12.

³⁰² el-Bakara 2/196.

³⁰³ âli-İmrân 3/193.

﴿إِنَّا آمَنَّا فَأَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا﴾ (Onlar ki, Ey Rabbimiz! Biz inandık, iman getirdik, artık bizim suçlarımızı bağışla...) ³⁰⁴

﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُون﴾ (İşte bu oluşturduğunuz ümmet, tek bir ümmettir, Rabb'iniz de benim. Öyleyse sırf bana kulluk ediniz.) ³⁰⁵

2.7.5. Ukûd Sayılarda Nûn

20-30-40-50-60-70-80-90 sayılarına ukûd sayılar denir. Müzekker ve müenneste aynı gelen, temyizi ise müfred ve mansub olur. Örnekler:

عِشْرُونَ طَالِباً – عِشْرُونَ طَالِبَةً (yirmi öğrenci)

هَذِهِ عِشْرُونَ كِتَاباً. (Bunlar yirmi kitaptır.)

جَاءَ ثَمَانُونَ مَقَاتِلًا. (Seksen savaşçı geldi.)

إِشْتَرَيْتُ عِشْرُونَ حَقِيَّةً. (Yirmi çanta satın aldım.)

سَلَّمْتُ عَلَى ثَمَانِينَ طَالِبَةً. (Seksen kız öğrenciye selâm verdim.) ³⁰⁶

Merfu

عِشْرُونَ – ثَلَاثُونَ – أَرْبَعُونَ – خَمْسُونَ – سِتُّونَ – سَبْعُونَ – ثَمَانُونَ – تِسْعُونَ

Mansub

عِشْرِينَ – ثَلَاثِينَ – أَرْبَعِينَ – خَمْسِينَ – سِتِّينَ – سَبْعِينَ – ثَمَانِينَ – تِسْعِينَ ³⁰⁷

2.7.6. Kur'ân-ı Kerim'de Tesniye ve Cem'i Nûnu

Kur'ân-ı Kerim'de tesniye ve cem'i nûnu kullanımı oldukça fazladır. Yine izâfet durumlarında bu nûnlar hazf olmuştur.

Tesniye ile ilgili örnekler:

﴿فَإِنْ عُبِّرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا﴾ (Ama sonradan bu iki şahidin, bu günahı işledikleri ortaya çıkarsa, ...) ³⁰⁸

³⁰⁴ âli-İmrân 3/16.

³⁰⁵ el-Enbiyâ 21/92.

³⁰⁶ Muhammed Abdülkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 250.

³⁰⁷ Soysaldi, *Arapça Dilbilgisi*, s. 8.

³⁰⁸ el-Mâide 5/107.

﴿قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا﴾ ('Yardımlaşan iki sihir (Tevrat ve Kuran); hepsini inkar edenleriz' dediler.)³⁰⁹

﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾ (Hayır, hiç de öyle değil! Allah'ın iki eli de açıktır.)³¹⁰

﴿مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ﴾ (Mümin ve kâfir) iki zümrenin durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir.)³¹¹

﴿وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ (..ki O) orada bütün meyvelerden çiftler yarattı.)³¹²

Cem'i nûnu ile ilgili ayetler:

﴿وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ﴾ (Biz, inşallah emredileni yerine getiririz.)³¹³

﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ (Cahillerden biri olmaktan Allah'a sığınırım.)³¹⁴

Mütekellim نَا ile ilgili örnekler:

Bu nûna örnekler vermiştik. Bunlara ek olarak şu ayet örnek verilebilir:

﴿وَإِنَّا بِرَيْءٍ مِّمَّا تَعْمَلُونَ﴾ (Siz benim yaptığımdan uzaksınız ben de sizin yaptığınızdan berîyim!)³¹⁵

³⁰⁹ el-Kasas 28/48.

³¹⁰ el-Mâide 5/64.

³¹¹ el-Hûd 11/24.

³¹² er-Râd 13/3.

³¹³ el-Bakara 2/70.

³¹⁴ el-Bakara 2/67.

³¹⁵ el-Yunus 110/41.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASLÎ, ZÂİD, İBDÂL VE HAZF AÇISINDAN NÛN'UN HALLERİ, NÛN HARFİNİN SÜBUTU VEYA HAZFİ

3.1. ASLÎ NÛN VE ZÂİD NÛN

Asli nûn; fiilin, ismin, zamirin, harf-i cerr'in, edatın, bağlacın vb. kök harflerinde olan, o kelimenin temel harflerini oluşturan nûndur. Başına, yanına veya sonuna herhangi bir ek, edat, bağlaç vb. aldığında hazf veya zâid olmayan nûnlardır. Örnekler:

...كَانَ، إِنَّ، مِنْ، هُنَّ، أَنْتَ، أَنْظُرْ، يَنْصُرْ، نَالَ، نَحْنُ، نَعَمْ، نَجَاتِي (Necati, evet, biz, elde etti, yardım ediyor, bak, sen, onlar, -den, -dan, şüphesiz, sanki...) ³¹⁶

Zâid nûn harfi; kelimenin başına, ortasına veya sonuna eklenebilen, iştikâk (türeme) yoluyla, tenvîn, te'nis, te'kid, nisve, vikâye, zamir, sayı, cinsiyet vb. belirtmek için isim, fiil, zamir, harf, edat, bağlaç, vb. eklenen; i'rab yönünden kelime etki eden bir harftir.

Zâid nûn; kelimenin başı, ortası ve sonunda olmak üzere üç çeşittir:

1.Tür: Kelimenin baş tarafında olan zâid nûn harfi.

2.Tür: Kelimenin ortasında olan zâid nûn harfi.

3.Tür: Kelimenin sonunda olan zâid nûn harfi.

Kelimenin Başında Olan Zâid Nûn Harfi

Fiil-i muzâri nefis-i mütekellim maa'l-gayr sîgaların baş tarafındaki nûn harfi zâiddir.

Misâl: نَنْصُرُ (yardım ederiz) kelimesinin baş tarafındaki nûn harfi gibi.

Kelimenin Ortasında Olan Zâid Nûn Harfi

³¹⁶ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, s. 267.

Kelimenin ortasında olan zâid nûn harfine misâl: عَصْنَقَر (aslan) , عَقْنَقَل (geniş vadi) , قَرْنِفَل (karanfil) , حَبْنَطِي (Dolgun ve kısa kişi) ve وَرْتَنَل (şer) kelimelerindeki nûn harfi gibi.

Kelimenin ortasında olan nûn harfinin zâid olabilmesi için üç şart vardır.

1.Şart: Kendisinin öncesinde ve sonrasında ikişer harfin mevcut olması. Bu şarta göre, عَنَبَر (Güzel bir koku) kelimesindeki nûn harfinin zâid oluşu ile hükmedilemez. Zira nûn harfinden önce iki harf değil, sadece tek bir harf vardır.

2.Şart: Nûn harfinin sâkin olması.

Bu şarta göre, غَرْنِيق (kuğu kuşu) kelimesindeki nûn harfinin zâid oluşu ile hükmedilemez.

3.Şart: Nûn harfinin idğâm edilen bir harf olmaması.

Bu şarta göre, عَجَنَس (iri deve) kelimesindeki birinci nûn harfinin zâid oluşu ile hükmedilemez. Zira birinci nûn harfi ikinci nûn harfine idğâm edilmiştir.

Kelimenin Sonunda Olan Zâid Nûn Harfi

Kelimenin sonunda olan zâid nûn harfi dokuz çeşit kelimede bulunur.

1.Nevi: Son tarafında zâid elif ve nûn harfleri bulunan müfred isim. Misâl: عُنْمَانُ ve غَضْبَانُ (Kızgın, Öfkeli) gibi.³¹⁷

2.Nevi: Son tarafında zâid elif ve nûn harfleri bulunan cemi mükesser (kırık) isim. Misâl غُلْمَانُ ve ظُهْرَانُ (sırtlar, köleler) gibi.

غُلْمَانُ kelimesi غُلَام (Köle) kelimesinin cemidir. ظُهْرَانُ kelimesi ise ظَهْر (Sirt) kelimesinin cemidir.

Bu zikredilen iki nevi kelimenin sonundaki nûn harfinin zâid olabilmesi için iki şart vardır.

1. Şart: Kelimenin sonundaki nûn harfinden önce bir elif harfinin bulunması.

Bu şarta göre, أَرْزَنُ (Acı badem yağı) kelimesinin sonundaki nûn harfinin zâid oluşu ile hükmedilemez.

³¹⁷ el-Râcihi, *Tatbîk'ul-Nahvi*, s. 115.

2. Şart: Kelimenin sonundaki nûn harfinin evvelinde bulunan elif harfinden önce en az üç asıl harf mevcut olması.

Bu şarta göre, اسْكَنْ (Birini bir yerde yerleştirmek) kelimesinin sonundaki nûn harfinin zâid oluşu ile hükmedilemez. Zira bu kelimedeki elif harfinden önce üç değil, sadece iki asıl harf mevcuttur.

3.Nevi: Tesniye olan kelimeler. Misâl: ضَارِبَانِ ve يَضْرِبَانِ (o ikisi vurdular, vuruyorlar) gibi.

4.Nevi: Son tarafında vav ve nûn bulunan cemi müzekker kelimeler. Misâl: ضَارِبُونَ ve يَضْرِبُونَ (onlar vurdular, vuruyorlar) gibi.

5.Nevi: Tesniye olan kelimelere ilhak edilen kelimeler. Misâl: اِثْنَانِ ve اَلَّذَانِ (ki o ikisi, iki) gibi.

6.Nevi: Cemi müzekker musahhih olan kelimelere ilhak edilen kelimeler. Misâl: عِشْرُونَ ve عِلْيُونَ (yirmi, illetli, hastalıklı) gibi.

Bu altı nevi kelimenin sonunda bulunan nûn harfi zâid'dir.³¹⁸

Sibeveyh'in kitabında elif 'ten sonra zaid nûn'un olduğu bazı kalıplar şöyledir:

54. Tablo

فُعْلَانُ: عَطْشَانُ - سَعْدَانُ صَمْرَانُ (susu- mutlu- itiraf eden)
فُعْلَانُ: عُثْمَانُ - دُكَّانُ - ذُبْيَانُ (Osman- mağaza- eriyen)
فُعْلَانُ: ضِبْعَانُ - سِرْحَانُ - إِنْسَانُ (sırtlan- kurt- insan)
فُعْلَانُ: قَطْرَانُ - طَرَبَانُ - شَقَرَانُ (katran- kokarca- kumral)
فُعْلَانُ: سُبْعَانُ (yirtıcı hayvan)
فُعْلَانُ : قُمَّحَانُ (buğday rengi)
فُعْلَانُ : حُوْمَانُ (uçan)

³¹⁸ Sadoğlu, Muvazzaf Sarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu, ss. 712-713.

فِعْلَانٌ : فَرَّكَانَ عَرِفَانٌ (ovalayan, sürten- ilim sahibi)
فِعْلَانٌ : تَنَفَّانَ (delik)
مَفْعَلَانٌ : مَكْرَمَان - مَلِكَمَان (saygın, kral-kandıran)
فَعْلِيَانٌ : صَلِيَان - بَلِيَان (yanan, tutuşan- yıpranmış-eski)
فَعْلَعَانٌ : عَنُظَيَان - خَرَبَان (harap, yıkılmış-kemikten)
فَعْلَعَانٌ : قَبْعَان - سَيِّبَان (oturan- esir)
فُعْلُوَانٌ : عُنُطُوَان (dişi keçi)

Zâid nûn ayrıca delil ile ilhak olmayan ğayr'ı ilhak (eklenmemiş) zâid nûn ve delil ile ilhak zâid nûn (eklenmiş) olarak iki kısma ayrılabilir.

3.1.1. Delil ile Ğayru'l-İlhâk (eklenmemiş) Zâid Nûn

1- إِنْفَعَلَ babında nûn- Şöyle deriz:

إِنُطَلِقَ - مُنْطَلِقٌ - إِنُطَلِقَ (koşturdu, koşturan, koşturmak)

2- إِفْعَلَلَ da Nûn- Şöyle deriz:

إِخْرُنْجِمَ - مُحْرُنْجِمٌ - إِخْرُنْجِمًا (toplandı, toplanan, toplanmak)

3-Tesniye Nûn'u: الْكِتَابَانِ (iki kitap)

4-Cem'i Müzekker Sâlim Nûn'u : الْمُسْلِمُونَ (Müslümanlar)

5-Ef'al'ul-Hamse'ye İlhak Olan Nûn'u Ref: يَذْهَبُونَ (gidiyorlar)

6-Nûn'u Te'kid'i Sakîle veya Hafîfe:

Te'kid nûnları olan sakîle ve hafîfe nûnlarında fiilin sonuna eklenen zâid nûnlardır. Örneğin: إِذْهَبَنَّ، إِذْهَبَنَّ (mutlaka git)

7-Ya'ul-Mütekellim ile Bitişen Nûn'u Vikâye : وَعَدَنِي (bana söz verdi).

8-Tenvîn Nûn'u : رَجُلٌ وَ كِتَابٌ (adam, kitap)

9-Nun'u Nisve: Fiilin sonuna ilhak edilen ve hazfedilmeyen bir nûndur.

Örneğin: ذَهَبْنَ (gittiler)

10- فَعْلَان و فَعْلَانِ Babında Kırık Çoğul Sonuna İlhak Olan Nûn:

فُضْبَان و غُرْبَان (kargalar, çubuklar)

11- Muzârî Fiilin Başında Nûn : نَكْتُبُ - نَقْرُأُ (yazıyoruz, okuyoruz).

3.1.2. Delil ile İlhak Zâid (Eklenmiş) Nûn

İştikâk (Türeme) yoluyla nûn ikinci, üçüncü, dördüncü zâid harf olarak kelimeye girebilir.

İkinci harf nûn-u zâid olarak gelir. Ör:

عَنْسَلْ (abes ayıp) - عَنِيسْ (kurak çöl) - قَنْفَخَرْ (kanbur, omurgası çıkık) - قَنْعَاسْ (ela) - عَنَرِيسْ (kahramanlık)

Üçüncü harf olarak türemiş kelimeye kullanılır.

عَرْنْ (kavgacı) - فَرْنَاسْ (çit)

Dördüncü harf olarak gelir.

صَيْفَنْ (misafirlik) - عَرْصَنْ (münkir, kaba) - عَلَجَنْ (dinsiz)

İlhak Zâid Nûn'un Kalıpları

Bu kalıpları aşağıdaki gibi sınıflandırırız.

Öncelikle: İkinci harf olarak nûn'un ilhakı

55. Tablo

فُنْعَل : فُنْبِرْ - عُنْطَبْ - عُنْصَلْ (Kanber-zıbyn-asli)	
فُنْعَل : جِنْدَبْ (Askere almak)	
فُنْعَل : عَنِيسْ - عَنْسَلْ (Ayıp, abes-ela)	
فُنْعَلَوْ : حِنْطَاوْ - كِنْدَاوْ (mumya, kanadalı)	

(kanbur, omurgası çıkık)	فَعَال : قَنَعَس
(kurak, çöl)	فُعْلَل : قَنَفَحَر
(zincirleme)	فُعْلَل : كَنَهَل
(Böcek-isyankâr)	فُعْلَاء : حُنْفَسَاء - عُنْصَلَاء

İkincisi: Üçüncü harf olarak nûn ilhakı

(ard)	فُعْلَل : عُرِنَد
(deneme)	فُعْلَل : جَرِنَبَة
(Çit)	فُعْلَل : فَرَنَاس

Üçüncüsü: Rubai 'de üçüncü harf olarak nûn'un ilhakı

(asansör- akıllı) - عَفَنُقُل - عَصَنُصُر	فُعْلَل : عَصَنُصُر - عَفَنُقُل
(dvd-bozuk, çürük) - عَفَنُجَج - صَفَنَدَد	فُعْلَل : صَفَنَدَد - عَفَنُجَج
(maruz kalma-karanfil) - قَرَنِفَل - عَرَنَن	فُعْلَل : عَرَنَن - قَرَنِفَل

فُعْلَل kalıpları da bu türden rubai bablardandır. فَعْلُولَه - يُنْفَعَل - فُعْلَلِيَة - فُعْلَلِي - فُعْلَلِي - فُعْلَلِي - فُعْلَلِي

Dördüncüsü: Nûn'un dördüncü harf olarak ilhakı

(sallanan-misafirlik-dinsiz) - عَلَجَن - صَيْفَن - رَعَشَن	فُعْلَل : رَعَشَن - صَيْفَن - عَلَجَن
(Belki)	فُعْلَل : فَعْلَل
(Avcılık, vuruş)	فُعْلَل : فَرَسَن
(hilekâr, şeytan-normal)	فُعْلَل : عَفَرَن - عَلَدَن
(ahmaklık)	فُعْلَل : بَلْهَنِيَة

3.1.3. İsm’u Mensub’da Zâid Nûn

İzafet olduğunda nûn, ism’u mensub’da zâid harf olarak gelir. Ör: حَيَّانِي

رُقْبَانِي (kölem-yaşamım)³¹⁹

3.2. Nûn Babında İbdâl (Karşılıklı Yer Değiştirme)

İbdâl; illet harfî olup olmadığına bakılmaksızın bir harfin yerine bir başka harfin konulmasıdır. İbdâl daha çok semaî kabul edilir.³²⁰

Bu bölümün konuları:

-Nûn’un Hemze’den İbdâl’i	- Elif’in Nûn’dan İbdâl’i
-Nûn’un Lâm’dan İbdâl’i	- Mîm’in Nûn’dan İbdâl’i
-Nûn’un Mim’dan İbdâl’i	- Ya’nın Nûn’dan İbdâl’i
-Nûn’un Vav’dan İbdâl’i	

Nûn’un Hemze ’den İbdâl’i

Müberred şöyle der: فَعْلَانِ وَ فَعْلِي (Normalde kalıbımız ‘فَعْلَاء’dır) kalıplarında

nûn elif yerine ve nûn tesniye elifi ve nûnu yerine ibdal olur.” Ör:– عَضْبَان – عَطْشَان

سَكْرَان (kızgın, susuz, sarhoş)

Aynı şekilde olur. Ör: حَمْرَاءَ (حَمْرَاءُ) Örneklerde görüldüğü üzere nûn tesniye

yerine kelimeni yapısından ibdal olmuş ve aynı şekilde nûn elif (hemze) yerine ibdal olmuş.

Nûn’un Lâm’dan İbdâl’i

Farazdak:³²¹ هَلْ أَنْتُمْ عَائِجُونَ بِنَا لَعْنًا ... نَرَى الْعَرَصَاتِ أَوْ أَثَرَ الْحَيَامِ؟ (Sizde bizim

için fildişleri bulunur mu? Araziler veya arkasında çadırlar görürüz...) لَعْلًا lâm

yerine nûn ibdâl olmuştur.

Nûn’un Mim’dan İbdâl’i

Nûn birçok yerde mim’dan ibdâl olur. Ör:

³¹⁹ Muhammed Abdulkarim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, ss. 262-286.

³²⁰ el-Râcihi, *Tatbîk’ul-Sarfî Ders Notları*, s. 53.

³²¹ Ebû Firâs Hemmâm b. Galib b. Sa’saa et-Temîmî Farazdak (ö. 114/732), Emevîler devrinde eski üslûbu devam ettiren üç büyük hiciv şairinden biri.

أَيْمٌ - أَيْنَ \ عَيْمٌ - عَيْنٌ \ غَامَتٌ - غَانَتْ \ تَفِيمٌ - تَفِينٌ \ اِمْتَقَعَ - اِنْتَقَعَ \ مَخْرٌ - مَخَرٌ

(Nerede, göz, bulutlandı, yok oluyor, yatırdı (demledi), nehir)

Nûn'un Vav'dan İbdâl'i

Nûn vav'dan kuraldışı olarak (şaz) ibdâl olur. Ör: صَنْعَاوَى - بَراوى (sunî, yapay-parlak)

Kelimelerinde vav hemze ile kullanılır fakat şöyle duyurulur.

صَنْعَانِي - بَهْرَانِي

Elif'in Nûn'dan İbdâl'i

Aşağıdaki durumlarda elif nûn'dan ibdal olur.

Mansub menûn (mansub tenvîn)'da durduğumuzda tenvîn ile elif'i ibdal ederiz. Şöyle deriz: أَيْنَ سَعْدَا Aslı: سَعْدٌ (Suad nerede?)

Lâm'ın Nûn'dan İbdâl'i

Lâm'ın nûn'dan ibdâl'i أَصِيلَانٌ 'da tasğir(küçültme) (aslan) da şöyle deriz.

أَصِيلَانًا - أَصِيلَالًا

Mîm'in Nûn'dan İbdâl'i

Mîm, nûn'u-sâkine'yi istemekle bu م'den önce olursa mîm, nûn'dan ibdâl olur. Ör: شَمْبَاءٌ وَ عَمْرٌ Aslı ibdâl'den önce شَمْبَاءٌ وَ عَمْرٌ (güzel bir koku, şempanze)'dır.

Ya'nın Nûn'dan İbdâl'i

يَا'nın nûn'un lüzumu ile ya nûn'dan ibdâl olur. Çünkü onun aslı يَدَارٌ (para birimi)'dir. Ya sâkil'in zayıflamasından kaçınarak birinci nûn'dan ibdâl olmuştur. Buna delilde küçültme sözündeki ذَيْنِيرٌ³²² dir.

³²² Muhammed Abdulkarim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, ss. 287-294.

3.3. Nûn'un Hazfî (Düşürülmesi)

Tesniye ve cem'i isimlerde izâfet durumunda sondaki nûnun hazf edildiğine daha önce değindik. Örneğin: مُدْرِسَا الْمَدْرَسَةِ ، مُدْرِسَا (okulun iki öğretmeni, okulun öğretmenleri) gibi.

Nûn-u ref konusunda ele aldığımız gibi, muzâri'nin sonuna tesniye elif'i, cem'i vav'ı ve muhâtaba ya'sı bitişen ölçülerine, yani يَفْعَلَانِ - تَفْعَلَانِ - يَفْعَلُونَ -

تَفْعَلِينَ - تَفْعَلُونَ sîgalarına beş fiil (أَفْعَالُ الْخَمْسَةِ) denir. Bu ölçülerdeki

muzâri fiillerin raf' halinde ن sabit, nasb ve cezm halinde ise ن hazf olur.

Muzâri fiillerden her biri nûn'un sübutuyla merfu' (مَرْفُوعٌ بِثُبُوتِ النُّونِ)

olmasına örnekler:

يُدْرِسَانِ - تُدْرِسَانِ - يُدْرِسُونَ - تُدْرِسُونَ - تُدْرِسِينَ

يَنْظُرَانِ - تَنْظُرَانِ - يَنْظُرُونَ - تَنْظُرُونَ - تَنْظُرِينَ

يَعْرِفَانِ - تَعْرِفَانِ - يَعْرِفُونَ - تَعْرِفُونَ - تَعْرِفِينَ

Muzâri fiillerinden her biri nûn'un hazfî ile mansub (مَنْصُوبٌ بِحَذْفِ النُّونِ)

olmasına örnekler:³²³

لَنْ يَدْرِسَا - لَنْ يَدْرِسُوا - لَنْ تَدْرِسِي

لَنْ تَنْظُرَا - لَنْ تَنْظُرُوا - لَنْ تَنْظُرِي

لَنْ يَعْرِفَا - لَنْ يَعْرِفُوا - لَنْ تَعْرِفِي

Muzâri fiilin başına cezm edatı alması sonucu nûnun hazfî ile meczum olmasına örnekler:

لَمْ يَدْرِسَا - لَمْ يَدْرِسُوا - لَمْ تَدْرِسِي

لَمْ تَنْظُرَا - لَمْ تَنْظُرُوا - لَمْ تَنْظُرِي

لَمْ يَعْرِفَا - لَمْ يَعْرِفُوا - لَمْ تَعْرِفِي

³²³ Mehmet Maksutoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, s. 131.

Sükûnla Meczum Olduğunda Muzâri ‘den Nûn’un Hazfî

Ecvef Muzâride; örneğin كَانَ’nin ن’unun hazfedildiği yerler: Şu şartlar gerçekleşirse كَانَ’nin ن’unun hazfedilir.

- a. Sülası muzâri olacak,
- b. Meczum olacak,
- c. Sonuna zamir bitişmeyecek,
- d. Kendisinden sonra gelen kelime sâkin bir harfle başlamayacak.

لَمْ تَكُ مِنَ الْمُصْلِينَ؛ وَلَمْ أَكُ بَعِيدًا؛ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً × لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا *(inananlardan olmadın, uzak olmadım,; iyi olursan, kafirlerden olmazsın.)*

لَأَنْ كُنْتَ كَرِيمًا فَأَنْتَ مَحْبُوبٌ *(Çünkü sen saygındın ve sen sevilensin)* cümlesinde ل tahfif için hazfedilir, كَانَ hazfedilip ona bedel olarak zaid مَا getirilir, كَانَ’nin sonundaki zamir ت munfasıl zamire (أَنْتَ) çevrilir. أَمَّا أَنْتَ كَرِيمًا فَأَنْتَ مَحْبُوبٌ şekline dönüşür.³²⁴

كَانَ Ecvef fiili Muzâride başına cezm edatları alınca sondaki nûn harfî hazf edilebilir. تَكُونُ vav ve nûnun düşmesiyle تَكُ oluyor. Kur’ân-ı Kerimden örnekler:

﴿وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا﴾ *(İyilik olursa onu katlar...)*³²⁵

﴿إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ﴾ *(Yaptığın iyi veya kötü iş, bir hardal tanesi ağırlığıncı olsa...)*³²⁶

Aynı şekilde:

﴿قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمُ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ *(Size peygamberleriniz açık açık deliller getirmediler mi?)*³²⁷

Allah (c.c.):

﴿أَلَمْ تَكُ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكَ﴾ *(Âyetlerim size okunurken siz onları yalanlıyordunuz, öyle değil mi?)*³²⁸

لَكِنْ’den Nûn’un Hazfî

³²⁴ el-Râcihî, *Tatbîk’ul-Nahvi*, s. 37.

³²⁵ en-Nisa 4/40.

³²⁶ el-Lokman 31/16.

³²⁷ el-Ğafir 40/50.

³²⁸ el-Mu’minun 23/105.

لَكِنْ'den nûn; muhaffefe için kendisinden sonra şiirde vezni kurmak için sâkin bir harf gelirse düşürülür. Necaşi³²⁹'nin şiirinden:

فَلَسْتُ بِآتِيهِ وَ لَا أَسْتَطِيعُهُ وَلَاكِ إِسْقَىٰ إِنْ كَانَ مَأْوَاكَ ذَا فَضْلٍ
(Kurt ona: Sofrana gelecek değilim, sende davet etmeye istekli değilsin, fakat eğer suyun olsaydı ondan içerdim)

لَدُنْ (yanında, yakınında) den Nûn'un Hazfî

Araplarda لَدُنْ'de 10 çeşit vardır. Onlardan 6'sında Nûn sabit, 4'ünde ise düşer.

Nûn'un لَدُنْ'de sabit olduğu durumlar:

1-Lâm fethalı, dal dammeli ve nûn sukûnlu 2-Lâm ve dal fethalı nûn sukûnlu 3-Lâm fethalı, dal kesralı, nûn sukûnlu 4- Lâm fethalı, dal sukûnlu, nûn kesralı 5- Lâm dammeli, dal sukûnlu, nûn kesralı 6-Lâm fethalı, dal sukûnlu, nûn fethalı olur.

Nûn'un لَدُنْ'den düştüğü durumlar:

1-Lâm fethalı, dal sukûnlu 2-Lâm dammeli, dal sukûnlu 3- Lâm fethalı, dal dammeli 4-Lâm dammeli, dal sukûnlu ve lâm fethalı dal dammeli ve لَت : Lâm fethalı, ta kesralı olarak gelebilir. Nûn'un لَدُنْ'de sübutuna örnek şair:

تَنْتَهَضُ الرَّعْدَةُ فِي ظَهْرِي مِنْ لَدُنِ الظُّهْرِ إِلَى الْعَصِيرِ.
titreme (ağrı) artıyor.

Nûn'un لَدُنْ'de düşmesine örnek:

لَدُ حَبِيبِهِ (sevgilisi yüzünden)

Nûn'un Hazfî İle İlgili Diğer Durumlar

Birincisi: مُنْدُ (-den beri) tasğire dönüşmüştür. Nûn düşerek مُنْدُ olur.

İkincisi: فُلَانُ aslı فُلْ (filanca)

Üçüncüsü: أَنْ aslı أَنْ'den hafiflemiştir.

³²⁹ Necaşi: Habeş hükümdârı, Peygamber efendimiz zamanındaki Necâşi'nin adı "Eshame" idi.

Dördüncüsü: إِنَّ aslı نْ 'den hafiflemiştir.

Beşincisi: Tasğir (*küçültme*) durumunda zâid nûn'un tasğir'den aslına döndüğünde zâid nûn düşer. Ör: عَفِيجَج (oniki parmak bağırsağı) kelimesi tasğir formunda عَفِيجَج 'dir ve aslında düşmüştür.³³⁰

3.4. Nûn-û el Memnû Min-es-Sarf (el-Memnû' Min et-Tenvîn) (Nûnlanmaz)

Nunlanmaz, sonuna, yazılmadığı halde okunan nûn (tenvîn) kabul etmeyen, başına belirlilik takısı almayan, kesra yerine fetha ile mecrur olan isimdir. Nunlanmaz isimleri, başlıca üç toplulukta inceleyebiliriz.

a) İsimlerde b) Alemler'de (özel isimlerde) c) Sıfatlarda

a)İsimlerde

Tenvîn ve kesra kabul etmeyen isim cinsinden kelimeler, sonunda dişillik elif'i bulunan veya مَفَاعِلُ – مَفَاعِلُ ölçülerine benzer ölçülerde olan çokluk isimleridir:

صحراء	>	(Çöl)	في الصحراء	(Çöl 'de)
زُكْرَى	>	(Hatıra)	بُشْرَى	(Müjde)

صلينا في المساجد . (Mescitlerde namaz kıldık.)

تعلمنا في المدارس . (Mekteplerde öğrendik.)

إشترت مفاتيح كثيرة . (Birçok anahtar satın aldın.)

نفتح الأبواب بمفاتيح . (Kapıları anahtarlarla açarız.)

يُنظر الولدُ إلى عصافير . (Çocuk serçelere bakıyor.)

b) Alem(özel isim)'lerde

Müennes özel isimler nunlanmaz ve kesra kabul etmez:

كتبت زَيْنَب . (Zeynep yazdı.)

سَلَّمَ عَلَى زَيْنَب . (Zeynep'e selâm verdiler.)

³³⁰ Muhammed Abdulkerim, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, ss. 295-306.

تَذْهَبُ الْقَافِلَةُ إِلَى مَكَّةَ. (Kervan Mekke 'ye gidiyor.)

Yabancı bir dilden Arapça 'ya girmiş özel isimler:

هَارُونُ إِسْرَائِيلُ إِبْرَاهِيمُ
إِسْحَاقُ مُوسَى إِسْمَاعِيلُ

Sonunda ان bulunan isimler:

عَدْنَانُ عَمَّانُ عَمْرَأُ رَمَضَانُ

Fiil kalıbında olan özel isimler:

أَحْمَدُ يَزِيدُ يَعْلَى

Üç harfli olup ilk harfi dammeli, ikincisi fethalı olan özel isimler:³³¹

عُمَرُ

c) Sıfatlarda

Sonunda dişillik elifi bulunanlar: . فِي لَيْلَةٍ ظَلَمَاءَ (Çok karanlık bir gecede.)

رُزْقَاءَ – (Gök, mavi) – خَضِرَاءَ – (Yeşil) – ظَلَمَاءَ – (Çok karanlık)

زَعْلَانُ ölçüsündekiler:

كَاظِمَانُ - (kızgın) - غَضْبَانُ (canı sıkkın) - زَعْلَانُ (sarhoş) - سَكْرَانُ (çok susamış) - ظَمَانُ

أَفْعَلُ kalıbındakiler:

أَزْرَقُ أَحْمَرُ أَجْمَلُ أَسْرَعُ (mavi, kırmızı, daha hızlı, dahagüzel)

Bazı sayılar (1-10):

(عَشَارَ - مَعْشَرَ (yedişer) - سُبَاعَ - مَسْبَعَ (dörder) - رُبَاعَ - مَرْبَعَ (bিরer) - أَحَادَ - مَوْحَدَ onar)

Not:

Nunlanmaz kelime muzaf olur veya başına ال gelirse ancak kesra kabul eder.

. صَلَّيْتُمْ فِي أَفْخَمِ الْمَسَاجِدِ . (Mescitlerin en büyüğünde namaz kıldınız.)

. مَرَرْنَا بِمَسَاجِدِ الْكَثِيرَةِ . (Birçok mescitlere uğradık.)

³³¹ Maksutoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, ss. 140-141.

﴿والتين والزيتون طور سين . و هذا البلد الأمين . لقد خلقنا الإنسان في أحسن تقويم﴾

(Andolsun Tiyn ve Zeytuni adlı yerlere, andolsun Sina dağına, andolsun bu güvenli Mekke şehrine ki Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık...) ³³²

3.5. Nûn'un Masdârı

Masdar-u nûn (*masdar-u'l- hey'e*) olarak da adlandırılır. Fiilin türünü ve sıfatını açıklamak için zikredilir. Örnek : (وَقَفْتُ وَقْفَةً) (Ayakta durdum.) Yani وَقُوفًا sıfat ile mevsuf 'dur ya da hal karinesi ile malum (*etken*) olur. Zikredilmemesi de caizdir.

Sülasi mücerred, Fa 'nın kesralı (فَعْلَة) vezni üzere bina edilir. Örnek:

عَاشَ عَيْشَةً حَسَنَةً ، وَ مَاتَ مَيِّتَةً سَيِّئَةً ، وَ فُلَانٌ حَسَنُ الْجُلُوسَةِ ، وَ فُلَانَةٌ هَادِئَةٌ الْمَشْيَةِ

(güzel bir şekilde yaşadı, kötü bir şekilde öldü, filanca oturan Hasan, filancanın normal yürüyüşü)

Şayet fiil sülasi (*üçlü*) 'nin üzerinde harften oluştuğunda, onun mastarı, mastarının türünün vasfı ile olur. Örnek : أَكْرَمْتُهُ إِكْرَامًا عَظِيمًا (Ona çok büyük ikramda bulundum.)

Sülasi olmayan fillerin (فَعْلَة) babı ile binasından kaçınılır. Mastarın masdariyye'den çıkmadığı ve merre(bir kez) veya nev'i (türü) ile de karşılığı olmadığı; ikil veya çoğul olmadığı ve müennes olmadığını bilmemiz gerekir. Bilakis tek bir lafız olarak kalır. Şu mastarlarda olduğu gibi :

رَجُلٌ عَدْلٌ ، وَ امْرَأَةٌ عَدْلٌ ، وَ رَجَالٌ عَدْلٌ ، وَ نِسَاءٌ عَدْلٌ ، وَ هَذَا أَمْرٌ حَقٌّ ، وَ هَذِهِ مَسْأَلَةٌ حَقٌّ.

(Bir adam adaletlidir, bir kadın adaletlidir, adamlar adaletlidir, kadınlar adaletlidir, bu durum doğrudur, bu sorun doğrudur.) ³³³

3.6. Mebni (Harekesi Değişmeyen) Fiiller ve Nûn Harfi İle İlgili Diğer Durumlar

Fiillerin i'râbı, genel yaklaşıma göre mazi ve emir fiillerinin mebnî olduğu kabul edilmektedir. Muzâri fiillerden ise nûn-u nisve'ye ve direkt olarak tekid

³³² et-Tiyn 1-4.

³³³ el-Ğâlayinî, *Camîu'd-Durusu'l-Arabiyye*, s. 123.

nûnu'na bitişmiş olanları mebnî, diğerleri ise mu'rab olarak görülmektedir. Mu'rab kabul edilenler arasında ef'âl-i hamse çekim grubu da bulunmaktadır.³³⁴

56. Tablo

المبنية الأفعال (Mebni Fiiller)

İ'râbı	الأمر فعل	المضارع الفعل	الماضي الفعل
Sükûn Üzere Mebni	(أَنْتِ) أَكْتُبِ، (أَنْتِ) أَكْتُبِ	يَكْتُبِ، تَكْتُبِ	كَتَبْتُ، كَتَبْتُ، كَتَبْتُ كَتَبْتُمَا، كَتَبْتُمْ، كَتَبْتُمْ كَتَبْنَا
Fetha Üzere Mebni	----	يَكْتُبِ، يَكْتُبِ	كَتَبْتُ، كَتَبْتُ، كَتَبْنَا
'رَمَى' da takdiri fetha üzere, üzeri,	'رَمَتْ' da mahzûf takdiri fetha üzere mebni	----	رَمَى، رَمَتْ
Damme Üzere Mebni	----	----	كَتَبُوا
Son Harfin Hazfi Üzere Mebni	(أَنْتِ) إِرْمِ، إِرْضِ	----	----
<u>Nûnun</u> Hazfi Üzere Mebni	(أَنْتِ) أَكْتُبِ، إِرْمِ، إِرْضِ	----	----

Nâkıs olanları hâriç mazi fiil çekimlerinden herhangi bir ek almayanlar ile tau't- te'nîs ya da elifu'l-isneyn'e bitişenler fetha üzere mebni, müteharrik ref' zamirlerine ve nûn-u nisve'ye bitişenler sükûn üzere mebni, vâvu'l-cemâa'ya bitişenler damme üzere mebni şeklinde i'râb edilmektedir. Nâkıs mazi fiillere gelince, i'lâl türünden ses değişimine maruz kalan çekimlerinde, lafzen zikredilmeyen harekelerle i'râb edilmektedir (takdirî i'râb).

Emir fiilleri de genel kabul gören görüşe göre mebnî yapılar arasında zikredilmektedir. Fakat i'râb edilirken, mebnîlik alâmeti olarak meczûm muzâri fiilin

³³⁴ Mehmet Ali Şimşek, *Muzâri Fiilin Çekim Tablosu ve İ'râbı Üzerine*, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas: 2012, C. XVI, Sayı: 2, s. 207.

cezm alâmetleri kullanılmakta ve kelime sonundaki hazifler, ön plana çıkarılmaktadır. Bu çerçevede, ente çekimindeki sahîh fiiller sükûn üzere mebni, nâkıs fiiller ise son harfin hazfî üzere mebni; ef'âl-i hamse çekimleri ise nûnun hazfî üzere mebni şeklinde i'râb edilmektedir.

Muzâri fiillerin nûn-u nisve'ye bitişmiş olan çekimleri ise (nâkıs fiiller de dâhil) sükûn üzere mebni şeklinde i'râb edilirler.³³⁵

Nahivciler; murab kelimeyi ism-i mütemekkin³³⁶ ve sonuna doğrudan te'kid nûnu veya nûn-u nisve bitişmemiş muzâri fiil ile sınırlandırmışlardır.

Cem-i müzekker sâlimin alâmeti “و” dır. Sondaki “ن” ise müfredin sonundaki tenvînden ivazdır.³³⁷

Genel kural olarak failin hazfî caiz değildir. Ancak istisnaen sadece bir yerde failin hazfî vaciptir. Muzâri ya da emir fiilin sonuna tekid nûnu; vav-ı cemaat veya muhâtaba yâ'sının bulunduğu sigalara bitiştiğinde failer hazfedilir. Örneğin:

﴿وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ﴾ (Allah'ın ayetleri sana indirildiğinde sakın seni onlardan alıkoymasınlar.)³³⁸

Nûn harfi cevap harfi olarak i'râbta mahalli olmayan نَعَمْ (evet) başında kullanılır. Ayrıca üç mef'ul alan fiillerden نَبَأَ başında kullanılır. Örnek: نَبَأْتُ مُحَمَّدًا عَلِيًّا (Muammed'e, Ali'ye ve Meryem'e haber verdin.) Cem'i mütekellim munfasıl (ayrık)damme üzere mebni ref zamiri, نحن başı ve sonu nûnlu zamirdir. Şu ayette olduğu gibi:

﴿وَنَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ﴾ (Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz.)³³⁹

³³⁵ Muzâri fiilin (tekid nûnu'na direkt olarak bitişen, fetha üzere mebnî olanlar ve nûn-u nisve'ye bitişen çekimler hâriç) mu'rab olduğu konusunda icmâ olduğu şeklinde yaygın bir kanaat olsa da nûn-u nisve'ye bitişen muzâri fiilin mu'rab olduğunu söyleyenler de vardır. (bkz. es-Suyutî, Hem'ul-Hevami fî Şerhi Cem'ul-Cevâmi, C.I, s. 66).

³³⁶ İsm-i mütemekkin: Harfe karışmayan, söylenildiğinde insan zihninde, söylenen lafızların delalet ettiği şeyin suretinin hemen olduğu kelimelerdir ki, buna murab isim denilir.

³³⁷ el-Râcihi, Tatbîk'ul-Nahvi, s. 8.

³³⁸ el-Kassas 28/87.

³³⁹ el-Yusuf 12/3.

نِعْمَ (ne güzel, ne hoş) fetha üzere mebnî camid fiili övgü amaçlı kullanılır ve yine ilk harfî nûnludur. Örnek: ... الصَّدِيقَ الْكِتَابُ (Kitap ne kadar da güzel bir dosttur.)

SONUÇ

Arapça Hami-Sami dil ailesinden olup, kırık dillerden kabul edilir. Bu yüzden kelimenin başına, ortasına veya sonuna harf eklenebilir veya silinebilir. Arap dilinde nûn harfi şüphesiz büyük öneme sahiptir. Gerek kıraat akıcılığı, gerekse gramatik açıdan büyük öneme sahip nûn harfi Kur'ân-ı Kerim'in dili olan Arapça için yadsınamaz bir değere sahiptir.

Bir dili iyi okuyup tam manasıyla idrak edebilmek için, o dile mahsus kaide ve kullanımları da irdelemek gerekir. Nitekim Arapça kendine has bir üslub ve gramere sahiptir. En eski dillerden olması hasebiyle kelime dağarcığı zengindir. Aynı zamanda, edebi yönden yaygın olarak kullanılan ve Birleşmiş Milletler'in resmi yazışma dilleri arasında yer alır. Dünya üzerinde 23 ülkeden fazla ülkede kullanılan bir dil olmasından dolayı, değişik lehçeler ve kollara ayrılmıştır. Bu geniş yelpazede dilin sarfi ve nahvi kaideleri ortaktır. Sibeveyh ile başlayan ve günümüze ulaşan bu kaideler arasında nûn kelime yapısında değişime neden olması itibariyle birçok mevzuda kullanılır. Geleneksel filoloji araştırmalarının ve Kur'ân çalışmalarının bir parçası olarak harf konusu Arap filolojisinde farklı yaklaşım ve değerlendirmelere konu olmuştur. Meseleye ibdâl-kalb ve benzeri yönlerden daha çok ses merkezli yaklaşanlar olduğu gibi, bunu gramer bakımından ele alanlar da vardır.

Biz bu çalışmamızda Arap alfabesinin 25. harfi olan nûn harfini ele aldık. Bu harfin birçok mana ifade ettiğini ve Arap gramerinde lafzen ve manen tesirinin fazla olduğunu idrak ettik. Tezimizin ilk bölümünde; nûn harfinin tanımı, huruf-u mukatta olarak nûnu, manaları, tenvîn ve çeşitleri, tecvidde nûnün kullanımı, Kur'ân'î bir ses olarak nûnu, harfin sembolize ettiği manalar, sâkin bir harf olarak nûnu ifade etmeye çalıştık. Belağî açıdan kafiye de uyumu sağlamak için nûn harfinin uğradığı değişimlere değindik.

İkinci bölümde nûnun sarfi ve nahvi kullanımlarını ifade etmeye çalıştık. Başta nûnu te'kid ve çeşitleri olmak üzere, nûn'u-nisve, nûn'u-vikâye, nûn'u-ref, tesniye ve cem'i nûnlarını ele aldık. Te'kid nûnları sakîle ve hafife nûnları ile mazi, muzâri, emir çekimleri ile meçhul, nehy ve kasepli çekim tabloları oluşturduk.

Aksam-ı Seb'a ile çekimlerine de yer verdik. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'den bol örneklerle konuları pekiştirmeyi hedefledik. Bu bölümde te'kid nûnu ile mazi kullanımının neredeyse olmadığını, muzâri de ise belli şartlara bağlı olduğunu, emir çekiminde ise hiçbir engel olmadan gerçekleşebileceğini tespit ettik. Nûn-u nisve, vikâye, nûn-u ref, tesniye ve cem'i nûnlarının ise kullanım durumlarına, sübutu veya hazfî ile Kur'ân-ı Kerim'e kullanımlarını örneklerle ifade etmeye çalıştık.

Son bölümde ise; aslî, zâid, ibdâl ve hazf açısından nûn'un halleri, nûn harfinin sübutu veya düşmesi, ism-u mensubda kullanımı, mebni olma durumları ve nûn ile alakalı ulaşabildiğimiz tüm konulara değinmeye çalıştık. Tüm bu konuları Kur'ân-ı Kerim'den ayetler ve Hadis-i Şerife'ler ile destekledik. Ayrıca bu alanda edebi açıdan eser verenlerin şiir ve sözlerine de yer verdik.

KAYNAKÇA

- Abbâs Hasen, *Hasâ'isu'l-hurûfi'l-'arabiyye ve me'ânîhâ*, Dimaşk 1998.
- Abdulkâdir Hâmid, *Sunâiyyetu'l-usûl li'l-lugaviyye' MMLA*, sayı: 11, Kahire 1959.
- Abdulkerim Subhî Abdulhamid Muhammed, *Arap Dilinde Nûn ve Halleri*, 1. Baskı, Matbaat'ul-Emanet, Mısır, 1986.
- Alak Musa, *Arapça'da Kelime Çekimleri (Emsile-Bablar-Aksâm-ı Seb'a)*, Hâzırlık sınıfı Sarf Dersi Notları, İstanbul, 2011.
- Çelen Mehmet, *Arapça'da Edatlar*, Lügat ve Fiolojik İnceleme, 2. Baskı, Kalem Yayınları, İstanbul, 2006.
- Çoraklı H. İbrahim, *Tecvid*, Şadırvan Yayınları, İstanbul, 2002.
- Çöllü Muharrem, *Muhtasar Arapça Dilbilgisi*, Baskı II, Ankara, 2012
- Çörtü Meral, *Arapça Dilbilgisi Sarf*, Marmara Üniv. İlâhiyat Fak. Yayınları, No:85, İstanbul, 2001
- Derviş Cüneyd İbrahim Hamza, *Arapça'da Nûnlar ve Kur'ân-ı Kerimde Kullanımları*, el-Cami'atu'l-İslâmiyye, Gazze, 2012.
- Durmuş İsmail, Gündüzöz S., *Nûn, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2007, XXXIII.
- Ebü'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensari İbn Manzur, *Lisanü'l-arab*, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye , 2. baskı, 2009.
- Ebü Hayyân, *el-Bahru'l-muhît*, Matba'atu's-Seâdet, c. VIII, Kahire, 1328.
- Ebü'l-Kâsım 'Abdurrahmân b. İshâk Zeccâcî, *Kitâbu'l-lâmât (Lâmlar Kitabı)*, Haz. Yüksel Ahmet, Samsun, 2001.
- Ebü Muhammed 'Abdullah b. Yûsuf İbn Hişâm, *Mugnî'l-lebîb 'an kutubi'l-e'arîb*, Dâru'l-Kitâbi'l-Mısırî, Beyrut-Kahire, ts.
- Ebü's-Su'ûd Muhammed b. Hamd el-'Imâdî, *İrşâdu'l-'akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Mushaf, Kahire, c. I- IX, ts.
- el-Atibî Abdurrahman Muhammed bin Abdullah, *el-Beyit min 'et-Tavîyl*, Şerhu'l-Makamât'ul- Harîriyye .
- el-Cevherî İsmail b. Hammad, *es-Sihah*, Beyrut, 1972, II. Bsk. I/33.

- el-Eşmûni Ebu'l-Hasan Nûreddin Ali b. Muhammed b. İsa , *Şerhü'l-Eşmuni li-Elfiyyeti İbn Malik*, el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türas, C.IV, Kahire, ts .
- el-Ferra İbrahim, Ebü Zekerîyya Yahya b. Ziyad, *Meani'I-Kur'ân*, Beyrut ty.
- el-Ğâlâyînî Şeyh Mustafa, *Câmiu'd-Durusi'l-Arabiyye*, Daru'l-Kitap, Beyrut, C.I, ts.
- Elmalılı Yazır M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, (Feza), İstanbul, c.VIII, ts.
- el-Mârdânî , Abdülvehhab bin Yusuf bin Ahmed, *Kitabu'l-Müntehab*, İ.Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1949.
- el-Râcihî Ali İbrahim, *Tatbîk'ul-Nahvî*, Ma'arif Kütüphanesi, Riyad, h.1454.
- _____, Ali İbrahim, *Tatbîk'ul-Sarfî*, Ma'arif Kütüphanesi, Riyad, h.1454.
- er-Ra'd, Zemahşeri, Muhammed b.Ömer, *e/-Mufasssal fi san'ati'l-i-rab*, Beyrut 1993.
- er-Ravi Kazım Fethi, *Kur'ân-ı Kerim'de Te'kid Üslupları*, Keskin Hasan (çev.), *Cumhuriyet Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, T.D V. Yay. C. VI/1, Sivas, 2002.
- Gündüzöz Soner, *Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfî*, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, sayı: 30.
- Güneş Kadir, *el Mu'cem*, Mektep Yay, İstanbul, 2013.
- İbn Cinnî, Sırru sînâ'ti'l-i'râb, Vizâretü's-Sekâfe ve'l-İ'lâm, Irak, 1980.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâ'îl, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Mektebetü Dâri't-Türâs, Kahire, c. IV, ts.
- İbn Kuteybe Ebü Muhammed Abdullah b. Müslim, *Tefsîru garîbi'l-Kur'ân* , nşr. es-Seyyid Ahmed Abbas Sakr, Beyrut, 1398/1978.
- İbn Saad, *Maksud dersleri*, C. 3, Londra, 1966.
- İmam Birgivi, *Arapça İzhâr Kitabı*, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 1964.
- İsfehendi, *Şerhü'l Kafiye*, matbaayı amire, İstanbul, h.1284.
- Karaman Hayreddin, Topaloğlu Bekir, *Arapça Dilbilgisi III*, Ensar Yayınları, İstanbul, 1982.
- Koçak, Zeki, *Nahiv, (Ders Notları)*, Haz. Davut Ağbal, Osman Nuri Karadayı, Cengiz Çolak, Erzurum, 2011.
- Kurtubî, Ebü 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Kahire, c. XVIII, 1378/1967.
- _____, İbnu'l-Muneyyir, *el-İntisâf*, Beyrut, c.IV, ts.

- Maksutoğlu Mehmet, *Arapça Dilbilgisi*, 15. Baskı, Ensar yayınları, 2011
- Merâgî, Ahmed Mustafâ, *Tefsîrû'l-Merâgî*, Kahire, c. XXIX, 1385/1966.
- Mustafa İbrahim, Abdulkadir Hamid, Hasan Ziyâd Ahmed, *el-Mu'cemü'l-Vasît*, Uluslararası Doğu Kütüphanesi , c. 5, Kahire, 2011.
- Mutçalı Serdar, *Arapça-Türkçe, Türkçe-Arapça Sözlük*, Dağarcık, İstanbul, 2014
- Sarı Mevlüt, *el-Mevarid, Arapça-Türkçe Lügat*, Bahar Yayınları, İstanbul, ts.
- _____, *İslâm ansiklopedisi*, T.D.V Yayınları: c. 33
- Sadoğlu Şaban, *Muvazzaf Sarf İlmi ve İzahlı Bina Mefhumu*, El-Mektebetü'l Mahmudiyye, c.1, İstanbul, ts.
- Soysaldı Mehmet, *Arapça Dilbilgisi, Ekev Akademi Dergisi*, y.s. ,2010.
- Şimşek Mehmet Ali, *Muzâri Fiilin Çekim Tablosu Ve İ'râbı Üzerine*, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XVI, Sayı: 2, Sivas, 2012.
- Tabâtabâî (Muhammed Hüseyin), *el-Mizân fî tefsiri'l-Kur'ân*, nşr. Müessesetü'l-'A'lemi Li'l-Matbu, c. XVIII, Beyrut 1973.
- Talü Mehmet, *Sarf İlmi*, c. II, Kayseri, 1986.
- Temiz Bilal, Uzunoğlu Vechi, Eren Cüneyt, *Adım Adım Arapça II*, Cantaş Yayınları, İstanbul, 2010.
- Toptaş Mahmut, *Arapça-Türkçe Lügat*, Cantaş Yayınları, İstanbul
- Uralgiray Yusuf, *Modern Metodlu, Uygulamalı, Tahlilli ve Araştırmalı Arapça Sarf Bilgisi*, Ankara, 1975.
- Zahoor Ahmed, *Essentials of Arabic Grammar for Learning Quranic Language*, c. III, İslâmabad: Darussalam Publishers & Distributors, 2008.
- Zeycan Aydın, *Türkçe Açıklamalı Emsile- Bina- Maksud*, El-Memleketü'l-Mahmudiyye, İstanbul, 1993.
- Zihni Mehmed, *Nimet-i İslâm*, Mufasssal İlmihal, Ensar Yayınları, İstanbul, 2010.
- _____, *Arap Gramerinde Kadının Statüsü*, Dicle Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Dergisi, C.XI, Sayı. 2, Diyarbakır, 2009.
- _____, *Güzel Sözler Ansiklopedisi*, Dua Şerhi, C.IV, ts.

ÖZGEÇMİŞ

Gökhan TUNÇ 01.08.1985 tarihinde Sivas'ın Suşehri ilçesinde'de doğdu. Suşehri Kazım Ayan Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünden 2009 yılında mezun oldu. 2010 yılında Ankara Üniversitesi Arapça Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans programını ve Anadolu Üniversitesi İşletme bölümünü bitirdi. Mezuniyetinden bu yana Arapça Öğretmeni olarak Samsun Havza'da görev yapan Gökhan TUNÇ, halen Samsun Atakum A.İ.H.L. (Proje Okulu)'de görevine devam etmektedir. İngilizce ve Arapça bilmektedir. Temel ilgi alanları, Osmanlıca, Farsça, spor ve gezi 'dir.

İletişim Bilgileri: gtunc58@gmail.com